

67378

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

NİLÜFER MECMUASI

İNCELEME, TAHLİLİ FİHRİST, BAZI METİNLER

Hasan ÇELİK

Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

Bilim Uzmanı (T.Dili ve Edebiyatı)

Ünvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez'dir.

61378

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 31.01.1997

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 03.03.1997

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Nazan BEKİROĞLU

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Enver OKUR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Bilal KIRIMLI

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Alaettin TANDOĞAN

Ocak -1997

TRABZON

0. SUNUŞ

00. ÖNSÖZ

Türkiye'de dergicilik söz konusu olduğunda, bu alanda faaliyet gösteren iller arasında ilk akla gelen, İstanbul olmuştur. Cumhuriyet dönemine kadar başkent, bu dönemin öncesi ve sonrasında bir kültür şehri olması sebebiyle İstanbul, birçok alanda olduğu gibi bu alanda da Anadolu'ya öncülük etmiştir.

1887-1891 yılları arasında çıkarılmış olan Nilüfer dergisi Bursa'nın ilk dergisidir. Biz, Türkiye'deki dergicilik faaliyetlerinin özellikle 2. Meşrutiyet (1908) öncesinde Anadolu coğrafyası üzerinde, nasıl başlayıp geliştiğini, ilk derginin ne zaman ve hangi Anadolu ilinde çıkarıldığını ortaya koymak amacıyla Nilüfer dergisi üzerinde çalışmaya karar verdik.

Bunun için önce, Nilüfer dergisinin nüshalarını kütüphaneden temin edip dergi üzerinde çalışmaya koyulduk. Anadoludaki dergi yayıncılığı, hakkında bilgi edinmek için süreli yayın kataloglarından, Meşrutiyet öncesi matbaa faaliyetlerini, bu dönemin matbaa politikalarını anlatan kitaplardan ve Nilüfer dergisinde eserleri yayınlanan yazar ve şâirler hakkındaki bilgileri toplayarak panoramayı tamamlamaya çalıştık.

Çalışmamız önsöz dışında, üç alt başlık altında toplanan Giriş (Taşrada dergicilik, Nilüfer dergisi, Feraizcizade Mehmet Şâkir), Fihrist ve bazı seçme metinlerin günümüz harflerine aktarıldığı bölümlerle, Sonuç ve Kaynakça'dan oluşmaktadır. Tahlili fihristin bundan sonra araştırma yapacaklara bilgi tabanı oluşturması amacı güdülmüştür. Giriş bölümünde taşradaki dergicilik faaliyetlerine ışık tutmak için bu konu üzerinde önemle durulmuştur. Tezimizin konusunu oluşturan Nilüfer dergisini tanıtmak gayesiyle Nilüfer

dergisi üzerine ve Nilüfer dergisinin sahibi Feraizcizade Mehmet ŞAKİR hakkında bilgi verilmiştir.

Fihrist kısmında 60 sayıdan müteşekkil olan Nilüfer dergisinin her sayısı tek tek ele alınıp eserlerin künyesi ve konusu verilmektedir.

Bu tezi hazırlamamda bana yardımcı olan, sabırla, titizlikle yol gösteren hocam Doç.Dr.Nazan BEKİROĞLU 'na teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, yardımlarını esirgemeyen Erzurum Atatürk Üniversitesi asistanlarından Erdoğan ERBAY 'a ve Bursa İl Halk Kütüphanesi Müdür Vekili Ö. Saim KURMUŞ 'a da teşekkür ederim.

Trabzon, Ocak 1997

Hasan ÇELİK

01. İÇİNDEKİLER

0. SUNUŞ.....	III
00. ÖNSÖZ.....	III
01. İÇİNDEKİLER	V
02. ÖZET	VII
03. SUMMARY	IX
04. TABLOLAR LİSTESİ	XI
05. KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ.....	1-2

BİRİCİ BÖLÜM

1.MECMUALAR VE MEHMET ŞAKİR.....	3
10.Genel Açıklama	3
11.İlk Türkçe Mecmualar.....	3-6
12.Taşra Mecmuaları ve Nilüfer.....	6-12
13. Feraizcizade Mehmet Şakir [1853-1911].....	13-17

İKİNCİ BÖLÜM

2. NİLÜFER MECMUASI	18
20. Süre, Dönem ve Gaye:.....	18-20
21. Dış Yapı, Biçim Özellikleri	20-22
22. Yazar Kadrosu.....	22-31
23. Türler	32-34
24. Muhteva	34-36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TAHLİLİ FİHRİST	37-66
---------------------------------	-------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SEÇME METİNLER	67-85
SONUÇ	86-7
YARARLANILAN KAYNAKLAR	88-90
EKLER	91-92
ÖZGEÇMİŞ	93

02.ÖZET

Türkiye'deki dergicilik faaliyetlerinin özellikle II. Meşrutiyet (1908) öncesinde Anadolu'da nasıl başlayıp geliştiğini, ilk derginin ne zaman ve hangi Anadolu ilinde çıkarıldığını ortaya koymak amacıyla **Nilüfer** (1887-1891) dergisi üzerinde çalışma amaçlandı.

Çalışma, Önsöz dışında üç alt başlık altında toplanan Giriş (İlk Türkçe Mecmualar, Taşra Dergiciliği ve Nilüfer, Feraizcizade Mehmet Şâkir), Tahlîli Fihrist ve bazı Seçme Metinlerin günümüz harflerine aktarıldığı bölümlerle, Sonuç ve Kaynakça'dan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde önce Türkiye'de çıkarılan bir dönem Türkçe mecmualara değinilerek bunlardan özellikle Türk Edebiyatı'nda iz bırakanlar ve tezin konusu olan Nilüfer dergisinin çıkarıldığı dönem (1887-1891)'deki bazı önemli dergilere, Taşra Mecmuaları ve Nilüfer'e değinilmiştir. Giriş bölümünde son olarak Nilüfer dergisinin sahibi Feraizcizade Mehmet Şâkir tanıtılmaktadır. Türk Edebiyatı'nda pek tanınmayan Mehmet Şâkir'in aslında II. Meşrutiyet öncesi dönemde önemli tiyatro yazarları arasında yer aldığı ve Türk dili üzerinde çalışmalar yapan dikkate değer bir isim olduğu aydınlığa kavuşmuştur.

Bu çalışmada görüldü ki taşra, dergicilik faaliyetleri yönünden İstanbul kadar olmasa bile hatırı sayılır hamlelerde bulunmuş, Tanzimat'ın ilanından sonra yenilikleri izleme konusunda İstanbul'u yalnız bırakmamıştır. İzmir ve Bursa belki de İstanbul'a yakın olmaları sebebiyle taşraya öncülük etmiş, yeniliklerde başı çekmiştir. İlk derginin İzmir'de çıkarılmış olması (1882) bu ilin kültürel yönden Anadolu illeri arasında önemini vurgular. Fakat Nevruz, çok kısa denilebilecek bir *sûre için yayınlanmıştır* (1882). İzmir,

Nevruz'dan sonra dergicilik faaliyetlerine epey bir süre ara verirken Bursa, bu dönemde uzun soluklu iki dergiyi peş peşe çıkarır. Nilüfer (1887-1891), Fevâid (1888-1896). Bu açıdan Bursa taşrada dergicilik faaliyetleri yönünden İzmir'den daha köklü ve sağlam temellere sahiptir.

Nilüfer dergisinin kalabalık sayılabilecek (82) yazar kadrosuna sahip olduğu ve bunların çoğunluğu taşradaki yazarlardan oluştuğu görüldü. Bunun yanında İstanbul'dan yazan yazarların sayısı da az değildir.

Nilüfer dergisi "ifrat ve tefritten uzak" bir dini anlayış benimseyen, dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid'le barışık yaşamaya gayret sarfeden bir görüşe sahiptir.

Bursa ilinin ilk dergisi olan Nilüfer, aynı zamanda Anadolu coğrafyasında çıkarılan ikinci dergidir. 1882 yılında 10 sayı çıkarılan Nevruz dergisi bir yana bırakılırsa Nilüfer (1887-1891) Anadolu coğrafyasında çıkarılan uzun süreli ve geniş okuyucu kitlesine sahip ilk dergidir.

03.SUMMARY

In order to find out how the activities of publishing magazine or periodical have started in Turkey particularly in Anatolia before Meşrutiyet (1908); When and in Which city of Anatolia the first periodical has been published, the study began to work on the journal of Nilüfer (1887-1891).

The study consists of a foreword; an introduction including the first Turkish journals, the publishing activities in the provinces and Nilüfer, Feraizcizade Mehmet Şâkir; index and some selected texts written in new Turkish alphabet; conclusions and references.

In the introduction part, it has been dealt with the first Turkish journals which had an impact on Turkish literature. Besides this Nilüfer has been examined with its counter parts published in the provinces out side Istanbul between 1887 and 1891. Also, the life of Feraizcizade Mehmet Şâkir who was the owner of Nilüfer took place in the introduction part with his writings effected on Turkish literature particularly on the first Turkish theater.

This study has shown that the provinces out side Istanbul made substantial enterprise on the activities of publishing magazine or periodical, Such as Izmir and Bursa supported Istanbul for innovations proposed by Tanzimat. The first Journal Nevruz had been published in Izmir. This indicates culturel developments in Izmir. But Nevruz continued in a short period of time. No any journal had been published after Nevruz in Izmir. At the same time in Bursa, there were two journals continued long time comparing, Nevruz. For example, Nilüfer (1887-1891) and Fevaid (1888-1896). In this perspective it can be said that bursa was more advanced than Izmar in that case.

Nilüfer had a large editorial board (82 authors) and while some of them were from Istanbul majority of them were from provinces.

Nilüfer was not an extremist journal, it had a moderate religious perspective and tried to compromise with the policies of Abdulhamid II.

As a first journal of Bursa, Nilüfer was one of two journals publishing in Anatolia at that time. It continued between (1887 and 1891) and had large scale of readers.



04. TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa Nr</u>
1	Anadolu'da Belli Başlı Vilayetlerde Matbuat Faaliyetleri.....	9
2	1828-1928 Yılları Arasında Anadolu Vilayetlerinde Matbuat.....	11
3	1828-1908 Yılları Arasında Osmanlı Devleti'nde İstanbul Dışında Çıkan Dergi ve Gazeteler.....	12
4	Birden Çok Eseri Olan Yazarlar.....	26
5	Türlerin Dağılımını Gösteren Tablo.....	34

05. KISALTMALAR LİSTESİ

S.	: sayı
s.	: sayfa
t.y	: baskı tarihi yok
y.y.	: baskı yeri yok
ss.	: sayfa sayısı
a.g.e.	: adı geçen eser
RE	: Rebiyülevvel
RA	: Rebiyülâhir
CE	: Cemaziyelevvel
CA	: Cemaziyelâhir
M.E.B.	: Milli Eğitim Basımevi
Yay.	: Yayınları
D	: Dergi
G	: Gazete

GİRİŞ

Türk dergiliciği Tanzimatla başlamış, Türk okuyucusunun hayatına girmiştir. Her yenilikte olduğu gibi dergicilik de İstanbul' da başlamış, kök salmış ve sonradan Anadolu' ya sıçrayıp önemli kültür merkezlerinde filiz vermeye başlamıştır. Bursa bu kültür merkezlerinin başında gelir.

Nilüfer 1887-1891 yılları arasında çıkarılmış Bursa' nın ilk dergisidir. **Nilüfer**'in sahibi ve baş yazarı Feraizcizade Mehmet Şakir, Bursa'da ilk dergiyi çıkaran kişidir. Anadolu coğrafyasında çıkarılmış olan ilk dergi **Nevruz**' dur. **Nevruz** İzmir 'de Halit Ziya Uşaklıgil ve arkadaşları tarafından 1882 yılında çıkarılmıştır. 15 günde bir ve 10 sayı çıkarılan **Nevruz**, taktir edilir ki İzmir' in kültür hayatına pek katkıda bulunamamıştır. İzmir Anadolu' da ilk dergiyi çıkaran il olur, ama ikinci bir derginin (Osmanlı Terakki-i Ziraat, 1894) çıkışını görmek için 11 yıl bekleyecektir. Oysa Bursa **Nilüfer**' den sonra ikinci bir dergiyi (Fevâid, 1888) yayın hayatına sokmuştur. Bu noktadan bakıldığında Bursa' da dergi kültür ve geleneği İzmir'den daha evvel oluşmuştur.

II. Abdulhamid' in basım ve yayın hayatına getirdiği sansür, her türlü yazı, makale, kitabın sansür heyeti veya Maarif Nezaretinin izniyle çıkarılacak olması, günlük gazete için büyük bir külfet getirmesiyle sebebiyle bu uygulama dergiyi ön plana çıkarır. Bu dönemde dergi, hem kemiyet hem de keyfiyet itibarıyla gazeteden daha ileridedir.

II. Meşrutiyet dönemine kadar Anadolu' da İzmir ve Bursa' nın dışında kalan kültür merkezlerinde dergi çıkarılmadı. Trakya bölgesinde bulunan Edirne bu dönemde çıkardığı 3 dergiyle Bursa ve İzmir' le aynı düzeydedir. Anadolu' nun diğer vilayetlerinde dergi, ancak II. Meşrutiyetten sonra çıkarılmıştır.

Nilüfer dergisinin yazar kadrosu kabarık sayılabilecek düzeydedir (82). Taşra dergisi olan **Nilüfer'** in yazar kadrosu yine taşraya dayanmaktadır. Bunun yanı sıra İstanbul'dan eser gönderen yazarlar da mevcuttur. Yazarlardan 23'ü iki veya daha fazla eser gönderirken, çoğunluk tek eserle katılmıştır.

Nilüfer'de şiir türünün çoğunlukta olduğu görülmektedir (185). Makale, sayı yönünden (55) az olmasına rağmen hacim yönünden kabarıktır. Şiir ve makalenin dışında 31 tercüme, 21 mensure, 11 bilmece, 8 hikaye, 7mektup, 4 biyografi, 4 latife, 2 anı ve güzel sözler bulunmaktadır.

Nilüfer' de yer alan konular arasında edebiyat başı çekmektedir. 239 edebiyat konulu yazıları din konulu yazılar takip etmektedir. Tarih 9 ve fen konulu yazılar 5 tanedir.

Kadın ve kadın sorunları, siyaset gibi **Nilüfer'** de yer almamıştır.

Neticede **Nilüfer** dergisi İslamiyetin ifrat ve tefritten uzak olduğunu, güzel ve doğru ahlâk üzerine kurulduğunu halka kavratmak amacıyla Feraizcizade Mehmet Şakir tarafından çıkarılmış bir dergidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MECMUALAR VE MEHMET ŞAKİR

10. Genel Açıklama

Nilüfer, 1887-1891 yılları arasında yayın hayatında olan bir dergidir. Onu dönemi ve bütünüyle Türk dergiciliği içinde değerlendirebilmek için dönem dergiciliğini ve evveliyatını kısaca gözden geçirmek gerekir. Ayrıca **Nilüfer** bir taşra dergisi olduğu için, onu değerlendirirken İstanbul dışındaki dergicilik faaliyetini de görebilmemiz gerekir. Diğer yandan, **Nilüfer**, sahibi ve baş yazarı olan Feraizcizade Mehmet Şakir'in kişisel çaba ve özverisiyle çıkarılan bir dergidir. Ve Feraizcizade'nin kişiliği **Nilüfer** için belirleyicidir. Bu bakımdan çalışmamızın "Giriş" bölümünde üç ayrı başlık altında "İlk Türkçe Mecmualar", "Taşra Dergiciliği ve **Nilüfer**" ve "Feraizcizade Mehmet Şakir" üzerinde durulacaktır.

11. İlk Türkçe Mecmualar

Türkçe olarak çıkarılan ilk mecmuanın hangisi olduğu konusunda ihtilâf vardır. Yaygın kanaate göre ilk Türkçe mecmua sayılan ve Temmuz 1862-Ocak 1882 yılları arasında yayınlanan **Mecmua-i Fünun**, Münif Paşa (1830-1910) tarafından kurulan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin yayın organıdır¹ ve Cemiyet tüzüğü'nün ikinci maddesi uyarınca yayınlanmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre, bizde "büyük Fransız Ansiklopedisi'nin onsekizinci asırdaki rolünü" oynamış olan **Mecmua-i Fünun**, "tam bir mektep"tir.²

¹Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, Encümen-i Daniş'in yerine kurulmuştur.

²Ahmet Hamdi Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, (Dördüncü Baskı), İstanbul 1976, s. 181.

Ancak **Ceride-i Askeriye** (1864), ya da yayın tarihi **Mecmua-i Fünun**'dan önceye gittiği için **Vekâyi-i Tıbbiye** (1849)'yi de Türkçe ilk dergi olarak görenler olmuştur. Fakat yarı resmî ve meslekî nitelikli bu dergileri kültürel ve özel anlamda ilk dergimiz saymak mümkün değildir.

Mecmua-i Fünun'u, **Mirat** (1862) ve **Mecmua-i İber-i intibah** (1862-1864) izler. Ardından, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye dairesince çıkarılan **Ceride-i Askeriye** (1864-1919), Cemiyet-i Kitabet'in çıkardığı **Mecmua-i İbretnüma** (1865-1966), Türkçe-Fransızca **Takvim-i Ticaret-Le Moniteur du Commerce** (1866-1873), **Ayine-i Vatan** (1867), **Tuhfet-ül-Tıb** (1867) gelir.³

Matbuat hayatımızın II. Abdülhamit devrine kadar süren bu ilk döneminde, gazeteciliğimiz, dergiciliğimizden kemiyet ve keyfiyet itibarıyla daha ilerdedir.

1876'da Abdülhamit'in padişah olması ve Meclis-i Mebusan'ın açılışından sonra 1877'de Matbuat idaresi Dahiliye Nezaretine bağlanır. Meclis-i Mebusan'ın feshedilmesi ardından, matbuat için sıkı tedbirler alınır; sansür koyularak kitap ve mecmualar için Maarif Nezareti'ndeki hususi teşekküller ve gazeteler için de Matbuat Müdürlüğü memur edilir. Zaptiye Nezareti de bunların yardımcısıdır. Matbuat hayatımızın ikinci dönemi diyebileceğimiz bu devrede yeni bir Matbuat Kanunu yapılmamıştır. 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi yürürlüktedir. Daha önce başlayıp bu devirde iyice doruğa çıkan baskılar sonucunda Avrupa'ya kaçan edipler idare aleyhinde şiddetli neşriyat yapmakta ve Avrupa'nın çeşitli bölgelerine yayılan bu gazeteler 1900'dan sonra gittikçe şiddetlerini arttırmaktadırlar. Böylece 1880'den 1908 yılına kadar matbuatımızın en sıkı devri yaşanmıştır.⁴

Matbuatta söz konusu manzara, dergiciliğin estetik anlamda ileriye gitmesine neden olmuştur. Abdülhamit dönemi dergiciliğini gözden geçiren Orhan Okay'ın tesbitiyle, "başlığı altında siyasetten başka herşeyden bahsettiğini belirten ibarelerle" yayınlanan bu

³Meydan Larousse, C.3, Meydan Yayınevi, İstanbul 1973, s.573.

⁴Servet İskit, Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları, Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü yayınları, Nr.2, İstanbul, 1943, s.63

dergilerin bir kısmı, "tekniği bakımından hakikaten" seviyeli'dir.⁵ Orhan Okay, "Abdülhamit devrinde gazete yerine derginin hakim olması" nedenlerini incelerken, siyasi çerçeveden ve "idarenin siyaset ve cemiyet meseleleri üzerine koymuş olduğu sansür (...) daha umumi bir tabirle matbuat üzerindeki baskı rejimi"nden hareket eder.⁶ Ona göre, "devre, bu açıdan bakılarak Mecmualar Devri demek yanlış olmaz". Ve "Abdülhamit yıllarının diğer bir yanı, cemiyetin bir sansür devresine girmiş olmasıdır. Basılacak her türlü yazı, makale, kitap vs. sansür heyetinin veya maarif nezaretinin izniyle" neşredilir. "Bu tarz bir çalışmanın bilhassa günlük gazete için çok ağır bir külfet getireceği âşikâr" olduğundan, gazete yerini dergiye bırakır.⁷

Nilüfer 1887-1891 yılları arasında yayın hayatındadır. Bu yıllarda yayın hayatında olan önemli dergiler şunlardır:

Mecmua-i Ebüzziya: Ebüzziya Mehmet Tevfik'in 1880 yılında çıkarmaya başladığı, edebi siyasi nitelikteki dergi 159 sayı yaşamıştır. Dergi, başlangıçta II. Abdülhamid'in Ebüzziya'ya duyduğu güvenden ötürü sansürden muaf tutulmuş, ancak saraya verilen bir jurnal üzerine Ebüzziya üzerindeki "sansür muafiyeti" kaldırılınca 1887-1894 yılları arasında yayınlanmamıştır.⁸ Daha sonra tekrar yayın hayatına giren **Mecmua-i Ebüzziya**, kurucusu Ebüzziya Tevfik'in ölüm tarihi olan 1912'ye kadarki yayın hayatı boyunca Osmanlılığı savunur. Matbuat hayatımızın yüz aklarından sayılan ve edebi açıdan çok kıymetli bir dergidir.

Gayret: Menemenlizade Mehmet Tahir tarafından 1886-1887 arasında haftalık 33 sayı çıkarılan dergide mektuplaşma biçiminde fikir tartışmalarına geniş yer verilmiştir. Dergide Abdülhak Hamit, Ali Ulvi, Besim Ömer, Beşir Fuat, Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Samipaşazade Sezai gibi isimler yer alır.

⁵Orhan Okay, *Servet-i Fünun Şiiri*, Erzurum 1988, s.3.

⁶Okay, a.g.e., s.3-4.

⁷Okay, a.g.e., s. 3-4.

⁸*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.6, Dergâh yay., İstanbul 1986, s.174.

Servet-i Fünun: Edebiyat-ı Cedide akımının yayın organı olarak tanınan dergi Ahmet İhsan (Tokgöz) tarafından **Servet** gazetesinin haftalık yayını olarak çıkarıldı (27 Mart 1891). Recaizade Ekrem ve yeni edebiyat taraftarlarının, **Malûmat** dergisi çevresinde toplanan yazarlarla giriştiği tartışmalar sırasında **Servet-i Fünun**, Recaizade Ekrem'in tavsiyesiyle Tevfik Fikret'in yönetimine geçti (1896). 553. sayıda Hüseyin Cahit'in Fransızca'dan çevirdiği "Edebiyat ve Hukuk" adlı makalenin saraya jurnal edilmesi üzerine dergi kapatıldı (3 Ekim 1901). **Servet-i Fünun** Ahmet İhsan'ın kişisel gayretleriyle matbuat hayatımızın teknik açıdan en kaliteli dergileri arasındaki yerini bugün hâlâ korumaktadır. Ahmet İhsan, başlangıçta Avrupa ile yazışarak bir çok klişeler getirtir, ardından bizzat kendisi Avrupa'ya gider ve yeni baskı teknikleri ile klişeler getirir.⁹

Malûmat: 1895-1903 yılları arasında Mehmet Tahir (Baba Tahir) tarafından çıkarılan **Malûmat**, dönemin teknik açıdan kaliteli, resimleri dikkat çeken bir dergisidir. Padişah yanlısı bir dergi olarak bilinir. Aynı tarihlerde yayınlanan **Servet-i Fünun** dergisiyle rekabet halindedir. Aralarında uzun süren edebiyat tartışmaları olmuştur ve bunlardan Hasan Asaf'ın Burhan-ı Kudret şiirinin yol açtığı ünlü "abes-muktebes" tartışması Servet-i Fünun edebiyatının doğuşuna yol açmıştır.

Görülüyor ki **Nilüfer** mecmuasının yayın hayatında kaldığı 1887-1891 yılları arasında, dergiciliğimizin 1880'den sonraki ikinci aşaması yaşanmaktadır. 1908'e kadar sürecek bu sansürlü ve siyasetten uzak dergicilik anlayışı, **Nilüfer**'in de temel belirleyicilerinden olmuştur.

12. Taşra Mecmuaları ve Nilüfer

İstanbul, yüzyıllar boyunca siyasi başkent olmasının yanı sıra kültürel anlamda da başkent olması sebebiyle her yeniliğe öncülük etmiştir. Bu durum gazete ve dergiler için de

⁹**Servet-i Fünun** dergisi ve dönemin matbuat faaliyeti için bkz: Ahmet İhsan Tokgöz, **Matbuat Hatıralarım**, İletişim yay., İstanbul 1993.

geçerlidir. Ülkenin aydın kesiminin yaşadığı mekan olan İstanbul; ilk resmi, yarı resmi ve özel gazete ve derginin doğuş yeri olmuştur.

İstanbul dışındaki matbuat hareketi biraz daha geç ve güç şartlar altında gelişmiştir. İstanbul'da olduğu gibi taşradaki matbuat hareketi de devlet eliyle başlatılmış, Sultan Abdülaziz, ülkenin önemli illerinde matbaalar kurdurarak gazeteler çıkartılmasını ve bu matbaalarda vilâyet salnâmelerinin bastırılmasını sağlamıştır.¹⁰

Devletin çeşitli vilâyetlerinde gazetenin ardından yayın hayatına giren ilk dergiler de vilâyet matbaalarında basılmıştır.

İstanbul dışındaki dergiciliğimizin kronolojisini gözden geçirirken¹¹ coğrafi ve kültürel yapılanmanın bir tezahürü olarak Rumeli ve Anadolu coğrafyalarını ayrı mütalâa edebiliriz. **Nilüfer** münasebetiyle çalışmamızın alanını teşkil eden Anadolu coğrafyasında çıkarılan ilk dergi Halit Ziya Uşaklıgil tarafından 1882'de İzmir'de yayın hayatına giren **Nevruz**'dur.

M. Fatih ANDI İzmir'in dergicilikteki önemini şu sözleriyle belirtmektedir.

"İzmir, başta Halid Ziya olmak üzere, bu şehirde doğmuş yahut hayatlarının bir bölümünü burada geçirmiş Abdülhalim Memduh, Müstecabizade İsmet, Tokadizade Şekib, Tevfik Nevzad, Ömer Seyfettin, Bıçakçızade İ.Hakkı v.s. gibi isimler ve Ahenk, Hizmet, Gencine-i Edeb, Muktebes, Nevruz, Şule-i Edeb, Hıyaban gibi gazete ve dergiler ve burada basılan pek çok kitapla XIX. Yüzyılın ilk çeyreğinde Yeni Türk Edebiyatı içinde dikkatle üzerinde durulmayı gerektiren bir edebî canlılığın ve bu edebî canlılığın boy gösterdiği bir basın ve yayın faaliyetinin merkezidir."¹²

Nevruz'a kadar, Rumeli dahil, İstanbul dışında rastladığımız tek dergi ondan bir yıl evvel, Selanikte yayın hayatına başlayan **Gonce-i Edeb** (1881)'dir. Ardından yayın hayatına

¹⁰Bu amaçla 1865'de Trabzon, 1866'da Erzurum, 1867'de Bursa ve 1868'de Kastamonu olmak üzere daha birçok önemli vilâyetlerde, "Vilâyet Matbaaları" kurulur. Anadolu'da ilk Türkçe gazete **Envar-ı Şarkiye** 1867'de Erzurum'da açılan Vilâyet Matbaası tarafından çıkarılır. Vilâyet Matbaaları birbiri ardına gazete çıkarmaya başlarlar. 19 Şubat 1869'da Bursa'da **Hüdavendigâr**, 13 Nisan 1869'da Trabzon'da **Trabzon**, 1872'de Kastamonu'da **Kastamonu** gazeteleri haftalık süreyle yayımlanmaya başlanmıştır; Hüseyin Albayrak, **Trabzon Basın Tarihi 1869-1928**, Ankara 1994, s. 287.

¹¹Bu bölümde yer alan bütün bilgi, kronoloji ve tablolar için şu kaynak esas alınmıştır: Hasan Duman, **İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu 1828-1928**, İstanbul 1986.

¹²M. Fatih Andı, "Ö. Faruk Huyugüzel 1928'e kadar İzmir'de çıkmış kitap ve süreli Yayınlar Kataloğu", **İlmi Araştırmalar 3**, İlim Yayıncılık Cemiyeti, İstanbul 1996, s.231.

giren dergilerin çıkış tarihleri, Rumeli'nin dergicilik hususundaki yoğunluğunu gösterir. Çünkü Anadolu coğrafyasının ikinci dergisi **Nilüfer**'in yayın hayatına girdiği 1887 yılına kadar, Rumeli coğrafyası Selânik'de **Mezra-i Maarif** (1882) ve **Mecelle-i Muallimin** (1884) ile, Edirne'de çıkarılmaya başlanan **Şûle-i Maarif** (1884) dergilerini idrak etmiş durumdadır. İlk ikisi Vilâyet matbaasında basıldığı belli olan bu dergilerden **Şule-i Maarif**'in nerede basıldığı belli değilse de Vilâyet matbaasında basılmış olma ihtimali yüksek görünmektedir.

Bu tesbiti yaptıktan sonra Anadolu'da çıkarılan

ilk dergileri ve bu dergilerin özelliklerini kısaca şöyle sıralayabiliriz.

1. Nevruz: 1882 - 1883 yılları arasında 10 sayı çıkarılmıştır. 15 günde bir çıkan **Nevruz** İzmir'in ilk dergisidir ve Halit Ziya Uşaklıgil tarafından arkadaşlarıyla ortaklaşa çıkarılmıştır.

2. Nilüfer: "Şimdilik onbeş günde bir" takdimiyle çıkarılan derginin sahib-i imtiyazı Feraizcizade Mehmet Şakir'dir. Bursa'da, Feraizcizâde Matbaası'nda basılan **Nilüfer**, 23x34 boyutlarındadır ve 1 Rebiyülevvel 1305-Safer 1309 (17 Kasım 1887-Eylül 1891) tarihleri arasında 60 sayı olarak yayın hayatındadır.

3. Fevâid: Edebiyat, fen ve şiir dergisidir. Sahib-i imtiyazı Murat Emri, başyazarı Mehmet Rifat'tır. Bursa'da Matbaa-i Emri'de basılır. 15x22 boyutlarında ve onbeş günlük olarak çıkar. 1306-1314 (1888-1896) yılları arasında dört cilt olarak yayın hayatındadır.

4. Osmanlı Terakki-i Ziraat: Haftada bir defa Pazar günleri çıkar, ziraat ve fenden bahseder. Sahib-i İmtiyazı Çoşkunoğlu Yusufaki'dir. İzmir Keşişyan Matbaası'nda, 16x24 boyutlarında haftalık (bir ara onbeş günlük) olarak çıkmıştır. 1 Mart-16 Şubat 1310/1894 tarihleri arasında Türkçe-Rumca olarak yayın hayatındadır.

5. Muktebes: Fen ve edebiyattan bahseden haftalık bir dergidir. Sahib-i imtiyazı: Ebul Reşâd Ali Rıza, müdür ve başyazarı Mehmet Ferid'dir. İzmir'de 1 Kânunısani 1313-23 Temmuz 1314 (1897-1898) tarihleri arasında yayın hayatındadır.

Anadolu vilayetleri arasında Bursa, Latin harflerinin kabul edildiği 1928 yılına kadar matbuat alanında önemli birkaç ilden biridir. Kaldı ki Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında matbuat faaliyetinin Ankara (Ankara 1920'de başkent olur) ve Konya'da kaçınılmaz bir yoğunlaşma meydana getirdiği düşünülürse,¹³ II. Meşrutiyet'e kadar Bursa'nın öneminin daha fazla olduğu farkedilir. Meşrutiyet'e kadarki matbuat faaliyetlerini gösteren aşağıdaki tablonun 1. sütununda Bursa kemiyet itibarıyla İzmir'den sonra 2. sırada iken, 1928'e kadarki süreyi içine alan II. sütunda dördüncülüğe düşmüştür.

Tablo : 1

Anadolu'da Belli Başlı Vilayetlerde Matbuat Faaliyetleri (1828-1928)

	Matbaa Adedi	Sürelî Yayın Adedi (1908'e kadar)	Sürelî Yayın Adedi (1928'e kadar)
Ankara	21	1	66
Bursa	4	3	16
Edime	5	3	15
İzmir	20	12	51
Konya	5	1	20
Trabzon	8	1	15
Erzurum	3	1	5

Bursa, ihtimal ki İstanbul'a yakın olması sebebiyle dergicilik alanında kronoloji itibarıyla Anadolu'da İzmir'den sonra ikinci sıradadır. İzmir bile **Nevruz**'dan sonra ikinci dergi (**Osmanlı Terakki-i Ziraat**, 1894) ile karşılaşmak için onbir yıl bekleyecektir. Oysa bu arada Bursa'da ikinci dergi **Fevaid** (1888) yayın hayatına çoktan girmiştir. **Nilüfer**'in yayın hayatında kaldığı süre olan 1887-1891 yıllarında ve onu takip eden yıllarda Anadolu'da matbuat açısından varlık gösteren önemli vilayetlerde bile (Konya, Erzurum, Trabzon, Ankara) bir derginin varlığına rastlayamayız. Bunun için II. Meşrutiyeti beklemek gerekir. Manisa'da çıkarılmaya başlanan ilk dergi **İslam ve Ulûm**, 1908 tarihini taşımaktadır.

¹³Ankara'da ilk matbaa daha önce sözü edildiği üzere Abdülaziz'in emri üzerine açılan Matbaa-ı Vilâyet'tir ve bunun ilk yayın organı Ankara adı ile 1870 tarihinde çıkarılan gazetedir; Duman, a.g.e., s.22.

Bursa'nın 1828-1908 ve 1908-1928 yılları arasında durumunu daha net görmek için, bu zaman diliminde Bursa'da kurulmuş olan matbaaları ve bu matbaalarda basılmış süreli yayınları aşağıdaki gibi gösterebiliriz.

Matbaalar	Matbaada basılan süreli yayın
1-Feraizcizâde Matbaası	Nilüfer (1887 -1891)
2-Matbaa-i Emri	Fevâid (1888-1896) Bursa (?)
3-Matbaa-i Vilayet	Bursa Mecmuası (1916 - 1920) Bursa sergisi (1910 - -) Hüdavendigâr (1868- -)
4-Muin-i Hilâl Matbaası	Kuruluş yolları (1911 - -) Yurd (1920 - -)

Basıldığı Matbaa Belli Olmayan Süreli Yayınlar

9-Âlem-i Musîki	:(M.1916)	Dergi
10-Arkadaş	:(M.1928)	D.
11-Barika-i İrşâd	:(M.1908)	Gazete
12-Ertuğrul	:(M.1909-1925)	G.
13-Genç Müslüman	: -	D.
14-Kardeş	:(M.1922)	G.
15-Millet Yolu	:(M.1920)	G.
16-Yeni Fikir	:(M.1925)	G.

Buna göre; Bursa'da 1828- 1928 yılları arasında bilinen dört matbaada toplam 16 gazete ve dergi yayınlanmıştır. Bunların üçü Meşrutiyet öncesidir ve bunların da ikisi dergi biri gazetedir. Bu gazete ve dergilerden 8 adedinin basıldığı matbaalar belli değildir. Bu dergilerden bazılarının özellikleri şunlardır: **Bursa Sergisi** resimli mecmua, **Kuruluş Yolları** milliyetçilik güden bir mecmua, **Yurd** sanayi-i nefise ve spor mecmuası, **Arkadaş** resimli, **Genç Müslüman** İlmî, dini ve felsefi mahiyettedir.

Bu bölümde sonuç olarak denebilir ki II. Meşrutiyet'e kadar Anadolu coğrafyasında dergi alanında Bursa ile boy ölçüşebilecek tek il İzmir'dir.

Tablo : 2
1828-1928 Yılları Arasında Anadolu Vilayetlerinde Matbuat*

İl	Matbaa Adedi	Sürelî Yayın Adedi
Adana	2	7
Afyonkarahisar	?	4
Aksaray	1	1
Ankara	21	66
Antalya	2	2
Ardahan	1	1
Artvin	1	1
Balıkesir	4	5
Bolu	2	6
Bursa	4	16
Çanakkale	?	2
Çankırı	1	1
Çarşamba	1	1
Çorum	1	1
Diyarbakır	2	4
Edirne	5	15
Elazığ	1	1
Erzurum	3	5
Eskişehir	3	10
Giresun	1	6
Isparta	1	1
İzmir	20	51
İzmit	?	1
Kastamonu	2	10
Kayseri	2	3
Kırklareli	?	1
Konya	5	20
Kütahya	1	1
Gaziantep	?	1
Manisa	1	3
Mersin	?	2
Muğla	1	1
Samsun	3	9
Sarıkamış	1	1
Sinop	2	4
Sivas	3	7
Siverek	1	1
Söke	?	1
Tekirdağ	?	2
Tosya	1	2
Trabzon	8	15
Van	1	1
Zonguldak	1	2

Tablo : 3

1828-1908 Yılları Arasında Osmanlı'da İstanbul Dışında Çıkan Dergi ve Gazeteler

Sürelî Yayın Adı	Dergi Gazete	Çıkış Tarihi	Çıkarıldığı İl
Vakayi-i Giridiye	G	1832	Hanya
Zevra	G	1868	Bağdat
Gülşen-i Sayar	G	1870	Saray-Bosna
Balkan	G	1878	Ruscuk
Gonce-i Edeb	D	1881	Selanik
Nevruz	D	1882	Izmir
Mezra-i Maarif	D	1882	Selanik
Mecelle-i Muallimin	D	1884	Selanik
Şûle-i Maarif	D	1884	Edirne
Nilüfer	D	1887	Bursa
Mısır	G	1888	İskenderiye
Fevaid	D	1888	Bursa
Tuhfet-ül-Edbiye li-Evlâd il-Vataniye	G	1889	Selanik
Osmanlı Terakki-i Ziraat	D	1892	Izmir
Muktebes	D	1895	Izmir
Muvazene	G	1895	Filibe
Ordu	D	1896	Edirne
Al-Kanun-i Esasi	G	1896	Kahire
Osmanlı	G	1897	Kahire
Şark	G	1897	Köstence
Hak	D	1899	Kahire
Intibah	G	1899	Kahire
Hakk-i Sarih	D	1900	Kahire
Darbe	G	1900	Balıkesir
Mecmua-i Kemal	D	1901	Kahire
Çocuk Bahçesi	D	1902	Selanik
Şark-ı Musavver	D	1902	Kahire
Molla Nasreddin	D	1904	Tiflis
Doğru Söz	G	1906	Kahire
Şahid-ül-Hakik	D	1907	Şumnu-Filibe
Şûrâ-yı Osmani	D	1907	Kahire
Edebi İzmir	G	1907	Izmir
İslâm	G	1907	Kıbrıs
Serbest İzmir	D	1908	Izmir
Hıfz-ı Sıhha	D	1908	Izmir
İslâm ve Ulûm	G	1908	Manisa
Füyûzat	D	1908	Selanik
İttihad-i İslam	G	1908	Filibe
Kadın	G	1908	Selanik
Lak Lak	D	1908	Kahire
Bağçe	D	1908	Selânîk
Zıpır	G	1908	Selanik

13. Feraizcizade Mehmet Şakir

[1853-1911]

Matbuat tarihimizde öyle dergiler vardır ki sahipleri ile bütünleşmişlerdir. **Mecmua-i Fünun**'un Münif Paşa'dan, **Servet-i Fünun**'un Ahmet İhsan (Tokgöz)'dan ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Bu gibi, **Nilüfer** de sahibi ve baş yazarı Feraizcizade Mehmet Şakir'den ayrı düşünülmemelidir. Çünkü Feraizcizade'nin kişiliği ve dünya görüşü, hattâ imkânları **Nilüfer** için temel belirleyici olmuştur.

Soyca Buharalı olan Feraizci Hasip Efendi'nin oğlu olarak Bursa'da doğan Mehmet Şakir, **Nilüfer** dergisini çıkarmanın dışında da edebiyat âleminde kalem oynatmış, özellikle dil ve tiyatro alanında küçümsenmeyecek çalışmalarda bulunmuştur. Hakkında kapsamlı bir araştırma yapılmamış olan Mehmet Şakir üzerinde en geniş bilgiyi veren Cevdet Kudret'tir.¹⁴

Mehmet Şakir, 12 yaşında iken babasını kaybetmesi üzerine, çocukluğu sıkıntılar içinde geçmiştir. Önce babasından, onun ölümünden sonra Bursalı bazı bilginlerden ders görmüş; Arapça ve Farsça, daha sonra da Fransızca öğrenmiştir. On beş yaşlarında iken Bursa Mektupçuluk kalemine girerek 1870'de mümeyyiz olmuştur.

Mehmet Şakir kalemdaki bazı evrakın kurabiyeci ve bakkal eline geçmesine sebep olduğu gerekçesiyle bir ara görevinden alınmıştır. Ancak yapılan soruşturmada bu evrakın önemli olmadığı, ayrıca Mehmet Şakir'in odacıya evrakı yakması için defalarca emir verdiği fakat odacının bu emri yerine getirmediği ortaya çıkmıştır.¹⁵

Mehmet Şakir, 1872-1898 yıllarında Hüdavendigâr gazete ve basımevi müdürlüğü, 1872-1897 yılları arasında da Bursa Mülkiye İdadisi'nde edebiyat ve ahlâk öğretmenliği

¹⁴Bu bölümde Feraizcizade Mehmet Şakir'in hayatı ve eserlerini tanıtırken, dipnotlarla açtığımız tartışma ya da göndermelerin dışında temel kaynağımız şu eserin önsözüdür: Feraizcizade Mehmet Şakir, Evhami, Yeniden Düzenleyen: Cevdet Kudret, Varlık Yay. İstanbul 1974, s. 3-13

¹⁵Adnan Akgün, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hal Tercümelere-III: Feraizcizade Mehmet Şakir", Yedi iklim, IV/33. Aralık 1992, s.81-85.

görevlerinde bulunmuştur. Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa Valiliği sırasında onun tiyatro çalışmalarına yardımcı olmuştur.¹⁶ Refik Ahmet Sevengil, **Tanzimat Tiyatrosu**'nda, Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa'da bir Tiyatro Muhibleri Encümeni (Tiyatro Sevenler Komitesi) kurduğunu ve bu komitenin üyeleri arasında Mehmet Şakir Efendi'nin de yer aldığını, o yıllarda aktör olarak Bursa'da bulunan Ahmet Fehim Efendi'nin ağzından nakleder¹⁷. Cevdet Kudret "Evhami Önsözü"nde onun Bursa'da temsiller veren Fasulyeciyan kumpanyasının Ermeni oyuncularına "telâffuz" (diksiyon) ve edebiyat dersleri verdiğini de belirtmektedir.¹⁸

Mehmet Şakir 1883'te Bursa'da Feraizcizade Matbaasını kurdu¹⁹ ve daha sonra **Nilüfer** mecmuasını çıkarmaya başladı. Feraizcizade matbaasında, yeni yayınlanan kitapların yanı sıra **Nilüfer**'de daha önce tefrika edilen eserlerden bir kısmı da kitap haline getirildi.²⁰ **Nilüfer** dergisinin 60. sayı kapak yazısında Mehmet Şakir, **Nilüfer** dergisine

¹⁶Cevdet Kudret, "Evhami Önsözü"nde, Ahmet Vefik Paşa'nın Bursa'da 1892-1897 yılları arasında valilik yaptığını söyler. Halbuki Refik Ahmet Sevengil **Tanzimat Tiyatrosu** adlı eserinde Ahmet Vefik Paşa'nın 1879 yılı Ocak ayında Bursa'ya gittiğini ve 1882 yılı Kasım ayında da oradan ayrıldığını belirtmektedir; M.E.B. İstanbul 1968, Resimli s.118. Ahmet Kabaklı da Ahmet Vefik Paşa'nın 1879-1882 yılları arasında Bursa'da valilik yaptığını söyleyerek, Refik Ahmet Sevengil'i doğrular; **Türk Edebiyatı- C.I**, Türkiye Basımevi, Ankara 1965, s.507.

¹⁷Sevengil, a.g.e.,s.96

¹⁸Sevengil a.g.e.,s.4

¹⁹İbrahim Alâaddin Gövsa Mehmet Şakir'in Feraizcizade matbaasını 1885'de kurduğunu ifade etmektedir; **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, 1946, s.364.

²⁰ **Nilüfer** dergisinin basıldığı Feraizcizade Matbaasında basılan eserler:

- 1-Salname-i Hüdavendigâr: H.1301, Def'a 12. 336 s. 8
- 2-1302 Sene-i Hicriyesine Mahsus Salname-i Hüdavendigâr: H.1302. Def'a 12. 1301-1302. 552 s.8
- 3-Arsa Taksimi: M. Münşi. 1305.64+8 s.8
- 4-Asarım Mektubat-ı Manzume: Mahmud Kemaleddin Fenari. Yayınlayan: Murad Emri. H.1304. 26 s.8 Aded:3
- 5-Asarım Terane-i Tiffılane: Mahmud Kemaleddin (Fenari). H.1304 40 s.8 Aded:1
- 6-Gümüş Mahfaza: Alexander Dumas. Çeviren: H. Edib. H.1300 82 s.8
- 7-Hall-ül-Müşkilat Fi'l-Mesail İl-Mühimmat: Mehmed Rüşdi. H.1305. 196 s.8
- 8-İlm-i Hesab Mukaddimet-ül-Kitab: Hüseyin Maşuk. H.1303 6+324 s.8
- 9-Kadrki (Haşiyet-ül-Kafiye): Muhammed b.Musa el-kadki el-rağci eş-safi el-Dağıştani. Yayınlayan Dağıştani Mustafa. H.1310. 8
- 10-Müzekkis-i Sıbyan: Ali Haydar. H.1306 31 s.8
- 11-Nev-Usul Coğrafya: Hacı Zahid. H.1307 96+20 s.8
- 12-Kubbe-i Semaya Bir Nazar: Ebu Said. H.1307. 128 s.8
- 13-Mecmua-i Mükaleme: A. Zahid. H.1320 3-124 s.8
- 14-Şerefnüma: Ali Haydar. H.1306 8 s.8
- 15-Tarih-i Mısır, Tarih-i Kadim-i Mısriyyin ve Asar-ı Bedâyi-i Akdemin. Akd el-Semin Fi Mehasin-i Ahbar ül-evvelin ve Bedâyi-i Asar ül-Kadimin Min el-Mısriyyin: Ahmet Kemal. Çeviren:Ebu Said. H.1307 22+576 .8
- 16-Tevehhül-Yahud İlk Gözağrısı: Mehmed Şakir. H.1302 87 s.8.

son verdiklerini ancak haftalık bir başka risâle çıkarmayı düşündüklerini söyler. **Nilüfer** dergisi kapandıktan birkaç yıl sonra çıkarılan **Gündoğdu** isimli dergi, sözü edilen risâle olsa gerektir²¹. **Gündoğdu** dergisindeki yazılarından Mehmet Şakir'in dil konusunda hassas bir tavır sergileyerek, tasviyecilik görüşüne uygun bir sadeleşme taraftarı olduğu anlaşılmaktadır.²²

Mehmet Şâkir'in sade Türkçe'ye ve piyes yazmaya merakı Bursa'da valilik yapmış olan Ahmet Vefik Paşa'nın telkinleri sonucu hız kazanmış olmalıdır. **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**'nde bu etki, "Feraizcizade' nin en önemli faaliyeti, üstadı tanıdığı A. Vefik Paşa gibi Moliere tarzında tiyatro eserleri yazmasıdır" cümlesiyle ifade edilir.²³

Ömrünün son dönemlerinde Kırklareli tahrirat müdürlüğünde bulunup (1902-1911), Niğde tahrirat müdürlüğüne atanınca görevinden ayrılıp memleketi Bursa'ya dönmüş bulunan Feraizcizade Mehmet Şakir, aynı yıl kalp durmasından ölmüştür (1911). Feraizcizade'nin memuriyet hayatında zaman zaman pürüzlerle karşılaştığı, ancak zaman zaman da ödüllendirildiği anlaşılmaktadır:

"Memuriyetleri sırasında bazı kişilerle ters düşmesine ve başarısız gösterilmesine rağmen bilhassa Lüleburgaz' da âşâr ihalesi görevindeki başarısı takdir edilmiş ve ona sırasıyla sâlise rütbesi, sâniye sınıf-ı mütemayize rütbesi ve dördüncü rütbede mecîdî nişanı verilmiştir".²⁴

Feraizcizade, yaşadığı dönemde çok şöhretli bir isim olmadığı halde, sade Türkçe'si ve sağlam tiyatro anlayışıyla günümüzde rahatlıkla oynanabilecek oyunlar yazmıştır.²⁵

17-Yalan Tükendi: Mehmed Şakir H.1303 55 s.8;
Ömer S. Kurmuş, "Bursa'da Basılan Kitaplar 1869-1928", **Türk Dünyası Araştırmaları**, s. 76, şubat 1992, s.157-170.
Bunlardan 7, 12, 15, 16 numaralı eserler daha önce Nilüfer'de tefrika edilmiştir.

²¹Behçet Necatigil, Mehmet Şakir' in Nilüfer dergisinin ardından **Gündoğdu** (1894) isimli ikinci bir dergi çıkardığını söyler, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, (11. baskı) Varlık yayınları, İstanbul 1983, s.163.

İbrahim Alaaddin Gövsa ise, "Arap harflerinin ıslahına ve Osmanlıcadaki yabancı kelimelerin çıkarılmasına dair büyükçe bir eser yazmış ve bunun fihristi makamında olan **Gündoğdu** isimli risâleyi neşretmiştir" demektedir; **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, s.364.

²² **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Cild 3, Dergâh Yay., İstanbul 1979, s.191.

²³a.g.e., s.191.

²⁴**Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi**, Cild 12, İstanbul 1995, s. 363-365.

²⁵a.g.e., s.394.

Bilim ve sanat alanındaki çalışmaları dil ve tiyatro üzerinde toplanır. Cevdet Kudret, Mehmet Şakir için "bir Türk Moliere'i" benzetmesini yapmaktadır.²⁶ Mehmet Şakir'in dil üzerindeki önemli eseri **Perseng** vesilesi ile Ağâh Sırrı Levend onun dil hakkındaki hassas tavrından şöyle bahsetmektedir:

"**Nilüfer** Dergisindeki yazıların genellikle sade dil ve dolambaçsız kısa cümlelerle yazılmış olması; bu arada, Türkçe'nin Farsça'dan daha zengin bir dil olduğunu savunan Ali Şir Nevâî'nin **Muhakemet-ül-Lügateyn** adlı eserini Türkiye lehçesine çevirerek tefrika etmesi (no.37-40), onun bu yoldaki tutumunun ilk belirtileridir. Türkçe'nin sadeleşmesi, yabancı sözlerden arınması görüşüne tutkuyla bağlanan yazar, dil üzerinde yazdığı **Perseng** ("dilbilgisi" anlamında) adlı büyük eserinde, Türkçe'nin Farsça ve Arapça'dan daha zengin olduğu görüşüyle dahi yetinmeyip daha da ileri giderek 'Türk dilinin lisan-ı Ademî, menşe-i zebân-ı umûmî (Âdem'in dili, bütün dillerin kaynağı) olduğu' varsayımını ileriye sürmüş ve bütün dilbilgisi terimlerini de Türkçeleştirmiştir. 363 büyük sahife tutan ve bir nüshası II. Abdülhamit'e sunulmuş olan bu önemli eser, bugüne değin ancak birkaç yazıda adının anılması dışında, henüz ele alınmamıştır; el değmemiş bir hazine gibi kitaplıkların raflarında hâlâ incelenmesini beklemektedir. **Perseng**, iki bölümden oluşmaktadır. **Perseng** adını taşıyan birinci bölüm asıl eser, ikinci bölüm ise sayfa kenarlarına eserin açıklamasından oluşmaktadır. Yazar, ikinci bölümde, 'yedibin küsur senedenberi yazılmamış olan atam dilinin sıfatını yazdım' diyor. 'Cenab-ı Hakk'ın cennette Hz. Adem'e öğrettiği isimlerin Türk Lisânı üzerine olup elisine-i umumiyenin bundan çıkarıldığını **Perseng**'i karıştırır karıştırmaz keşf' eylediğini söylüyor".²⁷

58 yıllık ömründe hiç de küçümsenmeyecek çalışmalarda bulunan Mehmet Şakir'in eserleri şunlardır.²⁸

1- Dil Alanında;

Perseng, Sarf-ı Lisân-ı Âdemi, Şükûfe-nisar-ı Zebân-ı Umûmî ve Osmânî.

2- Tiyatro Alanında;

Mehmet Şakir, **Menâzır-ül-Letâif** (güldürücü manzaralar) genel başlığı altında 6 komedyayı yayınlamıştır. Bu tiyatro eserleri şunlardır:

İnatçı yahut Çöpçatan (Aralık 1300/1885)

İcab-ı Gurûr yahut inkılab-ı Muhabbet (Ekim 1301/1885)

²⁶"Evhami Önsözü", s.3.

²⁷ Ağâh Sırrı Levend, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, 3. baskı TDK yay.Ankara 1972, s.289-290.

²⁸Bu liste ve tasnifin alındığı kaynak: Cevdet Kudret, "Evhami Önsözü", s.3-13

Evhâmi (Aralık 1301/1886)

Kırk Yalan Köse (Nisan 1302/1886)

Yalan Tükendi (1302/1886)

Teahhül Yahut İlk Gözağrısı (Eylül 1302/1886)

Feraizcizade' nin **İngilizlerin Kutb-ı Şimâliye Seyahat-ı Fevkalâdeleri** adında bir eseri olduğu ancak ele geçmediği de bazı kaynaklarda belirtilmektedir.²⁹ Bu eserlerin dışında Dr. Niyazi Akı, Mehmet Şakir'in **Zavallı Gilbert** isimli eserinden söz eder.³⁰ Ancak Cevdet Kudret bunun aksini savunarak, **Zavallı Gilbert yahut bir Mahkumun Zevcesi** adlı melodramın Feraizcizade'ye ait olmadığını, Feraizcizade'nin bütün eserlerini Bursa'da kendi basımevinde bastırıldığını, oysa sözü edilen eserin İstanbul'da bastırıldığını söyler.³¹

Dava vekilliği, İstanbul Polis Müdürü refakat memurluğu, İstib, Köprülü ve İpek Divan-ı Harb-i Örfilerinin başkanlığı gibi görevlerde bulunan, bunların yanı sıra şiirler yazıp onları **Beytülhazen** adlı küçük bir kitapta toplayıp yayınlayan Osman Faiz, Mehmet Şâkir'in yeğenidir.³²

²⁹Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt 3, Dergâh yay., s.191.

³⁰Dr. Niyazi Akı, XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosunda Devrim Hayat ve İnsan, Atatürk Üniversitesi. Basımevi, Erzurum. 1974, s.10

³¹Evhâmi Önsözü, s.13

³²İbn-ül Emin Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri, (3. baskı), Cilt 3, Dergâh yay., İstanbul 1988, s.1301.

İKİNCİ BÖLÜM

2. NİLÜFER MECMUASI

20. Süre, Dönem ve Gaye:

1 Rebiyülevvel 1305 (17 Kasım 1887) ile Safer 1309 (1 Eylül 1891) tarihleri arasında, dört yıl yayın hayatında kalan **Nilüfer** mecmuası, birinci yılda 24, diğer yıllarda 12'şer sayı olmak üzere toplam 60 sayıdır ve nüshalar 1'den 60'a kadar numaralandırılmıştır. İlk yıl onbeş günlük, diğer yıllarda ise ayda birlik periyodlara sahip olan **Nilüfer**, ilk yıl 8 , daha sonraki yıllarda ise 16 sayfa hacimdedir.

Nilüfer H.1305 yılında yayın hayatına başlamıştır, ancak 1. sayıdaki "ikinci sene" ifadesi, derginin 1304 yılında yayın hayatına başladığı şüphesini uyandırır. Fakat bunun bir anakroniden ileri geldiği sonraki sayılarda yer alan bazı izahlardan anlaşılır. "Esmâr-ül-Hadaik"³³ başlıklı yazının altına şu dipnot düşülmüştür. "Birincisi ilim, ikincisi akıl serlevhasıyla birinci cildde yazılmıştır". Bu dipnota göre birinci cild diye sözü edilen sayılar 1305-1306 tarihlerinde çıkarılmış ve "ikinci sene" notu düşülmüş dergilerdir.

Yine **Nilüfer**'in üçüncü yılında, "Bazı izahatımız"³⁴ başlıklı yazıda şu ifade geçmektedir:

"Nilüfer'imizin üç cildi şimdiye kadar neşr olunmuş ve cild haline konulmuş olduğu gibi işbu nüshadan sonra dokuz nüsha daha ihraciyle bi-min-el-kerim kâffe-i mündericâtına hitâm verilecek ve dört ciltten ibâret âsâr-ı mütenevviayı şâmil bir mecmua teşekkül edecektir".

Bu ifadeden **Nilüfer**'in o sayıya kadar gerçekte üç cildini idrak ettiği anlaşılmaktadır. Eğer ilk cildin üzerindeki "ikinci cilt" ifadesi doğru olsa idi, "Bazı İzahatımız" başlıklı yazıda "dördüncü cilt" ifadesinin geçmesi gerekirdi.

³³s. 25, RE 1306/ Kasım 1888, s. 206.

³⁴s. 25, RE 1306/ Kasım 1888 s. 206.

Bu delillerden hareketle "ikinci sene" takdimini taşıyan sayıların, aslında "birinci sene" ya da "birinci cilt" takdimiyle çıkarılması gerektiği söylenebilir. Bu yüzden, gerçekte olmadığı halde **Nilüfer** dergisinin başka sayıları olduğu ve bu sayıların 1304 tarihinde çıkarıldığı akla geliyor ki bu bir anakroniden ibarettir. Bu kayma derginin daha sonraki sayılarında da sürdürülmüştür. Sonraki sayılardaki "dördüncü cilt", "beşinci cilt" ifadelerinin, üçüncü ve dördüncü cilt şeklinde olması gerekmektedir.

Nilüfer'in çıkışı düzenli olup sayıları arasında herhangi bir aksama söz konusu değildir. 38. ve 44. sayılarda "itizar" başlığı altında, mealen, "Risalemizin geciktirilme sebebi mürettiblerimizin keyifsizliğinden olup, risâleyi yetiştirmek için özel tedbirler düşünülmüştür" ifadesiyle özür dilenir ancak bu gecikme tarih ya da dergi numarasına yansıtılmamıştır.

Feraizcizâde Mehmet Şâkir, ilk sayıda yer alan "Mukaddime"³⁵ **Nilüfer**'i kâr amacıyla değil, insanlara hizmet etmek, onları eğitip daha bilgili hale getirmek için çıkardığını, elindeki birikmiş parayla gelir getiren bir başka yatırım yapabileceğini, böylece hayatını garanti altına alabileceğini, ancak insanlara hizmeti daha üstün tuttuğu için böyle bir dergiyi yayınlamaya başladığını belirtir.

Nilüfer dergisi matbuat yasağının ve sansürün yoğun olduğu bir dönemde yayın hayatına atılmıştır. Ancak izlediği yayın politikası itibarıyla itidal taşıdığı ve hükümet ile barışık olduğu söylenebilir.

Dönemin teamülüne uyularak gerek cülûsu ve vilâdeti, gerekse cuma selamlığı dolayısıyla **Nilüfer**'de de, "şevketmaap, Peygamber vekili, sultanüs-salâtin, zillullah-ı fi'l-âlem, emirül-müminin" gibi sıfatlarla vasıflandırılan padişaha methiyeler çıkar, memleketteki huzur ve terakkiden, milletin mesudiyetinden bahsolunarak padişahın ömrüne uzun uzun dualarda bulunulur. Derginin kendi yayınladığı imzasız yazılara sultana övgüler dizilerek başlanır, "Padişahım çok yaşa" alkışıyla bitirilir.

³⁵S.1, 1 RE 1305/17 Kasım 1887, s.1.

Dergide siyasete dair en ufak bir ima, sansürü rahatsız edebilecek hiç bir kelime kullanılmadığı gibi, günlük olaylar ve aktüalite de gündem dışı tutulmuştur.

Bunların neticesinde **Nilüfer** "siyasetten mâada" pek çok şeyden bahseden, yönetimle ters düşmeyen yayın politikası ile 37 yıllık yayın hayatı boyunca hiç kapatılmamış ve başı sansür ile derde girmemiştir.

21. Dış Yapı, Biçim Özellikleri

23x34 boyutlarındaki **Nilüfer** dergisinde sayfeler çift sütun halinde tertip edilmiştir. Kullanılan hurufat düzgün ve okunaklıdır. Az sayıdaki dizgi hataları derginin daha sonraki bölümlerine not düşülerek düzeltilmiştir. Uzun sayılabilecek hikâyeler ve makaleler daha küçük punto ile dizilmiştir.

Dönemde "musavver mecmua" anlayışının yaygınlığına rağmen, **Nilüfer** mecmuasında, 60 sayı boyunca, 1. sayıdan 24. sayıya kadar kapak tezyinatında yer alan Nilüfer çiçeği deseninin dışında, sadece 6. sayıda güneş ve ay tutulmasını gösteren bir resim vardır. Bu da derginin, resim ve fotoğraf açısından fakir olduğunu, "musavver mecmua" ismi ile nitelenen dergilerden olmadığını gösterir. Nilüfer dergisinde kapak tezyinatı 60 sayı boyunca üç defa yenilenmiştir. Bu üç tezyinatı şöyle sıralayabiliriz.

1-İlk yirmi dört sayının kapak tezyinatı:

Kağıt yüzeyini kaplayacak biçimde, siyah kalın çizgiyle çizilmiş dikdörtgen çerçevenin dışında, sağ üst köşede, yıl ve numara ortada gün ve sol üst köşede tarih yazılıdır. Siyah kalın çizgiyle çizilmiş dikdörtgen çerçevenin içinde, en üstte ortada, "Şimdilik onbeş günde bir çıkarılır", en altta ortada, "Bursa'da hükümet zeylinde Alaca Mescid mahallesi", sağ kenarda ortada, "Âsâr-ı nâfâ-i edebiyeye ma-et-teşekkür vel-iftihar kabul olunur", sol kenarda ortada, "Derc olunmayan eserler iade olunmayıp sahibinin iddiaya hakkı olmaz" yazıları yer alır. İnce çizgiyle çizilmiş çerçevenin içinde, üstte, nilüfer çiçeğinin deseni ve desenin üstünde "Nilüfer" kelimesi, bunun sağ tarafında "eser-i

Feraizcizâde Mehmet Şakir", sol tarafında yazı yerine bir süs yer almaktadır. Nilüfer çiçeği deseninin hemen altında ortada, *Afîtab-ı marifetten feyz olur Nilüferim / Vird-i irfan isteyen bir deste alsın elverir*, beyti bulunmaktadır. Sağ tarafta "Maruzât" başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır.

"Nüshası satılmaz, bir senelik abonesi merkez vilâyette 15 ve mahâll-i sâireye posta ücretiyle 20 kuruştur. Hariçten abone olmak isteyenler doğruca bedelini gerek nakden ve gerek posta pulu gönderirler ise kendilerine takdim olunur. Abone her vakit işbu birinci nüshadan muteberdir. Âsâr ve sâire için mektup üstü, Bursa'da Feraizcizâde matbaasına."

Sol tarafta "Mündericat" başlığı altında; "âyât ve ahâdis-i celile her ne kadar lafzen yazılmamış ise de mealleri münderic olduğundan risalemizin mevki-i ihtiramda tutulmasını rica ederiz" denildikten sonra, "Zeylinde (bitti) yazılmayan bendlerin bakıyyesi var demektir" ifadesi yer almaktadır. Bu izahın devamında dergide yer alan yazıların başlıkları numara ile sıralanmaktadır.

2- 25. sayıdan 36. sayıya kadar süren kapak tezyinatı:

Kağıt yüzeyini kaplayacak biçimde dikdörtgen bir çerçeve, üçe bölünen bu çerçevenin en üst bölümünde, ortada, hüsn-i hatla daire biçiminde "Nilüfer" kelimesi, bunun sağ tarafında çember biçiminde "*Afîtab-ı marifetten feyz alır nilüferim, bâ-y-i irfân isteyen bir deste alsın elverir*" beyti ve bu beytin ortasında yıldız resmi, sol tarafında yine çember biçiminde bir beyit ve bu beyitin ortasında yarım ay yer alır.

Kompozisyonun uygun yerlerine "Eser-i kasır Feraizcizade Mehmet Şakir", "Nüshası satılmaz, bir seneliği Bursa'da 15, bir seneliği hariçte 20 kuruştur; posta pulu kabul olunur. Mektup üstü Bursa'da Feraizcizâde matbaasına" ifadeleri yer almakta, "Mündericât" başlığı altında dergide yer alan yazıların başlıkları numara ile sıralanmaktadır.

Alt kısımda "Kırk Dilber" serisi, bunun sağ tarafında "Her mâh-ı arabînin bedrinde neşr olunur şehr-i risâledir" ifadesi; uygun yerlerde yıl, ay, numara bilgileri ve "Sâhib-i eserin namına mensub olan hususi matbaada tab edilir" ifadeleri yer almaktadır.

Kapağın tezyinatında estetik kaygı güdülmüş, göze hoş gelen düzenlemeler yapılmıştır.

3- 37. sayıdan 60. sayıya kadar süren kapak tezyinatı:

Bu kapak diğerlerine oranla daha sade bir özelliğe sahip olmasına rağmen estetik kaygıdan ödün verilmemiştir. Kâğıdın yüzeyini kaplayan kalın dikdörtgen sütunların dışında, en üstte sağda, yıl ve numara, solda tarih, dikdörtgen sütunları ikiye bölen bölümde, "Nüshası satılmaz, ayda bir neşr olunur, senelik abonesi bir mecdiye yahut o kadar puldur; Bursaca onbeş guruşdur, adres-Bursa'da Feraizcizâde matbaasına" yazısı ve onun üstünde kalan bölümde hüsn-i hatla daire biçiminde "Nilüfer" kelimesi; altta "Cild-i Râbi" başlığı ile bu cilde başlamanın verdiği memnuniyeti ifade eden sözler yer alır. Daha sonraki sayılarda bu bölümde yine "Kırk Dilber" başlığıyla şiirler vardır. Kapağın en alt kısmında Bursa maarif müdürlüğünün ruhsatıyla tab olunmaktadır" yazısı ve daha altta, ortada, tarih yazılıdır.

22. Yazar Kadrosu

Taşrada çıkmış bir dergi olan **Nilüfer**'in yazar kadrosu da taşraya dayanmaktadır. Bolu, Hakkâri, İsparta, Manastır, Gelibolu, Halep, Hicaz, Mısır, Diyarbakır, Bolvadin, Adapazarı, Amasya, Ermenek, Karahisar, Yenişehir, Edirne, Bosna, Eskişehir, Manisa, Beypazarı, İnegöl, Erzincan, Karaağaç, Uşak, Balıkesir, Balıkesir, Erzurum, Mudanya, Vodina ve derginin yayınlandığı Bursa şehirlerinden gönderilen eserler **Nilüfer**'i tam anlamıyla bir taşra dergisi hüviyetine sokar. Ancak bu durum derginin İstanbul'da tanınmış olmadığını göstermez. Çok daha az nisbette kalmakla birlikte, Erkân-ı Harbiye'den Ahmet Refik, İstanbul'dan Mustafa Kâmil, İstanbul'dan Abdüllatif Ali ve yine İstanbul'dan eser gönderen Nigâr Hanım, **Nilüfer** dergisinin pay-ı tahtta bilinen, okunan bir dergi olduğunu gösterir.

1.sayıdan 4. sayıya kadar **Nilüfer**'de açık bir imzaya rastlamıyoruz. Bu sayılardaki bütün yazılar imzasızdır. İmzasız yazıların genelde dergiyi yayınlayanlar tarafından yazıldığı düşünülürse, **Nilüfer**, ilk zamanlar genellikle onu yayınlayanların yazılarını kapsamaktadır. Dergi tanınmaya başlandıktan sonra ilgi gösteren yazarlarla kadrosunu oluşturmuştur.

Nilüfer Dergisi'nde isimsiz yayınlanan yazı adedi 68'dir. Bunların bazıları şiir, bazıları tek sayfa tutarında makale ve bir kısmı da dergi boyunca devam eden uzun tefrika yazılardır.

İsimsiz yazılar arasında, Arap ve Acem ataözlerinin açıklamaları (Sâdirat-ül-Arap, Sânihat-ül-Acem) her sayıda yer almaktadır. İslâmiyetle ilgili hikâye ve kıssalar (Zübde-i Menâkıb-ı imâm-ı Âzam, Kıssa-i Ashâb-ı Kehf), Fénélon'un Télémaque'ı örnek tutularak hazırlandığı belirtilen, ancak imzasız gönderilen "Âyine-i İskender", geniş hacimleriyle ilk anda dikkat çekmektedirler. Bunların yanında isimsiz yayınlanan bazı yazıları şöyle sıralayabiliriz; "Hikmetten Dersler", "Sa'y u Amelin Kolaylıkları", Bilmeceler, "Küsûf-ı Şems ve Hüsûf-ı Kamerin Esbâbı", "Şubat (Sene-i Kebise)", "Mevâlid-i Selâse", "Usûl-ı Teshiniye", "Ağlar mısın Güler misin", "Altın, Gümüş, Çiftçi Şarkısı" v.b.

4. sayıda **Nilüfer** dergisinde rastladığımız ilk isim Ebu Said'dir. Dergide 82 şair ve yazar yer almaktadır. Bunlar arasında en çok imzası görünen edip, nazım-nesir, toplam 53 eseriyle Recep Vahyî'dir. Şiirleri ve nesirleri arasında Terkiib-i Bend ve Terci-i Bend , gazeller, Ziya Paşa'ya nazire, tahmis, seri halinde "Cümel-i Müntahabe (güzel sözler), Fransızca'dan ve Rusça'dan şiir tercümelere, "Beşerin Saadet Hali", "Bir Çocuk Lisanından", "Bir Nutuk" başlıkları altında nesirler, nazîreler, kasîdeler bulunmaktadır.

Nilüfer'in en önemli isimlerinden belki de ilki sayılabilecek Recep Vahyî'den sonra, en az iki imzası görünen yazarları imza sayısı sırasıyla gözden geçirirsek şöyle bir manzara ortaya çıkar:

Mahmut Celâleddin Paşa, **Nilüfer**'in Recep Vahyî'den sonra en çok imzası görünen ikinci ismidir. Bunda, Paşa'nın bir devlet adamı olmanın yanı sıra velûd bir şâir olmasının

ve bir zaman Bursa'da valilik yapmış olmasının payı büyüktür. Denebilir ki o da Ahmet Vefik paşa gibi kültürel yönden zengin Bursa toprağında devlet adamlığı ile sanatkârlığını birleştirebilmiş ve buna uygun bir saha olarak **Nilüfer** dergisini seçmiştir. Mahmut Celâlettin Paşa dergiye 27 eseriyle katılmaktadır. Bunların çoğu gazel, diğerleri ise tarih düşürme, hikâye-i lâife ve nesirlerdir.

İsparta'dan yazan Ağlarcazâde Mustafa Hakkı Efendi 21 eseriyle karşımıza çıkmaktadır. **Nilüfer**'i öven Mektub-ı Manzum'u, şiirleri, Şeyh Sa'di'den şiir tercümeleri, Naziresi ve "Püskülde Belâ" adlı bir hikâyesi ile Ağlarcazade, **Nilüfer**'in dikkate değer simalarından biridir.

Ahmet Kemal Efendi, Mısır tarihi hakkında (Tarih-i Kadim-i Mısriyyin ve Asâr-ı Bedayî-i Akdemin) 14 sayı, Ebu Said astronomi bilimi hakkında (Kubbe-i Semaya Bir Nazar) 28 sayı devam eden yazılarıyla derginin uzun süre konuğu olurlar.

Hakkâri'den yazan Nezih Bey'in dergide 9 eseri bulunmaktadır. Fransızca'dan can sıkıntısı konusunda bir tercüme nesri dışında diğer eserleri gazeldir.

Bolu'dan yazan Abdülvehhab Efendi ve Ermenekli Hasan Rüşdi Efendi, Nezih Bey gibi 9'ar eserle dergide yer almaktadırlar. Bolu'lu tahrirat mübeyyizlerinden Abdülvehhab Efendi, "Bolu'lu tahrirat müdürü Eyüb Sabri Efendi'nin Şakird"i olarak tanıtılır.³⁶ Abdülvehhab Efendi, dergiyi yayınlayan Mehmet Şâkir tarafından övülmüş ve bu övgü sözleri nesir yazılarının hemen altında "Nilüfer" başlığı altında yayınlanmıştır. Ermenekli Hasan Rüşdi'nin dokuz eseri de gazeldir.

Feraizcizade Mehmet Şakir'in yeğeni olan Osman Faiz, **Nilüfer**'e dört şiiriyle katılır. Bunlar Harbiye'ye devam eden henüz 17-18 yaşlarındaki bir gencin ilk şiirleridir.³⁷

Hicaz Valisi İsmail Hakkı Paşa, 35., 36. ve 37. sayılarda Yemen'in eski hükümdarlarının biyografilerini yazar.

³⁶S.20 15 Zilhice 1305/25 Ağustos 1888, s.195.

³⁷İbn-ül-Emin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şâirleri**, s. 1301.

Batı tarzında şiirler yazan ilk kadın şairimiz Nigâr hanım, **Nilüfer** dergisine iki gazel, bir şarkı; toplam üç eserle katılmıştır. Bu katılımın Mahmut Celâlettin Paşa'nın tavassutu ile olduğu, Paşa'nın mektuplarından anlaşılmaktadır: Paşa, Bursa'da valilik yaptığı sıralarda Nigâr hanıma **Nilüfer**'in bir iki nüshasını örnek olarak göndermiş ve ondan da eserleri ile katkıda bulunmasını talep etmiştir. Paşa'nın yaklaşık bir yıl sonra yazdığı diğer mektubunda, **Nilüfer**'e şiir gönderen Nigâr hanıma teşekkür edilmektedir.³⁸ Nigâr hanımın **Nilüfer**'e şiir göndermesi takdirle karşılanmış, kadın şâirlerin az olduğu göz önünde tutularak Nigâr hanım'a edebiyat alanında uğraş verdiği için derginin sütunlarından övgü dolu sözler sarfedilmiştir.³⁹

Nilüfer'e birden fazla eseriyle katılan bu isimlerin yanı sıra, tek eserle katılan ünlüler de vardır. Şiirleriyle Milli Edebiyat akımına hazırlık oluşturan Mehmet Emin Yurdakul, **Nilüfer**'de şiiriyle değil, "Türlere Dair bir Delil-i Tarih" başlığını taşıyan bir nesriyle yer almaktadır.⁴⁰

Rıza Tefvik'in, dergideki ismiyle "Gelibolulu Mehmet Tefvik Efendizâde Rıza"nın, **Nilüfer**'de bir şiiri yayınlanmıştır.⁴¹

Keza, ünlü şâir, Hersekli Arif Hikmet de **Nilüfer**'e bir şiiriyle katılmaktadır.⁴²

³⁸Nazan Bekiroğlu, Nigâr binti Osman, (basılmamış araştırma), Trabzon 1995, s.120.

³⁹S.52, CA 1308/Ocak 1891, s.628.

⁴⁰S.53, Receb 1308/ Şubat 1891, s.651-653.

⁴¹S.44, Şevvâl 1307/ Mayıs 1890, s.512

⁴²S.15, 1 Şevvâl 1305/11 Haziran 1888, s.118-119.

Tablo : 4

Birden Çok Eseri Olan Yazarlar

Yazar Adı	Şiir	Nesir	Toplam
Recep Vahyi	46	7	53
Mahmud Celâlettin	25	2	27
Mustafa Hakkı	19	2	21
Nezih Bey	8	1	9
Abdülvehhab	-	9	9
Hasan Rüşdi	9	-	9
Ahmet Niyazi	5	1	6
Osman Faiz	6	-	6
Mehmet Nuri	1	4	5
Ahmet Hamdi	3	2	5
Âgâh Bey	4	-	4
A. Senâî	4	-	4
Râsîh Efendi	4	-	4
Balıkesirli Bir Genç	2	1	3
Nigâr Hanım	3	-	3
Ahmet Refik	1	2	3
Recâî	3	-	3
Osman Senâî	2	1	3
Ali Haydar	1	2	3
İbrahim Ethem	2	-	2
Zihni Efendi	-	2	2
Mir-liva Safvet	2	-	2
Bekir Sami	2	-	2
Mustafa Kamil	2	-	2

Yazar Kadrosu⁴³

A. Senâî, (Eserlerini Dersaadet'ten gönderdi).

Abdüllatif Ali, (İstanbul'dan)⁴⁴.

Abdürrahman Nâfiz Efendi, Yenişehir, (Yenişehir Kaymakamı Sıdkı Efendinin oğlu, hukuk mektebi talebesi).

⁴³Nilüfer mecmuasında imzası görünen yazarların bir kısmı, dönemine göre, ünlü sayılabilecek, bir kısmı ise henüz genç ve daha sonra tanınacak olan isimlerdir. Bir kısım isimler ise bütün aramalarımıza rağmen hakkında bilgi bulamadığımız isimlerdir. Bu bölümde Nilüfer'in yazar kadrosunu oluştururken şair ve yazarlar hakkında çok genel bilgi vermeyi amaçladık. Ancak hakkında bütün aramalarımıza rağmen bilgi bulamadıklarımızı da, Nilüfer'deki yazılarının başında ya da sonunda takdim cümleleriyle tanıtmayı, araştırmacılara yararlı olabilir umuduyla yerinde bulduk. Bu bölümde parantez içinde verilen bilgiler Nilüfer'in söz konusu isimler hakkındaki takdim cümlelerinin aynıdır.

⁴⁴Hakkında bilgi bulamadığımız Abdüllatif Ali'nin Nilüfer'in nr.52 s.634'deki yazısı dönemin ünlü şairisi Nigâr hanım, o kadar etkilemiştir ki, şaire .bu yazıdan mülhem olarak isimsiz bir mensure kaleme almış ve Efsus 1'in ikinci baskısına ilave ettiği bu mensurenin başındaki kısa takdim yazısında bu etkiyi açıklamıştır; Efsus 1 (ikinci baskı), Ahter matbaası, İstanbul 1308/1892.

Agâh Beyefendi, (Halep vilayet-i celilesi telgraf ve posta baş kâtibi ve baş müdür vekili).

Agâh Beyefendi, Diyarbakır, (Diyarbakır telgraf ve posta müfettişi).

Agopos Efendi, (Bursaca hanendelerin üstadı olup nota yazmak ve beste yapmak hususunda mahareti vardır).

Ahid Beyefendi, (Dersaadet'te Jandarma miralayı).

Ahmed Kemal [Akünal], (1873-) Ocakağası oğullarından Kaymakam Rasim Bey'in oğludur. İsmail Safa ile **Maarif** dergisini neşretmekte iken **Servet-i Fünun'a** geçti. Bazı risalelerde birçok manzumesi ve ayrıca yayınlanan manzum eserleri de vardır.

Ahmet Fuad Efendi, (Şûrâ-yı Devlet Muavini).

Ahmet Hamdi, (Bosna'lı).

Ahmet Hıfzi Efendi, (Bolvadin kazası sakinlerinden).

Ahmet Niyazi Efendi, (1844-1900) Siroz dahilinde Kopaç Köyü ahalisinden Bezzaz Abdi Ağanın oğludur. Musul, Diyarbakır ve Harput adliye müfettişliklerinde bulundu. Bir divanı vardır.

Ahmet Niyazi Efendi, (Manastır vilayet-i celilesi Muhakeme-i Bidâyet merkez müstantiki).

Ahmet Refik, (Erkân-ı Harbiye'den).

Ali Dâim Efendi, (Amasya nüfus kâtibi).

Ali Feyzi Efendi, Karahisar, (Karahisar avukat kâtibi).

Ali Haydar Beyefendi, (Manisa hâkim-i şeri şerifi tahriri, memuriyetine daha sonra Kütahya'da devam etti).

Ali Razz.

Arif Hikmet Bey [Hersekli], Hersek Valisi İstoçça'lı Ali Paşazade Zülfikar Nafiz Paşa'nın oğludur. 1839'da Mostar'da doğdu. 1903'de vefat etti. **Levayihül-hikem**, **Levamiül-efkâr**, **Sevanihul-beyan**, **Mısbahul-izah**, isimlerinde hikemi, tasavvufî ve siyasi dört eseri ve **Mecelle**'nin bazı maddelerine dair bir risalesi ve divanı vardır.

Bekir Sami Bey, (Edirne valisinin yeğeni).

Ebu said.

Eyüp Sabri, (Bolu sancağı tahrirat müdürü).

Feyzi Efendi, (Muallim Feyzi-Acem Feyzi) [1868–1910] Farisi hocalığı ile, edebi yazıları ve bazı şiirleriyle tanınmış olan Feyzi Efendi Tebrizlidir. Türkçe'den Farsça'ya, Farsça'dan Türkçe'ye hazırladığı büyük lügatı ile divanı 1890'da çıkan bir yangında yok olmuştur.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa, (1839-1918) İkinci Abdülhamit devri sadrazam- larından olup "Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye"nin ve "Darüşşafaka"nın kurucularındandır. Bugün kullanmakta olduğumuz milletlerarası saat sistemi ile milâdi takvimin alınmasını ilk ileri sürenlerden biridir. Bu konulara ait çeşitli eserleri vardır.

Genç Hakkı Bey, (Adapazarı tahrirat kâtibi).

Hacı Mahmud Nasih Efendi, (Bursa'da uzlete çekilmiş bir zat).

Halil Sıdkı Efendi.

Hasan Fehmi Bey, (H.1295-1334) Trabzon'un Of kazasından kereste taciri Zaimzade Mehmet Mithat Efendi'nin oğludur. Varna'da doğdu, Önce Mısır komserliği tahrirat-ı ecnebiye kitabetine, daha sonra komserlik başkitabetinde bulundu. Eserlerinden Bazıları:

Hacle-i Ekber, Deha nedir, Çar, Devlet-i Aliyenin Zaaf ve Kuvveti.

Hasan Remzi Efendi, (H.1288-) Vadina müftüzadelerinden ve Fatih müderrislerinden Hüseyin Efendi'nin oğludur. **Sanihatım, Gençlik Hatıratı, Sevda-yı Medfun, Sefalet, Tarik, Şark, Zaman, Asır** gazete ve dergilerinde manzum ve mensur yazıları vardır.

Hasan Rüşdi, (1869-1936) Müderris İsmail Hakkı Efendi'nin oğludur. Mülkiye'nin son sınıfında iken hükümet aleyhinde manzume yazmasından dolayı (1895) Umumi hapisanede üç sene bırakıldıktan sonra Ermenek'e gönderildi. İdadi ve sanayi mekteplerinde muallimlik etti.

Hıfzi Beyefendi, (Uşak Kaymakamı).

Hüsnü Efendi, (Hâfız).

İbn-ül-Halil Naci.

İbrahim Efendi, (Karesi mutasarrıfı).

İbrahim Ethem Efendi, (Eskişehir lüle taşı madeni müdürü).

İshak Efendi, (Hâfız, Beyoğlu'nda 6.daire belediye tahrirat baş kâtibi).

İsmail Hakkı Paşa, (1839-1912) Binbaşı Mehmet Efendi'nin oğludur. Erzincan ve Antakya redif miralaylığında ve Adana redif livalığında bulundu. Hikmet-i edebiye namında matbu ve "Emsal-ı Askeriye" isminde gayri matbu eseri vardır.

İzzet Paşa, (Hacı, Edirne valisi).

Kâmil, (Erzincan'dan).

Lebib, (Mekteb-i idadi son sınıf talebesidir).

Lekâtip Çelebi.

Mahmud Celâleddin Paşa, (1839-1898) Çorlulu Ali Paşa'nın oğullarındandır. H.1309'da Girit vali vekâletine tâyin oldu. Nesri, nazmından üstündür. Musiki ile de uğraşmış, besteleri vardır. **Mirat-ı hakikat** adlı tarihi önemlidir.

Mehmed Emin Bey [Yurdakul], (1869-) Salih reisin oğludur. Erzurum ve Trabzon'da Rüşumat nezaretlerinde, Türk ocağının başlangıcında idare heyeti azalığında ve reisliğinde bulundu. Eserlerinden bazıları; **Fazilet ve Azalet, Türkçe Şiirler, Türk Sazı, Turana Doğru**.

Mehmet Efendi, (Bursa eşrafından Râsih efendi'nin oğludur. Mektub-i Vilâyet odası baş müsevvidi.).

Mehmet Efendi, (İnegöllü, Bursa eşrafından olup hükümet işlerinden uzak münzevi bir hayat sürer).

Mehmet Nezih, (1839-1908) Tayyartzade Ahmet Ata Bey'in oğludur. Hakkâri ve ardından Ertuğrul mutasarrıflıklarında bulundu. **Resimli Gazete**'de gazelleri yayınlandı.

Mehmet Rüşdi Efendi.

Mirliva Saffet.

Muharrem Vehbi Efendi, (Manastır'da üçüncü ordû-yı hümayun levazım dairesinin üçüncü şubesi kâtiplerinden).

Muharrem Zeki Efendi, (Bolvadin tahrirat kâtibi).

Mustafa Efendi, (Bursa, Fuhûl-ı Ulemâdan Dağıstâni).

Mustafa Hakkı Bey, (H.1285-1339) Esnafdan Ağlarcazade Ahmet Ağa'nın oğludur. İsparta tahrirat kaleminde mübeyyiz daha sonra Şam, Beyrut Ziraat Bankası müfettişi oldu.

Nilüfer ve **Fevaid** mecmualarına manzum ve mensur parçalar yazdı.

Mustafa Kâmil Efendi, (1867-1927) Tophane Ketebesi'nden Salih Efendi'nin oğludur. Aşâr Şubesi Müdürlüğü'nde bulundu, Gazelleri **Mirsad**'ta yayınlandı.

Nigâr Hanım, (1856-1918) Mirliya Macar Osman Paşa'nın kızıdır. Kitap şeklinde basılan ilk eseri birinci **Efsus**'tur. Dört sene sonra ikinci kısmı, daha sonra **Niran**, **Aks-ı Sada**, **Safahat-ı Kalb** ve **Elhan-ı Vatan** yayınlandı.

Nuri, (İsparta meclisi idare kâtib-i sanisi).

Osman Faiz, (1873-) Dava vekili Feraizcizade Salih Efendi'nin oğludur. Feraizcizade Mehmet Şakir'in **Nilüfer** dergisine, daha sonra **Malûmat**, **Hazine-i Fünun**, **Mekteb**, **Maarif**, **Resimli Gazete**, **Hanımlara Mahsus Gazete** ve **Çocuklara Mahsus Gazete** gibi dergi ve gazetelerde şiirleri yayımlandı. Bazı şiirlerini içine alan **Beytülhazen** isimli küçük bir dergisi basıldı.

Osman Nuri Efendi, (1842-1903) Cevahirci lakabı ile anılan Derviş Ali Ağa adında Mevlevi ve ümmi bir adamın oğludur. Bir ara Hersekli Arif Hikmet'in meclisine devam etti. Birçok manzumesi vardır.

Osman Senâî, (Manastır).

Ömer Razz.

Rasih Efendi, (Eskişehir, Gurebâ-ı ulûmdan Hoca Abdullah Efendi'nin oğludur. Eskişehir'den Bursa'ya gelip ilim öğrenmektedir).

Recâî, (Manastır'dan).

Recep Vahyi, (H.1284-1329) Kandiye'den Eskici Hacı Ali'nin oğludur. Bursa Askeri Lisesi'ni bitirdikten sonra dönemindeki adı ile Mühendishane-i Berri'ye girdi. Harbiyenin istihkâm kısmına geçti. 1891 de Erkân-ı Harp yüzbaşılığına terfi edişinin ardından 1893'de Kolağası oldu. Yakalandığı hastalık sebebiyle hava değişimi için Kandiye' de bir sene kaldı, ardından kuleler inşaatı başkanı olarak Girit'e, daha sonra sırasıyla Selânik ve Serez'e gitti. Miralaylığa terfi etti. 1923'te aniden vefat ederek Karacaahmet mezarlığına defnedildi.

Eserleri: Terkip ve Terci-i bend. Basılmamış Eserleri: "Eş'ar-ı Vahyi", "Defter-i Eş'ar", "Müntehabat-ı Vahyi", "Manzumat-ı Vahyi", "Mir'at-ı hissiyat", "İhtisarat", "İlhamat-ı vicdan", "Hissiyat-ı vicdan", "Füyuzat-ı ilâhiye", "Muktebesat", "Muktetafat", "Rusya-Japonya Muharebesi-Manzum", "Defter-i tesvidat", "Defter-i tefarik", "Öteberi".

Rıza Tevfik [Bölükbaşı], (1869-1949) Gelibolu'da meşhur Hoca Mehmet Tevfik Efendi'nin oğludur. Rüşdiye'yi Gelibolu'da okuyan Rıza Tevfik Galatasaray Lisesi'nde yatılı okumak için 1886'da İstanbul'a geldi. Tıbbiyeye giderken öğrencilere verdiği özel konfranslar neticesinde bir ay kadar tutuklu kaldı. Buradan mezun olunca önce Gümrük Ecza-yı Tıbbiye müfettişliğine ardından Cemiyet-i Tıbbiye-i Mülkiye azalığına tayin oldu. II. Meşrutiyet sırasında mebusluk, Balkan ve I. Dünya savaşları sırasında Karantina Meclisi Azalığı yaptı. Darülfünun'da felsefe dersleri verdi. Ülkenin işgal edilmesi üzerine Sultan Vahdettin'in ısrarıyla nazır oldu. Cumhuriyetin ilânı üzerine Yüzelliliklerle birlikte yurt dışına çıkarıldı. 1943'de yurda döndü. Eserlerinden bazıları: **Serab-ı Ömrüm, Şam-ı Gariban, Meal-i Ömrüm.**

Sadıkzade Mehmet Neşet, (Manisa'dan).

Said Efendi, (Bursa zeylinde Ahmet Köyü'nde imam).

Sâliki Efendi, (Şuârâdan, kendini içkiye vermiş ve aynı zamanda memurluk görevinde bulunan bir zat).

Sıdkı Efendi, (Karaağaç mahkeme-i bidâyet mustantik muavini).

Süleyman, (Manastır'dan).

Şeyh Seyfüddin Efendi, (Bursa'da tekke şeyhidir).

Tahir Efendi, (Hâfız, Hoca Ömer Efendi'nin oğlu, Şiirlerini Nilüfer dergisine 14 yaşında iken yazdı, Uşak'dan).

Veled Çelebi [İzbudak], (1868-) İbni Mevlâna Mustafa Necib Çelebi'nin oğludur. Konya'da doğdu. Yirmi beş sene muallimlik yaptı, Eserlerinden bazıları: **Lisan-ı Farisi-Mufassal kavaid-i Farisi, Türkçe sultan Veled divanı, Ferhenkname-i Sadi terceme-i manzumesi, Menakıb-ı Hazreti Mevlana.**

Zihni Efendi, (Erzurum'dan, Erkân-ı Harbiye ikinci sene şakirdanından).

23. Türler

Nilüfer dergisinde yer alan eserler türlerine göre bir tasnife tabi tutulursa şiirin başta yer aldığı görülür. Bunu makale, tercüme ve mensureler⁴⁵ izlemektedir.

Nilüfer dergisinde 185 şiir yer almaktadır. Bu rakam diğer bütün edebi türlerin üzerindedir. **Nilüfer** dergisinde şiirle ilk defa 7. sayıda karşılaşırız. Takip eden sayılarda her nüshadaki şiir sayısı 1-4 arasında değişkenlik gösterirken bu yoğunluk 40. sayıya doğru artar. Dergide özellikle 52. sayıda 18 şiire karşılık 5 makale yer alır. Bu sayıyı baz alarak dergi hakkında yorum yapılacak olursa **Nilüfer**'in bir şiir dergisi, en azından bir edebiyat dergisi olduğu hükmüne varılabilir. Ancak adı geçen sayılardan sonra derginin şiir yoğunluğu düşüş gösterir. Bunda dergi idarecilerinin dergiye 60. sayıda son verileceğine dair yaptıkları açıklamanın etkili olduğu söylenebilir.

Nilüfer dergisinde yer alan yazı türleri arasında makale (55) şiirin ardından gelir. Dergide makalenin ağırlıkta görünmesinin ardında 55 makaleden çoğunun nüshalar boyunca tefrika edilmesi yatmaktadır. İlk sayılarda az olan makale sayısı, özellikle 30'lu, 40'lı sayılarda artış gösterir, ancak derginin son sayısı olan 60. sayıya yaklaşıldığında makale sayısında tekrar bir düşüş belirir.

Nilüfer dergisinde mensure türüne koyabileceğimiz 21 yazı yer almaktadır. Bu yazılardan 9'u Bolu'dan yazan Abdülvehhab Efendi'ye aittir.

Nilüfer Dergisi'nde tercüme türüne ilk sayılarda değil, sonraki sayılarda rastlarız. Dergideki 31 tercümenin ilki 17., sonuncusu 60. sayıda yer alır. Fransızca ve Rusça'dan şiir tercümeleleri ağırlıktadır. Recep Vahyi'nin Fransızca'dan "Cümel-i Müntahibe" (güzel sözler) adı altında yaptığı tercüme 32. sayıdan başlayıp 10 bölüm halinde aralıklarla devam eder ve 55. sayıda son bulur. İmzasız Rusça'dan "Çiftçinin Şarkısı", Hasan Rüştü Efendi Sa'di'nin "Bostan"ından, Osman Fâiz, Fransızca'dan (Napolyon'un Kötü Akıbeti).

⁴⁵Burada "mensure" ile, deneme, makale, hikâye ve mensur şiir arasında yer alan, hiç birinin sınırına tam girmemekle birlikte hepsinden izler taşıyan tür kastedilmektedir.

Zihni, yer katmanlarını konu alan "Fenn-i Tabakat-ül Arz", Manastırdan Süleyman, Fransızca'dan, Hakkari Mutasarrıfı, Sabık Nezih Bey'in Fransızca'dan yaptıkları tercümelelerdir.

La Fontaine'den yapılan 11 farklı çeviri ile dergide yer alan tercüme sayısı 31'i bulur.

Dini konuları kapsayan sualler ve bilmecelerin adedi 11'e ulaşmaktadır.

Cevaplarını bilene derginin bir yıllık aboneliğini kazandıran bilmeceler, dergiye okuyucu kazandırma girişimlerinin sonucudur.

60 sayılık **Nilüfer**'de 8 hikâye yer almaktadır. Derginin ilk sayılarında şiir gibi hikâyeye de rastlamayız. O dönem okuyucularının **Nilüfer** dergisinde bir hikâyeye okumaları için 14 sayı beklemeleri gerekir. Derginin son sayılarına doğru hikaye sayısı azalır ve 53. sayıdan sonra dergide hikaye yayınlanmaz. **Nilüfer**'de en uzun hikâyeye, bir ailenin yedi senelik sergüzeştini konu alan ve yedi sayı süren (S.22-31) "Dişi Arslan" dır. Kısa roman da denilebilecek bu hikâyenin girişinde "Okuyanların bir takımı roman istediklerinden, bir şey başladı" açıklaması bu hikayenin okuyucu talebi üzerine yayınlandığını ortaya koyar.

Nilüfer dergisinde 4 biyografi yer almaktadır. "Zübde-i Menâkıb-ı İmam-ı Âzam", adı ile yayınlanan yazı İmam-ı Âzam'ın, "Âyine-i İskender" ise yazıda Filozof adı verilen ermiş bir insanın hayat hikâyeleridir. İslâm dinine uygun, ihlaslı bir hayat yaşayan bu insanlar, okuyucuya örnek gösterilir ve adeta siz de onlar gibi islamı benimseyip islâma uygun güzel davranışlar sergileyin telkininde bulunulur. Bunların yanında "Kıssa-i Ashab-ı Kehf" (sığındıkları mağarada 300 sene uyuyup kalan 7 kişinin hayatı) ve "Terâcim-i Ahval" (Yemen'in eski hükümdarlarının biyografileri) yazıları dergideki diğer biyografilerdir.

Nilüfer dergisinde yer alan diğer edebi türlerin dağılımı şöyledir: 32. ve 55. sayılar arasında, 10 sayıya serpilmiş atasözleri; 6. ve 32. sayılar arasında 11 sayıya serpilmiş bilmeceler; 9 ile 18. sayılar arasında yer alan 7 mektup; 4 lâife, 2 anı .

Tablo : 5

Türlerin Dağılımını Gösteren Tablo

Tür	Adet
1. Şiir	185
2. Makale	55
3. Tercüme	31
4. Nesir	21
5. Bilmece	11
6. Hikâye	8
7. Mektup	7
8. Biyografi	4
9. Lâife	4
10. Anı	2
11. Güzel Sözler	1

Not: Güzel Sözler 32. ile 55. sayılar arasında tefrikadır.

24. Muhteva

Nilüfer mecmuasında yer alan eserler konu bakımından tasnife tabi tutulduğunda edebiyatın öncelik taşıdığı görülür. *Edebiyat* sayısı toplam 239'dur. Edebiyat konuları derginin ilk sayılarında çok az yer alır. Ancak gittikçe artan edebi yazılar 52. sayıda 20 adetle zirveye çıkar, aynı sayıyı diğer konular yönünden inceleyecek olursak din 2; tarih 1, fen 1 şeklindedir. Bu sayı tam bir edebiyat dergisi görüntümü kazandırır **Nilüfer**'e 52. sayıdan sonra edebiyat konusunda azalma başlar ve son sayıya kadar böyle devam eder.

Nilüfer dergisinde edebiyatın ardından din konusundaki yazılar ikinci sıradadır⁴⁶ Nilüfer'in dini konulardaki ısrarlı tavrını yine **Nilüfer** dergisinde Mehmet Şâkir imzalı yazıda,⁴⁷ şu beyandan anlıyoruz,

"Bu meyanda yegâne arzumuz ahlâk ve mesâlik sahiha-i İslâmiyenin her türlü fezâil ve terakkıyat-ı medeniyyeye üs-ül-esas müsaid olduğunu ifrad ve tefriden tahliye ve tasviye cihetlerinde göstermekten ibaret idi".⁴⁸

⁴⁶Hasan Duman, *Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu 1828-1928'e göre Nilüfer Dergisi edebiyat, fikir ve ictimâi konularını kapsamaktadır. Adı geçen katalog Nilüfer'in konuları arasında dine yer vermemektedir.*

⁴⁷s. 49, RE 1308/Ekim 1890, s. 386.

⁴⁸Mehmet Şâkir, "Nilüferiñ Vird-i Çiharım Bidâd", s. 37, RE 1307/ Ekim 1889, s.386.

Kısaca derginin amacı İslâmiyetin ifrâd ve tefriden uzak olduğunu, güzel ve doğru ahlâk üzerine kurulduğunu kavratmaktır. Nitekim "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Azam", insanları dini konularda aydınlatmak için tefrika edilmiş bir yazıdır. Nesirlerin yanında dini konuları ihtiva eden şiirlerin de bulunduğu **Nilüfer** dergisinde bu konuda şiir-nesir toplam 48 eser mevcuttur. Dini konudaki yazılar dergide eşit dağılım göstererek bütün sayılara yayılmıştır. Dini konuların derginin ilk sayısından itibaren varlık göstermesi, derginin çıkış sebeplerinden birinin (belki en önemlisi) din olduğunu, halkı dini yönden eğitmek olduğunu ispatlar bize. Ve **Nilüfer** sütunlarında yer alan düşüncüyü, dergide de izah edildiği üzere halkı İslam dininin; ifrad ve tefriden uzak, hoş görüye dayanan, güzel ahlâkı ön planda tutan bir din olduğu konusunda aydınlatmak şeklinde algılamak gerekir.

Nilüfer dergisinde tarihi konuları içeren yazı sayısı 9'dur. Mısır tarihi hakkında bilgi veren "Tarih-i Kadim-i Mısriyyin ve Âsâr-ı Bedâyi-i Akdemin", Türkler' in tarihi irdeleyen M.Emin Yurdakul'un "Türlere Dâir Delil-i Tarihi" bunlar arasındadır.

Dergide fen konularını içeren 5 yazı vardır. Batıya yönelen Osmanlı'yı özellikle batının bilimi ve tekniği ilgilendirir. Tanzimat dönemi dergiciliği, halkı bilim ve teknik yönünden eğitmeyi hedefler. Bu maksatla Tanzimat döneminde yayınlanan dergilerin çoğunun başına "fünun" kelimesi ilave edilir, başlık altında "fenden bahseder" dergi olduğu belirtilir. Bazıları **Mecmua-i Fünun**, **Rehber-i Fünun**, **Hazine-i Fünun** ve **Servet-i Fünun** dergileridir.⁴⁹ **Nilüfer** dergisini bu açıdan değerlendirirken, onun tam manasıyla bir fen dergisi olduğunu söyleyemeyiz, ancak dönemin eğilimlerine uyarak bilim ve teknikten uzak kalmadığını farkedebiliriz. Astronomi bilimini konu alan "Kubbe-i Semaya Bir Nazar", güneş ve ay tutulmasını anlatan "Küsûf-ı Şems ve Hüsûf-ı Kamerin Esbâbı", toplu iğnenin üretimi gibi konularda bilgi veren "Sa'y u Amelin Kolaylıkları", maden, hayvan ve bitkiler hakkında izahat veren "Mevâlid-i Selâse" başlıklı yazılar bilim ve tekniğin dergide yer bulduğunu ortaya koyar. Daha 2. sayıda mecmuanın adı olan "Nilüfer",

⁴⁹Fen ağırlıklı çıkarılmaya başlanan **Servet-i Fünun**, daha sonra edebi hüviyete bürünmesine rağmen, bu ismi terk etmemiştir.

botanik açıdan ele alınarak "Nilüfer ailesinin limonlukta yetişen türleri" üzerine bir yazı yayınlamıştır.

Kadın ve kadın sorunları da, siyaset gibi **Nilüfer**'de yer almayan konular arasındadır. Bunu makul karşılamak gerekir. Çünkü II. Meşrutiyet dönemi aydınının gündemini işgal edecek en önemli konulardan biri olan kadın ve sorunları konusunda, Meşrutiyet evvelinde Fatma Aliye, Emine Semiye, Nigâr hanım gibi bir kaç ses ile **Terakki- Muhadderat** (1869) ile başlayan , **Mürüvvet** (1887) gibi bir kaç kısa ömürlü mecmua ile **Hanımlara Mahsus Gazete**'den başka bir şey yoktur. 1895 ilâ 1908 arasında onüç yıl yayın hayatında kalan ve kadın basınının Meşrutiyetten evvel nabzını tutan ünlü **Hanımlara Mahsus Gazete**'nin yayın hayatına atılması ise **Nilüfer**'den sonradır. Ancak **Nilüfer**'de (o da Mahmut Celâlettin Paşa'nın kişisel yakınlık ve çabalarından dolayı) yazan tek kadın şâir Nigâr Hanım için **Nilüfer**'de yer alan şu sözler, derginin kadın ve meseleleri hususunda uyanık bir dikkate sahip olduğunu gösterebilir:

"Âlemde meşgul olmayan kadın âdemden sayılamaz. Kadınlar da okumaları yazmaları sanayi-i nefise-i münasibe ile uğraşmaları lazımdır. Bu cihetle muhadderat-ı sâlife-i İslamiyenin ciltler doldurmuş olan teracim ve âsârını görmek hiss-i saadet-hâhanemize kifâyet edemez idi. Ne olur zamanımızda dahi öyle edibelerin vücud-ı âsârıyla iftihar olunsa der idik. İşte neşâid-i âtiye o arzumuzun eserleridir."⁵⁰

Bu cümlelerin bir anlamı da **Nilüfer**'in kadın ve sorunları hususunda İslâmiyet'in kadına zaten verdiği değerden hareket eden bir anlayışa sahip olduğudur. Ki bu da dönemin, "müsavat-ı tamme"dense, "bütünleyicilik" ilkesine dayanan feminizm anlayışına uygundur.⁵¹

⁵⁰ s.52 Cemaziyelâhîr 1308/Ocak 1891, s.628.

⁵¹"Feminizm" bizde Cumhuriyetten önce iki ana koldan gelişir. "Müsavat-ı tamme" kadının erkekle tam eşitliğini öne sürer. "Bütünleyicilik" ilkesinde ise kadın ve erkeğin eşit olmaktan ziyade birbirini bütünleyerek var oldukları ilkesi esas alınır. Meşrutiyet öncesi kadın basın ve hareketinin ilk isimleri Fatma Aliye hanım, Emine Semiye hanım, Nigâr hanım bütünleyicilik esasını benimserler ve kadına İslâmiyetin zaten verdiği kıymeti işaret ederler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TAHLÎLÎ FİHRİST

Sayı:1, 1 Rebiyülevvel 1305/17 Kasım 1887

Mehmet Şâkir, "Mukaddime" [Nilüfer Dergisi'nin çıkarılış sebebi], s.1.

.....,"Nilüfer" [Nilüfer kelimesinin etimolojisi], ss.2-3.

.....,"İlm" [İlmin insana kazandırdığı vasıflar], ss.3-4.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [Arap atasözlerinin çeviri ve açıklamaları], ss.4-5

.....,"Sânihât-ül-Acem" [Acem atasözlerinin çeviri ve açıklamaları],

ss.5-6.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [İmâm-ı Âzam'ın hayatı ve adâletinden örnekler],

ss.6-7.

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [Ashâb-ı Kehf'in sergüzeşti], ss.7-8.

....., "Hikmetten Dersler" [Yağmurun oluşumu], ss.8-9.

Sayı:2, 15 Rebiyülevvel 1305/2 Aralık 1887

.....,"İtizâr" [geçen sayıdaki hatalar için özür ve düzeltme], s.10.

.....,"Nilüfer" [Nilüfer ailesinin limonlukta yetiştirilen cinsleri], s.10.

.....,"İlm" [devamı], ss.10-12.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [devamı], s.12.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.12-13.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.13-16.

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], s.16.

Sayı:3, 1 Rebiyülâhir 1305/16 Aralık 1887

Mustafa Zihni Efendi, "Teşekkür" [Nilüfer Dergisi'ne], s.18.

.....,"Nilüfer" [Nilüfer çiçeğinin üretilmesi], ss.18-19.

.....,"İlm" [devamı], ss.19-20.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [devamı], ss.20-22.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], s.22.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.22-23.

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], ss.23-24.

.....,"Hikmetten" [devamı], s.24.

Sayı:4, 15 Rebiyülâhir 1305/2 Ocak 1887

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [İlm-i heyet, astronomi bilimi], s.26.

.....,"Nilüfer" [devamı], ss.26-27.

.....,"İlm" [devamı], ss.27-28.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [devamı], ss.28-29.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], s.29.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.29-31.

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], ss.31-32.

.....,"Sa'y u Amelin Kolaylıkları" [Toplu işnenin seri üretimi], s.32.

Sayı:5, 1 Cemaziyelevvel 1305/15 Ocak 1888

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], s.34.

.....,"Nilüfer" [g.s. devam], ss.34-35.

.....,"İlim" [bitti], s.35-37.

Halil Sıdkı Efendi "Şita içinde Bahar" [Bazı edebi eserlerin etkisiyle kurulan düşler],
ss.37-39.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.39-40.

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], ss.40-41.

Sayı:6, 15 Cemaziyelevvel/29 Ocak 1888

.....,"Bilmece", ss.42.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.42-43.

.....,"Akıl" [devamı], ss.43-44.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.44-46.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.46-47.

.....,"Kış" [Kışın canlılar üzerindeki etkileri] ss.47-48.

.....,"Sa'y u Amelin Kolaylıkları" [devamı], s.48.

.....,"Küsûf-ı Şems ve Husûf-ı Kamerin Esbâbı" [güneş ve ay tutulmasının sebepleri], s.48.

Sayı:7, 1 Cemaziyelâhir/14 Şubat 1888

.....,"Nilüfer Tohumu" [Tohumun elde edilmesi için verilen adres] s.50.

.....,"Akıl" [devamı], ss.50-51.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [devamı], ss.51-52.

.....,"Şubat (Sene-i Kebise)" [Bir gün fazlası olan sene], ss.52-53.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], s.53.

.....,"Mevâlid-i Selâse" [Maden, bitkiler, hayvanlar], ss.53-55.

.....,"Kış" [bitti], ss.54-55.

İsparta'dan Ağlarcazâde Mustafa Hakkı Efendi "Mektub-ı Manzum" [Nilüfere övgü], ss.55-56.

.....,"Kıssa-i Ashab-ı Kehf" [devamı], s.56.

Sayı:8, 15 Cemaziyelâhir/29 Şubat 1888

Mustafa Efendi, Bursa, [Sayı 6' daki bilmecenin cevabı], s.58.

.....,"Akl" [devamı], ss.58-59.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.59-60.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.60-64.

.....,"Usûl-ı Teshiniye" [Isıtma, ateşleme yöntemleri], s.64.

Sayı:9, 1 Recep 1305/14 Mart 1888

.....,"İstanbul'dan Mektup" [Türk Milleti'nin hissiyâtına uygun romanların yazılması isteği], ss.66-67.

.....,"Anonim Te'lif" ["Âyine-i İskender" in te'lif sebebi], ss.67-71.

.....,"Zübde-i Hıf'z-ı Sıhhat" [Hastalık sebepleri], s.71.

.....,"Usûl-ı Teshiniye" [devamı], s.72.

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], s.72.

Sayı:10, 15 Recep 1305/28 Mart 1888

.....,"Ayine-i İskender" [Filozof'un nefsinin terbiye etmesi], ss.74-75.

Ali Razz, Manisa, "Ferâid" [Mısır'a vali tayin olunan Mâlik Bin Hars'a verilen mektup], ss.75-76.

Ömer Razz, Manisa, "Ferâid" [Kûfe'ye kadı tayin edilen Ebu Mûsâ-yı Eş'arı'ye verilen mektup], s.76.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.76-77.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], s.79.

.....,"Usûl-ı Teshiniye" [devamı], s.80.

Sayı:11, 1 Şaban 1305/13 Nisan 1888

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.82-83.

.....,"Akl" [devamı], ss.83-84.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [devamı], ss.84-85.

Mehmet Efendi, İnegöllüzâde, "Bir latîfe-i Câmî" [Mevlâna Câmî'nin bir latîfesi], s.86.

.....,"Zübde-i Hıf'z'ı Sıhhat" [devamı], s.86.

Mehmet Efendi, Bursa, "Mizân-ı Ahlâk" [Ahlâk üzerine] ss.86-87.

.....,"Mevâlid-i Selâse" [bitti], ss.87-88.

.....,"Usûl-ı Teshiniye" [bitti], s.88.

Sayı:12, 15 Şaban 1305/27 Nisan 1888

-,"Ãyine-i İskender" [devamı], s.92.
,"Sâdırât-ül-Arap" [devamı], ss.92-93.
,"Zübde-i Hıfz-ı Sıhhat" [devamı], ss.93-94.
,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Ãzam" [devamı], ss.94-95.
,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.95-96.
,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], s.96.

Sayı:13, 1 Ramazan 1305/13 Mayıs 1888

-,"Muallim Feyzi Bey, Nilüfer'e Bir Takriz" [Şiir], s.98.
,"Ãyine-i İskender" [devamı], ss.98-100.
 Ali Haydar Beyefendi, Manisa, "Bir Manzume" [İslâm dini], s.100.
,"Akl" [devamı], ss.100-102.
,"Zübde-i Hıfz-ı Sıhhat" [devamı], ss.102-103.
,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Ãzam" [devamı], ss.103-104.
,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], s.104.

Sayı:14, 15 Ramazan 1305/26 Mayıs 1888

-,"Da'vât-ı Pâdişâhî", s.106.
 Ãgah Beyefendi, Halep, "Hezâr-ı Bahâr" [Şiir, Bahar ve Nilüfer Dergisi], ss.106-107.
,"Ãyine-i İskender" [devamı], s.107.
,"Zübde-i Hıfz-ı Sıhhat" [devamı], ss.107-108.
,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], s.108-110.
,"Ağlar mısın Güler misin?" [Hentüz dünya evine girmeden ölen bir erkeğin hikâyesi],
 ss.110-112.

Sayı:15, 1 Şevvâl 1305/11 Haziran 1888

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.114-115.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [devamı], ss.115-116.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.116-117.

Ârif Hikmet Beyefendi, Manastır, "Âsâr-ı Mütenevvih, gazel", ss. 118-119.

İbrahim Ethem Beyefendi, Eskişehir, "Gazel", s.119.

Mehmet Nuri Efendi, Beypazarı Eşrafından [Şiir, Nilüfer dergisi hakkında], s.119.

Mustafa Efendi, Bursa, "Bilmece", s.119.

Ağlarcazâde Mustafa Hakkı Efendi, "Bir Hüzn-i Rebi" [Şiir, Baharın sona ermesi],
ss.119-120.

.....,"Letâif" [Latifeler], s.120.

Sayı:16, 15 Şevvâl 1305/25 Haziran 1888

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.122-123.

Ebu Said,"Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.123-124.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [devamı], ss.124-126.

.....,"Süs" [temizlik], ss.126-127.

.....,"Zübde-i Hıfz-ı Sıhhat" [devamı], ss.127.

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], s.127-128.

Sayı:17, 1 Zilkade 1305/10 Temmuz 1888

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.130-131.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], s.131-132.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.132-133.

.....,"Zübde-i Hıfz-ı Sıhhat" [devamı], ss.133-134.

Recep Vahyî Efendi, "Gazel", ss.134-135.

Âğlarcazâde Mustafa Hakkı Efendi, İsparta, [Şiir, Çınarla Kavak, Şeyh Sa'dî'den tercüme].

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], s.135-136.

Muharrem Vehbî Efendi, Manastır'dan, "Hall-i Mes'ele" [Bilmecelerin cevapları], s.136.

Sayı:18, 15 Zilkade 1305/24 Temmuz 1888

.....,"Ãyine-i İskender" [devamı], ss.138-139.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.139-140.

İbrahim Ethem Beyefendi, "Nefse Hitaben" [Şiir], ss.140-142.

.....,"Kıssa-i Ashâb-ı Kehf" [devamı], s.142-143.

.....,"Süs" [Sabunun özellikleri], ss.143-144.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.144.

Sayı:19, 1 Zilhicce 1305/9 Ağustos 1888

Mehmet Şâkir, "İstid'âmız" [Borcunu ödemeyen abonelere çağrı], s.146.

.....,"Takrîz" [Münşî Beyefendinin yazdığı "Arsa taksimi" adlı eser için], s.146.

.....,"Ãyine-i İskender" [devamı], ss.146-147.

Sadıkzade Mehmet Neş'et, Manisa "Manisa'dan Mektup" [Dini sorulara cevap],ss.147-149.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.149-150.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Azam" [devamı], ss.150-151.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.151-152.

Sayı:20, 15 Zilhicce 1305/25 Ağustos 1888

Mehmet Şâkir, "İstid'âmız" [Borcunu ödemeyen abonelere çağrı], s.154.

.....,"Ãyine-i İskender" [devamı], ss.154-155.

.....,"Sâdirât-ül-Arap" [devamı], ss.155-156.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.156-157.

.....,"Süs" [Diş fırçaları], ss.157-158.

Abdülvehhab Efendi, Bolu, "Bir Manzara-yı Ulviyye" [Ümitsiz bir aşkın anlatımı],
ss.158-159.

.....,"Tuz" [Tuz hakkında], ss.159-160.

Sayı:21, 1 Muharrem 1306/7 Eylül 1888

.....,"Ãyine-i İskender" [devamı], ss.162-164.

Ebu Said,"Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.164-165.

Ahid Beyefendi, Jandarma Miralayı, "Kıt'a" [Nilüfer Dergisi], s.165.

.....,"Tuz" [devamı], ss.165-167.

.....,"Gülzâr İçinde Bir Hasta-i Aşık" [Şiir], s.167.

Nuri Efendi, Beypazarı [Bilmecelere cevap], s.167.

Nuri Efendi, Beypazarı, "Es'ile-i Mertebe" [Dinle ilgili sorular], ss.167-168.

.....,"Ağlar mısın? Güler misin?" [Köye giden bir çocuğun yaşadıkları], s.168.

Sayı:22, 15 Muharrem 1306/21 Eylül 1888

.....,"Tashih ü İstid'âmız" [Abonelere çağrı], s.170.

.....,"Ãyine-i İskender" [Birinci bâb tükendi], ss.170-172.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.172-173.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Ãzam" [devamı], ss.173-174.

.....,"Dişi Arslan" [Bir ailenin yedi senelik sergüzeşti,], ss.174-176.

Sayı:23, 1 Safer 1306/7 Ekim 1888

.....,"Salnâme-i Sicill-i Ahval-ı Memurin-i Devlet" [Yıllık basımı], s.178.

Ali Haydar Beyefendi, "Kütahya'dan Bir Ziyâ", [Mevlânâ'nın tercüme-i hali], s.178.

.....,"Teşekkürâtımız", [Sofyalı Mustafa Efendi'nin Bursa' da gayr-ı resmi bir gazete çıkarması üzerine], s.178

Ebu Said, "Kubbe-i Semaya Bir Nazar,"[devamı], ss.178-179

.....,"Sâhihât-ül-Acem" [devamı], ss.179-180

Ahmet Niyâzi Bey, Manastır, "Manastırdan Mektup " [Şiir gönül üzerine], s.180

Abdülvehhab Efendi, Bolu,"Ezhâr-ı intibah-aver" [Hayatın faniliği, s.180

.....,"Ben Neyim?" [İnsan kimliğinin sorgulanması], ss.181-184

Sayı:24, 15 Safer 1306/21 Ekim 1888

-,"İstanbul'dan Mektup" [Ãyine-i İskender yazarının Nilüfere mektubu], s.186.
-,"Nasıl Teşekkür Etmeliyim" [Abonelere sesleniş], s.186.
-,"Vatanperverlik" [Nilüfer'e abone olunması için yapılan yardım hakkında] s.186.
-,"Sânihât-ül-Acem", [devamı] ss,186-188.
- Abdülvehhab Efendi, Bolu, "Masum Çocuk" [Kimsesiz bir çocuğun hâli], s.188.
- Nuri Efendi, Beypazarı, [21. sayıdaki soruların cevapları], ss.188-190.
-,"Dişi Arslan" [devamı], ss.190-192.

Sayı:25, Rebiyyülevvel 1306/ Kasım 1888*

-,"Ãyine-i İskender" [İkinci bâb-te'sîr-i müdârâ], ss.194-197.
-,"Gazel", s.197.
- Ebu Said, "Kubbe-i Semaya Bir Nazar" [devamı], ss.197-198.
-,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.198-199.
-,"Şeker" [Şeker hakkında], ss.199-202.
- Ali Haydar Bey, "Şerefnâme" [Mevlânâ'nın terceme-i hâli], ss.202-204.
- Mehmet Şâkir, "Kabıma Sığamadım" [Mehmet Şâkir'in yazdığı yazılar hakkında], ss.204-206.
-,"Esmâr-ül-Hadâik (Kavl u Fiil)" [Doğru sözleri davranışa dönüştürme üzerine], ss.206-207.
-,"Dişi Arslan" [devamı], ss.207-208.

Sayı:26, Rebiyyülâhir 1306/ Aralık 1888

-,"İ'tizâr" [Özür ve düzeltme], s.211
-,"Ãyine-i İskender" [devamı], ss.212-213.
- Hacı Mahmud Nâsıh Efendi, Bursa, "İrticâl" [Şiir, Taşlama], ss.212-213.
- Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.213-214.

* 25. sayıdan itibaren Nilüfer derigisinin tarihi sadece ay ve yıl olarak verilmiş, gün belirtilmemiştir.

Ebu Said, "Letâif" [Latifeler], ss.214-215.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.215-217.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik" [devamı], ss.217-219.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Āzam" [g.s. devam], ss.219-220.

.....,"Edebi Muhaberelerimiz" [Nilafer' de yayınlanan bazı şiir ve yazıların tenkidi],
ss.220-224.

Abdülvehhab Efendi, Bolu, "Hazan" [Sonbahar üzerine duygular], s.224.

Sayı:27, Cemaziyevvel 1306/ Ocak 1889

.....,"Kırk Dilber" [Kırk hadis 1], s.225.

.....,"Āyine-i İskender" [devamı], ss.226-228.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik (Dünya)" [Dünya hayatının boş olması üzerine], ss.228-232.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.232-234.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.234-235.

La Fonten, [Tercüme şiir, Altın yumurtlayan tavuk], ss.235-236.

Recep Vahyî, "Çalışalım" [Tercüme şiir, Fransızca'dan], ss.236-237.

Recep Vahyî, " İlave-i Mütercim " [şiir], ss. 237-238.

Ahmet Riyâzi, Manastır, "Nâle-i Āşıkâne" [Bir âşığın ızdırapları], s.238.

.....,"Dişi Arslan" [devamı], ss.238-240.

Sayı:28, Cemaziyelâhire 1306/ Şubat 1889

.....,"Kırk Dilber" [devamı 2], s.241.

.....,"Āyine-i İskender" [devamı], ss.242-245.

La Fonten, "Sarmaşık ile Gül" [Tercüme şiir], s.245.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik (İkbâl u idbâr)" [Talih ve talihsizlik hakkında], ss.245-247.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.247-249.

.....,"Altın, Gümüş" [Altın ve gümüşün özellikleri], ss.249-250.

Recep Vahyî "Çiftçinin Şarkısı" [Tercüme şiir, Rusça'dan], ss.250-251.

Recep Vahyî "Bir Nağme-i Hazin" [Şiir, Ölen sevgiliye mersiye], ss.251-252.

Recep Vahyî, "Gazel", ss.252-253.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.252.

.....,"Ebedi Muhaberelerimiz" [Arapça ve Farsça bazı kelimelerin kuralları hakkında],
ss.252-255.

Ali Dâim Efendi, Amasya, "Kırk iki Sual" ss.255-256.

Genç Hakkı Bey, Adapazarından, "Müfârekât-ı Âşıkâne" [Sevgilisinden ayrılan bir aşığın
yalvarışları], s.256.

Sayı:29, Recep 1306/ Mart 1889

.....,"Kırk Dilber" [devamı 3], s.257.

.....,"Tarih-i Câmi-i şerif" [Şiir, Kütahya'da yaptırdığı bir cami için Abdühamid'e övgü],
s.258.

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.258-262.

La Fonten, "Suda Kendini Gören Geyik" [Tercüme şiir], s.262.

.....,"Ebedi Muhaberelerimiz" [Osmanlıcada harflerin ve tamlama eklerinin kuralları
hakkında], ss.262-266.

.....,"Resm-i İcâzet" [Kur'an öğrenen talebeler için resmi diploma töreni], s.266.

Recep Vahyî, "Kuşcağız" [Tercüme şiir, Rusça'dan], ss.266-267.

Recep Vahyî, "Gazel", s.267.

Recep Vahyî, "Gazel", s. 267.

Veled Efendi, Konya, "Gazel", s.267.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.267-268.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.268-269.

Abdulvehhab, Bolu, "Bir Firkatzede Mektubu" [Ayrılık acısı üzerine], s.269.

Mehmet Şâkir, [Ölen Bursa valisi Ali Paşa için tarih manzumesi], s.269.

Ahmet Hıfzî Efendi, Bolvadin, "Tahmis" [Mersiye], ss.269-270.

.....,"Dişi Arslan" [devamı], ss.270-272.

Mehmet Rüşdi Efendi, "Hall-ül-Müşkilât Fi'l-Mesail-il-Mühimmat" [Bu isimdebasılmış olan
kitap hakkında], s.272.

Sayı:30, Şaban 1306/ Nisan 1889

.....,"Kırk Dilber" [devamı 4], s.273.

.....,"Âyine-i İskender (İkinci bâb tükendi)", ss.274-277.

La Fonten, "Arslanla Fare" [Tercüme şiir], s.277.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik (Usr u yeser)" [Zorluk ve kolaylık hakkında], ss.277-278.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.278-279.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.279-280.

Âgâh Beyefendi, Diyarbakır, "Ãsâr-ı Pesendide (S'ay)" [Şiir], ss.280-281.

Eyüp Sabri Efendi, Bolu, "Bazı Ulûm-ı Arap ve Uleması", ss.281-282.

.....,"Vuzia Bünyân-ı Mübarek" [Bursa askeri lisesinin yapılması], ss.282-283.

Ağlarcazâde Hakkı, Isparta, "Gazel", s.283.

Abdülvehhab Efendi, Bolu, "Bulutlu Gece" [Ayışığıni örtüp sevgilinin yüzünü görmeye engel olduğu için bulutlara sitem], s.284.

Mehmet Nuri Efendi, Beypazarı, "Hall-i Es'ile"[Bilmecelirin halli], ss.284-285.

Hafız Hüsnü Efendi, "On iki Su'al" [İnsa vasıfları hakkında], ss.285-286.

.....,"Dişi Arslan" [devamı], ss.286-288.

Mehmet Rüşdi Efendi, "Hall-ül- Müşkilât Fi'l-Mesail İl-Mühimmat" [Bu isimde kitaptaki sualler ve cevapları], s.288.

Sayı:31, Ramazan 1306/ Mayıs 1889

.....,"Kırk Dilber" [devamı 5], s.289.

.....,"Tahdis" [Ferâizcizâde matbaasında basılan Müzekki-i Sıbyan ve İrşâd adındaki kitaplar hakkında], s.290.

.....,"Ayine-i İskender (Üçüncü bâb-âlim-i istikbâl)" [devamı], ss.290-293

La Fonten, "Şehirli Fare ile Tarlalı Fare" [Tercüme şiir], s.293.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.293-294.

Recep Vahyî Efendi, [Şiir, ölen sevgiliye mersiye], ss.295-296.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.296-297.

Ağlarcazâde Hakkı Efendi, Isparta, "Tesdis", ss.297-298.

- Abdülvehhab, Bolu, "Bir ihtiyarın Hasbihali" [Bir ihtiyarın gençlik günlerini anması], s.298.
, "Tekellüm" [İnsanın, sözü hayırlı ve gerekli durumlarda kullanması gereği], ss.298-299.
, "Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.299-302.
, "Dişi Arslan" [bitti], ss.302-304.

Sayı:32, Şevval 1306/ Mayıs 1889

-, "Kırk Dilber" [devamı 6] s.305.
, "Ayine-i İskender" [devamı], ss.306-308
, "Esmâr-ül-Hadâik (samt)" [Sukût etmenin faziletleri], ss.308-310
, "Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.310-311
 Recep Vahyî, "Bir Gazel-i Kudsî", ss.311-312
 Recep Vahyî, "Manzûme", s.312
 Recep Vahyî, "Fransızca'dan Tercüme" [Güzel sözler] ss.312-313
 Ağlarcazâde Hakkı, Isparta, "Gülistan-ı Sa'dî" [şiir] s.313
 Abdülvehhab Efendi, Bolu, "Bir Sabî-i Fakîrin Tazarru'ı" [Fakir bir çocuğun tahsil yapmaları için zengin çocuklarına öğütleri], ss.313-314
 Osman Nuri Efendi, "Hukuk Kısmında Bir Gazel", s.314
, "Ebedi Muhaberelerimiz" [Ağlarcazade'nin Nilüfer'de yayınlanan bir şiiri üzerine eleştiri], ss.314-317
, "İdâre ve İktisâr" [Tercüme, Fransızca'dan, Gençliğin kıymeti bilmek ve ihtiyarlığı düşünmek], ss.317-320
 Hafız Hüsnü Efendi, "On iki suale cevap" [Sayı 30'daki soruların cevapları], s.320

Sayı:33, Zilkade 1306/ Haziran 1889

-, "Kırk Dilber" [devamı 7], s.321.
, "Âyine-i İskender" [devamı], ss.322-326.
 Niyazi Bey, Manastır, "Gazel", s.326.
 Ebu Said, "Kubbe-i semâya Bir Nazar" [devamı] ss.325-326.

Recep Vahyî, "Tahmis-i Gazel-i Necmi Bey", ss.327-328.

Recep Vahyî, "Merhum Ziya Paşaya Bir Nazire", ss.328-329.

Muharrem Zeki Efendi, Bolvadin, [Şiir, sevgilinin vefasızlığı], s.329.

Ağlarcazâde Hakkı Efendi, Isparta, "Nazîrem"s.329.

Ağlarcazâde Hakkı Efendi, Isparta, "Firdevsî-i Tûsî'nin Bir Kıt'ası" [Nazmen tercüme], s.329.

Recep Vahyî, "Cümel-i Müntahîbe" [devamı], s.330.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik (Mizâh)",ss.331-332.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.332-333.

Eyüp Sabri Efendi, Bolu, "Bolu'da Haziran'ın On yedinci sabahı", [Kararan bulutlardan sonra oluşan fırtınanın yerini parlak bir güneşin alması], s.335.

.....,"Oburluk" [İnsanların beslenme biçimleri üzerine], ss.335-336.

Sayı:34, Zilhicce 1306/ Temmuz 1889

.....,"Kırk Dilber" [devamı 8] s.337.

.....,"Eser-i Cedid-i Hilâfetpenâhi" [Abdülamid'in Karacahisar'da tâdil ettirdiği bir cami hakkında], s.338.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.339-343.

Hasan Rüşdî Efendi, Ermenek, "Bûstan-ı Sâdî'den Nazmen Tercüme", ss.343-344.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.344-346.

Hasan Rüşdi Efendi, Ermenek, "Gazel", s.346.

Hasan Rüşdi Efendi, Ermenek, "Gazel", s.346.

Ali Feyzi Efendi, Karahisar, "Gazel", s.346.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik (Hırs u Tama)" [Hırsın ve aç gözlü olmanın zararları hakkında], ss.347-348.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.348-351.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.351-352.

.....,"Tûr-i Sinâ-yı Ahlâk" [Allah'ın Hz. Musa'ya ahlâk üzerine öğütleri], s.352.

Sayı:35, Muharrem 1307/ Ağustos 1889

.....,"Tebrik-i Sâl ü Şehrâyîn" [Abdülhamid'in cülûs şenliklerini kutlama], ss.353-354.

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.354-358.

Rüşdî Efendi, Ermenek, "İki Gazel", s.358.

Niyazi Efendi, Manastır, "Gazel", ss.358-359.

Ali Feyzi Efendi, Karahisar, [Şiir, aşk], s.359.

Abdürrahman Nâfiz Efendi, Yenişehir, [Şiir, ayrılık ıztırapları], s.359.

İsmail Hakkı Paşa, Hicaz vâlisi, "Teracim-i Ahvâl" [Yemen'in eski hükümdarlarının biyografileri], ss.359-361.

Ağlarcazâde Hakkı, "Ispartadan" [Şiir, Asker için], s.361.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], s.362.

Mustafa Kâmil Efendi, İstanbul, "Nazîre", s.362.

Said Efendi, Bursa, "Hiss-i Hayvânî" [Yavrularını kurtarmaya çalışan bir kırlangıç], ss.362-363.

.....,"Ebedi Muhaberelerimiz" [Ağlarcazade için Nilüfer'de yazılan yazılara şairin cevabı], ss.363-366.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Āzam" [devamı], ss.366.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.366-368.

Sayı:36, Safer 1307/ Eylül 1889

.....,"Kırk Dilber" [devamı 9], s.369.

.....,"Davât-i Hayriyye-i Padişahî ve Tehniyet-i Kudûm" [Padişaha hoşgeldin şiiri], s.370.

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.371-373.

Recep Vahyî, "Gazel", s.373.

Mustafa Kâmil Efendi, İstanbul, "Gazel", s.373.

Rüşdî Efendi, Ermenek, "Gazel", ss.373-374.

İsmail Hakkı Paşa, Hicaz vâlisi, "Terâcim-i Ahval" [devamı], ss.374-375.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.375-376.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik (Cûd u Buhl)" [Cömertlik ve cimrilik], ss.377-379.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [g.s. devam], ss.379-380.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Āzam" [g.s. devam], ss.380.

.....,"Ebedi Muhaberelerimiz" [Ağlarcazade'nin bazı şiirleri üzerine eleştirisi], ss.381-384.

Sayı:37, Rebiyülevvel 1307/ Ekim 1889

.....,"Nilüferiñ Vird-i Çiharım Bidâd" [Derginin yayınlanma gayesi], s.386.

.....,"İzâhâtımız" [Arzu edenlere derginin yayınlanmış ciltlerinin gönderilebileceği], s.386.

.....,"Kırk Dilber" [devamı 10], s.386.

.....,"Takrîz-i Nilüfer" [Şiir, Nilüfer'e övgü], s.386.

.....,"Âyine-i İskender (Dördüncü bab-Zâika-i Hüner)", ss.387-390.

Recep Vahyî, "Tercî-i Bend" [Ziyâ Paşa'ya Nazîre'nin devamı], ss.390-391.

İsmail Hakkı Paşa, Hicaz vâlisi, "Terâcim-i Ahvâl" [devamı], ss.391-393.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.393-394.

Recep Vahyî, "Bir Yâd-ı Hazînâne" [Şiir, ölen sevgiliye mersiye], ss.394-395.

.....,"Muhakemetü'l Lügateyn" [Kitabın tanıtımı], s.395.

Hâfız İshak Efendi, [Allah rızası kazanmak için çekilen çile], ss.395-396.

Recep Vahyî, "Gazel", s.396.

Niyâzî Efendi, Manastır, "Gazel", s.396.

Ali Feyzi Efendi, Karahisar, "Gazel", s.396.

Râsih Efendi, Eskişehir, "Gazel", ss.396-397.

Recep Vahyî, "Cümel-i Müntahîbe" [devamı], ss.397-398.

Zihni, Erzurumlu, "Āzam-ı nâ-mütenâhî ve Asgar-ı nâ-mütenâhî", [Paskal'dan tercüme dünya ve insanın kıyaslanması], ss.398-399.

Abdülvehhâb, Bolu, "Biçâre Kuşçağız" [Avcının vurduğu kuş], ss.399-400.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.400.

Sayı:38, Rebiyülâhir 1307/25 Kasım 1889

.....,"Kırk Dilber" [devamı 11], s.401.

.....,"Âyine-i İskender [devamı]", ss.402-408.

La Fonten, "Çocuk ve Âyine" [Tercüme şiir], s.408.

La Fonten, "Avcı ve Balık" [Tercüme şiir], s.408.

.....,"Bir Taze sevincimiz" [Mısır antika hânesi mütercimi Ahmet Kemâl Efendi'nin gönderdiği eser], s.409.

Ahmet Kemâl Efendi, "Tarih-i Kadîm-i Mısıryyîn ve Âsâr-ı Bedâyî-i Akdemin (Yedi fasıldır-Birinci fasıl)" [Mısır tarihi], s.409-411.

.....,"Asâr-ı Cedîde-i Ebediyyemizden Görebildiklerimiz" [Yeni eserler, Muhsin Bey Tercüme-i Hall-i Hazreti Emir, Tercüme-i Nevresidegân, Müşâbehet], s.411-412.

Sâlikî Efendi, "Gazel", s.412.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], s.412-413.

Hacı İzzet Paşa Hazretleri, [Şiir Padişah Abdülhamid'e], s.413.

Şeyh Seyfettin Efendi, Bursa, "Manzûme" [Padişah Abdülhamit'e], s.413-414.

.....,"Muhakemetü'l Lügateyn" [devamı], s.414-415.

Ağlarcazâde Hakkı Efendi, İsparta, "Gazel", s.415.

Hamdi Bey, Bosna, "Bir Nazîre-i Naçiz" [Çalışmanın fazîleti], s.415-416.

Muhammed Rasih, Eskişehir, "Gazel", s.416.

Ahmet Refik, Erkân-ı Harbiye, "Kendi Nefsimle Hasbihâl" [Gaflet uykusu zararları], s.416.

Sayı:39, Cemaziyelevvel 1307/ Aralık 1889

.....,"Kırk Dilber" [devamı 12], s.417.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.418-419.

La Fonten, "Maymun Yavrusu, Ceviz ve Maymun" [Tercüme şiir], s.421.

La Fonten, "Güvercin ile Karınca" [Tercüme şiir], s.421.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.422-423.

Recep Vahyî, "Terkib-i Bend", s.424.

Ahmet Kemâl Efendi, "Târih-i Kadîm-i Mısıryyîn ve Âsâr-ı Bedâyî-i Akdemîn" [devamı], ss.423-425.

Recep Vahyî, "Bir Şâirin Lisan-ı Hâli" [Şiir], ss.425-426.

Niyâzi Beyefendi, Manastır, "Gazel", s.426.

Ali Feyzi Efendi, Karahisar, "Gazel", s.426.

.....,"Tenbihât-ı Nevâî" [Nevâî'nin bazı nasihatları], s.427

.....,"Muhakemet-ül Lügateyn" [devamı], s.428.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.427-428.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.429-430.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik (Tefâhür)", ss.430-432.

A. Senâî, Dersaadet' ten, "Gazel", s.432.

Recep Vahyî, "Cümel-i Müntahîbe" [devamı], s.432.

Sayı:40, Cemaziyelâhir 1307/ Ocak 1890

.....,"Kırk Dilber" [devamı 13], s.433.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.434-437.

La Fonten, "Çiftçi ve Çocukları" [Tercüme şiir], ss.437-438.

La Fonten, "Tavus Tavukları ile Müzeyyen Saksâğan" [Tercüme şiir], s.438.

Ahmet Kemâl Efendi, "Târih-i Kadîm-i Mısıryyîn ve Asâr-ı Bedâyî-i Akdemin" [devamı],
ss.438-442.

Recep Vahyî, "Terkib-i Bend" , ss.442-443.

Recep Vahyî, "Tahmis-i Gazel-i Aşkî", s.443.

Recep Vahyî, "Bir Genç Serçe Lisânından" [Tercümeşiir, Fransızca'dan], ss.443-444.

.....,"Muhakemet-ül Lügateyn" [devamı], ss.444-445.

Mirlivâ Safvet, [Tercüme şiir, **Mâtemnâme-i Kerbelâ'dan**], s.446.

.....,"Esmâr-ül-Hadâik (Medh u Hicv)"[Övgü ve yerginin mahiyeti], ss.446-447.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], s.448.

Ağlarcazâde Hakkı, İsparta, "Püskülde Belâ" [Fesinin püskülü yanan avcının başına gelenler, hikâye], ss.448-449.

Sayı:41, Recep 1307/ Şubat 1890

.....,"Kırk Dilber" [devamı 14], s.449.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.450-451.

Recep Vahyî, "Terkib-i Bend" [devamı], ss.451-452.

Recep Vahyî, "Sadâ-yı Vicdanî" [Şiir, Ayrılık acısı], ss.452-453.

Ahmet Kemal Efendi, "Târih-i Kadîm-i Mısıryyin ve Âsâr-ı Bedâyî-i Akdemîn" [devamı],
ss.453-455.

Ağlarcazâde Hakkı, Isparta, "Şeyh Sadî'nin Bir Kıt'a-i Bendiyyesi" [Tercüme şiir], s.455.

La Fonten, "Tilki ile Leylek" [Tercüme şiir], s.455.

A. Senâî, Dersaadet' ten, [Şiir], ss.455-456.

A. Senâî, Dersaadet' ten, "Gazel", s.456.

Ebu Said, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [devamı], ss.456-458.

Mahmut Celâleddin Paşa, "Tarih" [Şiir, Bursa'da Ziraat mektebinin açılışı için], s.458.

.....,"Te'lif-i Müşterek" [Düğün, nişan gibi törelerin derlenmesi için çağırısı]

Mirlivâ Safvet, "Tercüme-i Matemnâme-i Muhteşem" [Şiir, Kerbela vak'ası],

Hamdi Bey, Bosna, [nâzîre], s.461.

Hamdi Bey, Bosna "Muallim Nâci'nin Bir Gazeline Nazîre", s.461.

Ahmet Hamdi, "Mektubum" [Gün açarken tabiat], s.461.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Azam" [devamı], ss.462-463.

Recep Vahyî, "Tahmis", s.463.

Bekir Samî Bey, Edirne, "Gazel", s.463.

Talebe-ı Ulûmdan Sıdkı-ı Âbâdî, "Gazel", s.463.

Hasan Rüşdî Efendi, Ermenek, "Gazel", s.464.

Hocazâde Hafız Muhammed Râsih Efendi, Ermenek, [Şiir, Hayatı anlama], s.464.

.....,"Âsâr-ı Cedîde" [Yeni eserlerin tanıtımı, Ferâid, Bahr-ül - Azhaye, Mir' at-ün-Nikât],
s.464.

Sayı:42, Şâban 1307/ Mart 1890

.....,"Kırk Dilber" [devamı 15], s.465.

.....,"Âyine-i iskender" [Dördüncü bâb bitti], ss.466-471.

Cenâb-ı Recep Vahyi, "Terkîb-i Bend" [devamı], ss.471-472.

Ağlarcazade Hakkı Efendi, Isparta, "Bâ-sohbet-i nâ-cins, Ya İşkence-i Duzah" [Şiir, Seviyesizce konuşan köylüler], s.472.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa, "Kubbe-i Semâya Bir Nazar" [Bitti], ss.472-473.

Ahmet Fuâd Efendi Şûrâ-yı Devlet Muavini, [Şiir, Abdülhamid'in doğumu üzerine], s.473.

Ahmet Kemâl Efendi, "Tarih-i Kadîm-i Mısıriyyîn ve Asâr-ı Bedâyî-i Akdemin" [devamı], ss.473-475.

Recep Vahyî, "Gazel", s.475.

Recep Vahyî, "Tahmîs-i Gazel-i Nâcî", ss.475-476.

Rüşdî, Ermenek, "Gazel", s.476.

Halep Abonelerinden Biri, "İki Kıt'aya Bir Gazel", s.476.

Hocazâde Sıdkî Efendi, "Gazel", ss.476-477.

Mırlıva Safvet, "Tercüme-i Mâtemnâme-i Kerbelâ (Bend-i Sâlisi)", s.477.

....., "Bir Sabâh-ı Rebî" [Bahar sabahının güzellikleri], s.488.

....., "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], s.480.

Sayı:43, Ramazan 1307/ Nisan 1890

....., "Kırk Dilber" [devamı 16], s.465.

....., "Âyine-i İskender (Beşinci bâb-Aşk u Sevdâ)", ss.482-484.

Cenab-ı Vahyî, "Terci-i Bend", ss.484-485.

Ahmet Kemâl Efendi, "Tarih-i Kadîm-i Mısıriyyîn ve Āsâr-ı Bedâyî-i Akdemin" [devamı], ss.485-487.

Hasan Rüşdî, Ermenek, "İhtâr-ı Āşıkâne" [Şiir, Sevgiliye uyarı], s.488.

....., "İftiharlarımız" [Dergide yazan bazı şâir ve yazarlar], s.489.

....., "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Āzam" [devamı], ss.489-492.

Recep Vahyî, "Gazel", s.492.

Ağlarcazâde Mustafa Hakkı, Isparta, "Beyefendi" [Şiir, beyefendilik taslayan birine eleştiri], ss.492-493.

Mahmut Celâleddin Paşa, "Bir Hikâye-i Latîfe" [Dama oyununa tutkun bir adamın başına gelenler], ss.493-496.

Sayı:44, Şevvâl 1307/ Mayıs 1890

.....,"Kırk Dilber" [devamı 17], s.497.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa,"Islah-üt-Takvim" [Ahmet Muhtar Paşa'nın takvimi ıslah etme çalışmaları], ss.498-499.

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.499-502.

Receb Vahyî,"Tercî-i Bend-i Cenâb-ı Recep Vahyî", [devamı], ss.502-503.

Ahmet Kemâl Efendi,"Tarih-i Kadîm-i Mısıryyîn ve Āsâr-ı Bedâ-yî-i Akdemin [devamı]", ss.503-506.

.....,"Tahmis-i Gazel-i Nâcî", s.506.

Receb Vahyî,"Gazel", s.506.

.....,"Bir Me'yûs-ı Mütchayyîr Ağzından" [Şiir, Dünya hayatının bir hayal olduğu], s.507.

Hasan Rüşdî, Ermenek, "Gazel", s.507.

Mehmet Tevfîk Efendizâde Rıza, Gelibolulu, "Manzume" [Ölen sevgiliye mersiye], ss.507-508.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Azam"[devamı], ss.508-510.

Receb Vahyî, "Cümel-i Müntahîbe" [devamı], ss.510-511.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], s.512.

Sayı:45, Zilkade 1307/ Haziran 1890

.....,"Kırk Dilber" [devamı 18], s.513.

Mahmut Celâleddin Paşa, "Eser-i bi-nazir-i Vilâyetpenahî, Gazel", s.514.

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.514-517.

Ahmet Kemâl Efendi,"Târih-i Kadîm-i Mısıryyîn ve Āsâr-ı Bedâ-yî-i Akdemin" [devamı], ss.517-520.

Osma Fâiz, Ferâizcizâde, "Fransızca'dan Tercüme" [Napolyon'un kötü akıbeti], s.520.

Receb Vahyî,"Tercî-i Bend-i Cenâb-ı Recep Vahyî" [devamı], s.521.

Receb Vahyî,"Beşerin Saâdet Hâli" [İnsanoğlunun mutluluğu elde etme şartları], ss.521-522.

Receb Vahyî, "Gazel", ss.522-523.

Receb Vahyî, "Gazel", s.523.

Ağlarcazâde Hakkı, Isparta, [Küçük tercüme şiirler, tazminler], ss.523-524.

....., "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.524-527.

Receb Vahyî, "Cümel-i Müntahîbe" [devamı], ss.527-528.

Bekir Sami Bey, Edirne, "Kıt'a", s.528.

Bosnalı Hamdi Bey, Bosna, [Şiir, çekilen sıkıntılar], s.528.

Râsih Efendi, Eskişehir, [Şiir, sevgiliye özlem], s.528.

Sayı:46, Zilhicce 1307/ Temmuz 1890

....., "Kırk Dilber" [devamı 19], s.529.

Mahmut Celaleddin Paşa, "Eser-i bi-nazîr-i Velâyetpenâhî, Gazel", s.530.

....., "İfade-i Mahsusamız" [Derginin yayını hakkında], s.530.

....., "Âyine-i iskender" [devamı], ss.531-533.

Recep Vahyî, "Tercî-i Bend-i Cenâb-ı Receb Vahyî" [Son bölüm], s.534.

Ahmet Kemâl Efendi, "Târih-i Kadîm-i Mısriyyîn ve Âsâr-ı Bedâiyî-i Akdemîn" [devamı],
ss.534-537.

Lekâtip Çelebi, "Tahmis-i Gazel-i Sa'dî", ss.537-538.

....., "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.538-541.

....., "Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.541-543.

Âgâh Beyefendi, Diyarbakır, [Şiir, yaradılış sırtının sorgulanması], ss.544-545.

Sayı:47, Muharrem 1308/ Ağustos 1890

....., "Kırk Dilber" [devamı 20], s.545.

Mahmut Celaleddin Paşa, "Eser-i bi-nazîr-i Vilâyetpenâhî, Gazel", s.546.

....., "Âyine-i iskender" [devamı], ss.546-550.

Recep Vahyî, "Tercî-i Bend" [Dünyanın faniliği], s.550.

Ağlarcazâde Hakkı, Isparta, "İsparta' dan" [Küçük, fotoğraf arkası şiirleri], s.551.

Osman Fâiz, "İstanbuldan (Gazel)" [Şiirler], s.551.

Osman Fâiz, "İstanbuldan (Gazel)" s. 552.

Osman Fâiz, "İstanbuldan Bir Hasbihâl" s. 553.

Recep Vahyî, "Kıt'a", s.553.

Recâî, "Manastır' dan, gazel", s.553.

Ahmet Kemâl Efendi, "Târih-i Kadîm-i Mısriyyîn ve Âsâr-ı Bedâyî-i Akdemin" [devamı],
ss.553-555.

....., " [Şiir, Sevgiliye sitem], s.555.

Recep Vahyî, "Bir Çocuk Lisânından", [Bir Çocuğun Allah'ın varlığını izâhı], s.556.

....., "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.556-557.

....., "Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.557-559.

....., "Takrîz" [Hasan Fehmi Efendi' nin coğrafya kitabı üzerine], ss.559-560.

Sayı:48, Safer 1308/ Eylül 1890

....., "Kırk Dilber" [devamı 21], s.561.

Mahmut Celaleddin Paşa, "Eser-i bi-nazîr-i Velâyetpenâhî, Gazel", s.562.

Nezih Beyefendi, Hakkâri, "Gazel", s.562.

....., "ihtâr-ı Mahsûsâmız" [Nilüfer hakkında], s.562.

....., "Âyine-i İskender" [devamı], ss.562-565.

Receb Vahyî, "Tercî-i Bend" [devamı], ss.565-566.

Ahmet Kemâl Efendi, "Târih-i Kadîm-i Mısriyyîn ve Âsâr-ı Bedâyî-i Akdemin" [devamı],
ss.566-569.

Receb Vahyî, "Rusça'dan Tercüme" [Şiir, Çar ile köylü arasında bir konuşma], ss.569-570.

Zihnî Efendi, "Irmakların, Nehirlerin Menşei" [Fransızca'dan tercüme], ss.570-571.

Recep Vahyî, "Gazel", s.571.

....., "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.571-575.

....., "Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.575-576.

....., "Hitâm-ı Cild-i Râbi" [Tamamlanan dördüncü cilt hakkında bilgi], s.576.

Sayı:49, Rebiyülevvel 1308/ Ekim 1890

.....,"Kırk Dilber" [devamı 22], s.561.

Mahmut Celaleddin Paşa, "Eser-i binazîr-i Velâyet-penâhî" [Üç gazel, bir şarkı], ss.578-579.

Mahmut Celaleddin Paşa,[**Nilüfer** dergisi'nde yayınlanan eserler hakkında bilgi], ss.579.

.....,"Âyine-i İskender (Altıncı bâb-Şeref-ül İslâm)" , ss.579-583.

.....,"Fransızca'dan Ta'dilen Tercüme" [Şiir, Allah' ın birliği üzerine], s.584.

Receb Vahyî, "Tercî-i Bend" [devamı], s.585.

Receb Vahyî, "Gazel", s.585.

Receb Vahyî, "Kıt'a", ss.585-586.

Bir Küçük Nev-heves,"Dersa'âdetten Bir Kıt'a", s.586.

Ahmet Kemâl Efendi, "Târih-i Kadîm-i Mısriyyîn ve Âsâr-ı Bedâyî-i Akdemin"[devamı], ss.586-587.

Receb Vahyî,"Cümel-i Müntahîbe" [devamı], s.587.

Ağlarcazâde Hakkı, Isparta, "Belâ Nedir?" [İnsana sıkıntı veren şeyler], s.590.

Osman Senâî, Manastır, "Fırtına" [Fırtınanın mahiyeti], ss.590-591.

Ahmet Hamid, Bosna, "Dersaâdet'ten Bir Tercüme" [Şiir, Kafesteki bir kuşun hali, s.591.

Nâcî, Manastırlı, "Tulû'unda Mihre Hitâb" [Şiir], ss.591.592.

İsparta Meclis-i İdâre Kâtib-i Sânisî Nûrî, "Lâtife" [Eşeklik üzerine], s.592.

Sayı:50, Rebiyülâhir 1308/ Kasım 1890.

.....,"Kırk Dilber" [devamı 23], s.593.

.....,"Kırk Dilber" [devamı 24], s.594.

Mahmut Celaleddin Paşa, "Eser-i bi-nazîr-i Vilâyetpenâhî" [gazel], s.594.

Mahmut Celaleddin Paşa, "Eser-i bi-nazîr-i Vilâyetpenâhî" [gazel], s.594.

.....,"Sanâyi" [Bu isimle çıkarılması düşünülen bir fennî gazetenin haberi], s.594.

.....,"Âyine-i İskender" [devamı], ss.595-599.

Receb Vahyî, "Tercî-i Bend" [son bölüm], ss.599-600.

Ahmet Kemâl Efendi, "Târih-i Kadîm-i Mısriyyîn ve Âsâr-ı Bedâyî-i Akdemin", ss.600-602.

Recep Vahyî, "Bir Nutuk" [Gayret sonucu gerçekleştirilen icatlar], ss.602-603.

Erkân-ı Harbiye'den Ahmed Refîk, "Bir hikâyenin son parçası" [Aşkî yüzünden hastalanıp ölen bir delikanlının hikâyesi], ss.603-605.

Recep Vahyî, "Kıt'a" [Çalışmak], s.605.

Hıfzî Beyefendi, Uşak Kaymakamı, "Kıt'a" [Padişaha], s.605.

Ağlarcazâde Hakkı, Isparta, "Kitâbe-i Seng-i Mezâr" [Şiir], s.605.

Ağlarcazâde Hakkı, Isparta, "Ey Zâ'ir" [Şiir], s.605.

....., "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam"[devamı], s.608.

Sayı:51, Cemaziyevvel 1308/ Aralık 1890

....., "Kırk Dilber" [devamı 25], s.609.

Mahmut Celâleddin Paşa, "Târih-i Cevherdâr-ı Cenâb-ı Velâyetpenâhî" [Domaniç'te defnedilmiş olan Hayme Ana için Sultan Abdülhamid'in yaptırdığı türbeye tarih üşürme], ss.610-611.

Mahmut Celâleddin Paşa, "Yine bir Târih-i Tâm-ı Velâyet-penâhî" [tarih manzumesi], s.611.

....., "Gazel-i Nefis", s.611.

Mahmut Celâleddin Paşa, "Bir Hayâl-i Bîmarî" [Hasta birinin hayalinde gördüğü dilber], ss.611-612.

Nezih Beyefendi, Hakkâri Mutasarrıfı, "Gazel", s.612.

....., "Âyine-i İskender" [Son bölüm], ss.612-620.

Recep Vahyî, "Kazlar" [Tercüme şiir, Rusça'dan], s.620.[devamı]

Recep Vahyî, "Kıt'alar", ss.620.

Recep Vahyî [İbnü'l Halil Naci beyin gazeline nazire], s.620-621.

İbnü'l Halil Nâci, "Na't -ı Şerif", s.621.

....., "Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.621-622.

Fâiz, "Manzûme" [İnsanları iyilik ve güzelliğe davet], s.622.

Senâi, Manastırlı, "Fransızca'dan tercüme edilmiş küçük bir manzume", s.622.

Recep Vahyî, "Bir Mahbusun Hapishanesine Giren Bir Kelebeğe Hasbihali" [Şiir], ss.622-623.

Senâi, "Gazel", s.623.

Ağlarcazâde Hakkı, İsparta'dan, "Gülistan-ı Sa'di'den [Tercüme şiir], s.624.

Recâi, Manastırdan, "Askerler" [Şiir], s.624.

Recâi, Manastırdan, "Genç Bir Şâirin Kitâbe-i Seng-i Mezarı" [Şiir], s.624.

.....,"Bazı izahâtımız" [Nilüfer yayınları hakkında], s.624.

Sayı:52, Cemaziyelâhir 1308/ Ocak 1891

.....,"Kırk Dilber" [devamı 26], s.625.

.....,"Kırk Dilber" [devamı 27], s.626.

Mahmut Celalettin Paşa, "Bina ve İtmam-ı Câmi-i Şerif" [Ertuğrul Mutasarrıfı Fuad Paşa'nın yaptırdığı yeni câmi hakkında bilgi], s.626.

Mahmut Celâlettin Paşa, "Târih-i Tâm-ı Āsafî" [Cami'nin bitiş tarihi için manzume], s.626.

Mahmut Celâlettin Paşa, "Mekteb-i İdadî-yi Mülkiye'nin Hitamı" [Mülkiye mektebi inşaatının bitiş hakkında], ss.626-627.

Mahmut Celâlettin Paşa, "Târih-i Cevherdâr-ı Āsafî" [Şiir, yeni yapılan bir mektebin bitiş tarihi için manzume], s.627.

Mahmut Celâlettin Paşa, "Eser-i bî-nazîr-i Velâyetpenâhî" [Şiir], s.627.

İbrahim Efendi, Karesi Mutasarrıfı, "Gazel", ss.627-628.

Nezîh Beyefendi, Hakkârî Mutasarrıfı, "Gazel", s.628.

Nigâr Hanım, "Gazel", ss.628.

Nigâr Hanım, "Gazel", ss.629.

Nigâr Hanım, "Şarkı", s.629.

.....,"Seyf ü Kalem" [Kalemin mi yoksa kılıcın mı daha üstün olduğunu konu alan bir tartışma], ss.629-632.

Ağlarcazâde Hakkı, İsparta'dan, "Gazel", s.633.

Ahmet Refik, Erkân-ı Harbiye'den, "İcbârî-i Sevdâ" [Şiir], s.633.

Osman Fâiz, Ferâizcizâde, "Gazel", s.633.

Recep Vahyî, "Nazîre", ss.633-634.

Âgâh Beyefendi, "Diyarbakır'dan" [Gazel], s.634.

- Abdüllâtif Âli, "İstanbul'dan" [Şiir, Sevgiliye sitem], s.634.
- Balıkesirli Bir Genç, "İstirhâm" [Şiir], s.635.
- Hâfız Tâhîr Efendi, "Uşâk'dan" [Şiir, Sevgiliye sitem], s.635.
- Sıdkı Efendi, "Karaağaç'tan" [Gazel], s.635.
- Zihni, "Elli Numaradaki Fenn-i Tabakât-ül-arzın Hitâmı" [Yer katmanları, Fransızca'dan tercüme], ss.635-636.
- Vahyî, "İbnül-Halil Nâcî Beye Nazîre" [devamı], ss.636-637.
-,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam"[devamı], ss.637-638.
-,"Sânihât-ül-Acem" [g.s. devam], ss.638-639.
-,"Bir Mâsumun Vefâtı" [çileli bir hayat geçirdikten sonra ölen bir çocuk hakkında], ss.638-639.

Sayı:53, Receb 1308/ Şubat 1891

-,"Kırk Dilber" [devamı 28], s.641.
-,"Kırk Dilber" [devamı 29], s.642.
- Mahmut Celalettin Paşa,"Eser-i bi-nazîr-i Vilâyetpenâhî" [Şiir], s.642.
- Nezîh Beyefendi, Hakkâri Mutasarrıfı, [Şiir, baharın gelişi], s.642.
-,"Âyine-i iskender (Yedinci bâb-Hergün bir kıyamet)" [Bağdat'a gitmekte olan Filozofun yol boyunca serüveni], ss.642-645.
- Recep Vahyî, "Kasîde", s.646.
- Balıkesir'li Bir Genç, "Garip Bir tesadûf" [Sevgilisi öldüğü için doğmakta olan aya sitem eden aşık, bir süre sonra ayın tutulduğunu görür], ss.646-647.
- Recep Vahyî, "Seyf ü Kaleme Dâir Bir İki Söz", ss.647-648.
- Recep Vahyî, "Cümel-i Müntahîbe" [devamı], ss.648-649.
- Kâmil, "Erzincan'dan" [Şiir, Allahın varlığını izhâr], s.649.
-,"Manastır'dan" [Şiir, vatan sevgisi], s.649.
- Tâhîr, Hocasâde, "Uşşâkdan Bahara" [Şiir, baharda sevgiliye dâvet], ss.649-650.
- Lebîb, "Balıkesir'den Kıt'a" [Şiir, sevgiliye sitem], s.650.
- Süleyman, "Manastır'dan" [Tercüme şiir, Fransızca'dan], s.650.

.....,"Yeni Eserler"[*Nilüfer* dergisinde yayınlanan eserler], s.650-651.

.....,"Alenî Muhâberelerimiz"[*Nilüfer* abonelerinin istekleri üzerine], s.651.

Emin Beyefendi, "Türklere Dâir Delîl-i Tarihi"[Türkler' in tarihte yaptığı bazı hizmetler], ss.651-653.

Hasan Fehmi Efendi, Mudanya kaymakamı, "Yakut-ı Ahmer" [hikâye, Kırmızı renkli bir yakutu elde etmek için verilen mücâdele], ss.653-656.

Sayı:54, Şaban 1308/ Mart 1891

.....,"Kırk Dilber"[devamı 30], s.657.

Mahmut Celalettin Paşa, "Eser-i bi-nazîr-i Vilâyetpenâhî" [Şiir, sevgiliye methiye], s.658.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.658-663.

Recep Vahyî, "Cümel-i Müntahîbe" [devamı], s.666.

.....,"Bir Gazelceğiz", s.666.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.666-670.

Âgah, Diyarbakır Telgraf Müfettişi, "Kabristana Bir Hitab" [Şiir], s.670.

Agopos Efendi, "Şarkılar" [3 aded], ss.670-671.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.671-672.

Sayı:55, Ramazan 1308/ Nisan 1891

.....,"Kırk Dilber" [devamı 31], ss.673-674.

Mahmut Celalettin Paşa, "Eser-i bi-nazîr-i Vilâyetpenâhî" [Şiir, bülbül], s.674.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.674-678.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [Manzume-i Cenâb-ı şâfi], ss.678-682.

.....,"Şehâdet Câmi-i Şerifi, Tarîk , Şimendifer, Mevlevihâne, Dârûlaceze tesis ü güşâdı", ss.682-683.

Balıkesirli Bir Genç, "Bülbül" [Şiir] ss.683-684.

Recep Vahyî, "İtâat-ı Askeriye" [Fransızca'dan tevsi'en tercüme], ss.684-685.

.....,"Cümel-i Müntahîbe" [devamı], s.685.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], s.688.

Sayı:56, Şevval 1308/ Mayıs 1891

.....,"Kırk Dilber" [devamı 32], s.689.

.....,"Kırk Dilber" [devamı 34], s.690.

Mahmut Celalettin Paşa, "Eser-i bi-nazîr-i Vilâyetpenâhî" [Şiir], s.690.

.....,"Ãsâr-ı Cedîde" [Yeni eserlerin tanıtımı, Salname-i Vilayet, Tarih-i Mısır, Mübadi-i Hesap], ss.690-691.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.691-702.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.702-704.

Sayı:57, Zilkade/ Haziran 1891

.....,"Kırk Dilber" [devamı 35], ss.705-706.

Mahmud Celâleddin Paşa, "Gazel", s.706.

Mahmud Celâleddin Paşa, [Tarih manzumesi, Kütahya camiinin tamiri için], s.706.

Nezîh Beyefendi, Hakkâri Mutasarrıf-ı sâbıkı, "Gazel", s.706.

Nezîh Beyefendi, Hakkâri Mutasarrıf-ı sâbıkı, "Fransızca'dan Tercüme" [Cansıkıntısı hakkında], ss.706-707.

.....,"Âyine-i iskender (Sekizinci bâb-Asâyiş-i Ruh)", ss.707-714.

Recep Vahyî, "Gazel", s.714.

Recep Vahyî, "İtaat-ı Askeriye" [devamı], s.714-716.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam"[devamı], ss.716-718.

.....,"Sânihât-ül-Acem"[devamı], ss.718-720.

Sayı:58, Zilhicce 1308/ Temmuz 1891

.....,"Kudûmiye-i Cenâb-ı Ãsafî" [Şiir, Münir Paşa'ya], ss.721-722.

.....,"Merâsim-i İstikbâl ve Fermân-ı Ãlîşân" [Münîr Paşa'nın gelişi üzerine yapılan tören], s.722.

.....,"Kırk Dilber" [devamı 37], s.723.

.....,"Kırk Dilber" [devamı 38], s.723.

Mahmud Celâleddin Paşa, "Gazel", s.723.

Recep Vahyî, "Îtâat-ı Askeriye" [devamı], ss.723-724.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.724-733.

Recep Vahyî, "Gazel", s.733.

Osman Fâiz Efendi, Ferâizci-zâde, "Gazel", ss.733-734.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.734-735.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.718-720.

Sayı:59, Muharrem 1309/ Ağustos 1891

.....,"Kırk Dilber" [devamı 39], s.737.

Nezîh Beyefendi, Hakkâri Mutasarrıf-ı sâbıkı, "Gazel", s.738.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.738-747.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [devamı], ss.747-749.

Recep Vahyî, "Îtâat-ı Askeriye" [devamı], ss.749-750.

Recep Vahyî, "Nazîre", s.750.

Recep Vahyî, "Nazîre", s.750.

.....,"Sânihât-ül-Acem" [devamı], ss.750-761.

Sayı:60, Safer 1309/ Eylül 1891

.....,"Kırk Dilber" [devamı 40], s.754.

Nezîh Beyefendi, Hakkâri Mutasarrıf-ı sâbıkı, "Gazel", s.754.

Nezîh Beyefendi, Hakkâri Mutasarrıf-ı sâbıkı, "Gazel", s.754.

.....,"Âyine-i iskender" [devamı], ss.754-761.

Recep Vahyî, "Îtâat-ı Askeriye" [bitti], ss.761-762.

Recep Vahyî, "Gazel", s.762.

.....,Hasan Remzi, Vodinalı, "Gazel", s.763.

.....,"Zübde-i Menâkıb-ı İmâm-ı Âzam" [bitti], s.763.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SEÇME METİNLER

Mukaddime

Bi-lutfîhi teâlâ sâye-i maârif-sermâye-i zıll-el-ilâhîlerinde müsterîhen yaşadığımız şeriat-ı garrânın hâme-i bâsalâhı ve Osmanlıların bâdi-i fevz u felâhı sevgili padişâhımız hâlife-i âgâh-ı cihân-ârâ ve şehr-yâr-ı maârif-penâh ve mekârım-pirâ sultan gâzi (Abdülhamid) han-ı sâni efendimiz hazretlerini Cenab-ı Hakk samedâniyesinde kemâl-i tendürüsti ve âfiyet ve temâdi-i şân ve şevket ile dünya durdukça revnak-tırâz-ı taht-ı Osmâni ve mazhâr-ı kâm-râni buyursun âmin.

Sâye-i maal-vâye-i Cenâb-ı hilâfetpenahilerinde Nilüferimiz bu sene şu tarz-ı terakkıyı kesb etmiş olduğu halde mündericâtını bizzât yazıyorum.

Maksad-ı nâçizî:

Mücerret bütün servet ve sâmânım ve rûh-ı revânım nimet-i celile-i cihânperverileriyle husul u perveriş bulan hüsrev-i dâna-yı kemâlât-âsâr efendimiz hazretlerinin sâye-i âtifet-i mülûkânelerinde nice senelerden beri maâşımın artırdığım bir servet-i cüziyeyi hizmet-i mûr-âne-i memâlik-ârâları yolunda sarf eylemek emel-i hâlisânesiyle—irâd ve akara verilip rahat edilmesini rey eyleyenlerin tavsiyelerine muhâlif olarak—açtığım gayri resmi matbaanın hasb-el-mevki kendisini idare edemeyerek açılalı beri hesâbı açıktan hâli olmadığına mebni bi-lutfîhil kerim sâye-i inâyet-vaye-i Cenab-ı zıll-el ilâhilerinde niyet-i muhlisâne ile güşâd olunan bu daireyi sedd ettirmemek gayretini yine

دورهٔ ماآرife hizmet etmek ve dÜnya ve âhirete yarar eserler neşr eylemek suretiyle ibrâz ve ifâdan ibarettir.

Yoksa ne kendimde olmayan fazileti âleme satmak, ne de böyle vesâilden akça kazanmak hatırıma bile gelmez.

Gamdan ölmem korkarım gayret helâk eyler beni fehvâsınca beni dil-hun eden yalnız öyle nezdik-bîn dostların bilahire (sana demedik mi) demeleri mülâhazasıdır.

Şahsıma gelince velinimet-i bi-minnet-i âlem –penâh ve melik-dâr-ı mekarım-iktinâh efendimiz hazretlerinin sâye-i lütf-vâye-i melik-dârilerinde maâşım bana maa ziyâde kâfidir ki kanâatle mesud yaşamamanın kolayını bilenlerdenim. İşte böyle dolayısından dolayı dünyada rahat olmaz haber-i şerifinin mazmûn-ı celiline mâ-sadık olan bir perişan dil ve bi-kes ve cahil olduğum halde meşâğıl-ı resmiyyeden ihtilâs ettiğim teneffüs vakitlerinde mecburiyet-i maruza cüretiyle yazılan eserlerin hatalarını erbâb-ı dânişin lutf u rıfk ile bildirmeleri rica olunur.

Mehmet Şakir, "Mukaddime" Sayı:1, 1 Rebiyülevvel 1305/17 Kasım 1887 s.1

Kabıma Sığamadım

Bu sene de mesleğimiz iktizasınca risalemize bir kab tab ettik. Her şeyin tasvirinden evvel tasavvuru tabîi değil mi? O tasavvur esnasında arzu ettim ki kabımızı bu defa tarz-ı atik-i osmani üzre işlenmiş kıt'alara taklid edelim. Aralarında bazı şiirlerim bulunsun şu mühalazalara emelden başka ne denilebilir? Derken emelin hâlâtı hatırıma geldi. Malumdur ki şiir sünûhatdan başka bir tarz ile manidar ve latif olamaz. Öyle ise bu şiirin emele dair olması tabîidir. Tûl-ı emelden tutturdum. Lâkin şair miyim ki emelin hâleti kudemanın tertip etmiş oldukları o küçümen kalıplara dökülüp tasavvur olunsun. Benaberin yalnız kâlbüd-ı vezin ve aruza ısaga olunabilen meaninin fasl-ı tasavvuratdan zübde edildiğini pek mücmel olarak nesren yazıyorum. Yoksa emelin eşkali büsbütün tasavvur ve beyan olunmak lazım gelse bir koca kitap imla olunur. Hatta kabıma risali için olunan tasavvurata fiiliyatının tevafuk etmemesi hususunda amel ve icrâ münakaşaları muhtasarca ifade olunamaz.

1

Bir vakitten beri tûl-i emel etrafımı sardı. Türlü heyetlerle takım takım zihnimi kavrayıp hükümran olma derecelerine vardı. Ben ona aldanmamak azminde iken o beni aldatmak için meydana koyduğu maksadı kolayca yenilebilir sûrette gösterdi. Vaktâ ki o tarafa tevcih ettim. Emel-i matlubumla ittifak ederek ikisi birden yek-vücut bana karşı gelmesinler mi? Adeta bâzusu bükülmez koca bir zâl olup şiddetle mukavemet ettiler. Çaresiz geri çekildim. Emel de matlubu terk ederek yanıma gelip dedi ki: Vay niye döndünüz. Yoksa erler için her maksat bir karı derecesinde olduğunu bilmez miydiniz? Yoksa kadınlar her ne kadar uçarı olsa da erlere itaat yaradılışı üzere değil mi? Evet onunla erce tutuşmuş olsa idin pehlivan kıyafetinde bir kadıncağz olduğunu anlardın. Karşıdan dikkatli bakıldığında o kisvet u gernâme^{lerin} hep yapma olduğu görülürdü.—Bu sözleri söyledikten sonra maksada doğru gitti. Kim bilir ona da neler söyledi. Tekrar yanıma gelerek hele dikkatli bak deyince hakikaten maksadın bana dilberler gibi cilve ettiğini açıktan gördüm. Bu suretle mükerreren bir ona bir bana gelerek tekrar müsâri aya hırşımızı artırdı. Nihayet ilerledim. Korkunç göründü geri çekildim. Şiveler etti. Bu hal tekerrür ederken bir de ne bakayım, emel, kendisi bir selâmet yere çekilmiş bizimle eğleniyor.—Yahu bu hal ne, bu fitne ve dellal ne—dedim. Cevap verdi ki ben bir dellalım. İnsan ile matlubu arasında pey kızıştırırım. Dellallik payım da karşıdan eğlenmedir. Şimdi siz olsanız hiddetlenmez misiniz? Gazapla dedim ki—İşte agâh ol matlub şöyle dursun dünyadan payımı kestim. kimin üstünde kalırsa kalsın. Şu aralık bir pîr-i lâhutî çıkıp—Ey gafil insan! Dünyadan pey kesmek nasıl mümkün olur? Yoksa—dünya âhîretin tarlasıdır. Burada ne ekersen orada biçersin—kelâmından haberin yok mu? Eyvah ki seni cahillerden gafil görüyorum—dedikten sonra gâib oldu. İşte müseddesten iki beyitin manası bu raddeye vardıktan sonra üçüncü beyiti söylemeye mecbur oldum.

2

Fakat o pîr-i faniye niçin cevabını şaklatmadım. Dünyasız âhîret metânının iktisabı niye mümkün olmasın. Hem de emel olmayınca iki tarafı . âsûde tefekkür ve tahsil ederim...

Bu yanlış yaman mülâhaza üzerine kalbimde ne kadar emel var ise derleyip toparlayıp dışarıya attım! Oh bütün kederler gitti! Gönlüm rahat etti! Berken bir dilber karşıma çıkıp dedi ki—hakikaten iyi yaptınız emelin verdiği hırçınlıklarla bu fânîde uğraşıp durmaktan onun büsbütün defî evladır. Ben gamsız bir adam arar âvâreyim. Şimdi geri seninle ülfetimiz tatlı olur—bu lakırdıları söylerken cemaline bakıyordum. Ahû gözler, samur kaşlar, hele gül-izarının ateşinden firûzelerinin kıvrılmış olması beni bitirdi. Ne diyeceğimi şaşırıp teşekkürlerle yanıma çağırdım, gelmedi. Yanına varmak istedim kaçtı. Bir mülâhazasızlık etmemek için oturup düşünür iken o mütemadi gülüp dilşikârlıklar ediyordu. Şu aralık hatırıma ne gelse beğenirsiniz? Bir kere gözüm korktu. A sakın bu da emel olmasın dedim. Yekdiğere âşina çıkanlar tarzında sakalıma gülmeye başladı. Hiddetle dedi ki—emel mi? Ne de kendi! Kâş demeyeydim. Vukûfumu bildirmeyeydim. Şu tatlı emel oluncaya kadar karşımda duraydı. Çünkü bu sözü işitir işitmez bir peri gibi yanımdan süzüldü gitti. Eyvah onun hayali hali gözümde gitmiyor. Aşkla iki gözüme iki cihan emel kesildi. Artık nakaratımı nasıl tekrarlamayayım?

3

Yine o pîr-i fânî çıka geldi—oğlum esef etme seni böyle hicrânla yakıp yandıran o kahbe emel bak ne oldu. Çeşmân u ebrûvânına topraklar doldu. İşte bu elimdeki onun hâk-ı vücûdundan ibarettir—diye avucuma biraz toprak tutuşturup gitti. Zâhirde intikamla eseften kurtuldum. Lâkin hakikatte eseften kaçarken elemlere tutuldum. Niçin mi dediniz. Ya hiç bir üftade maşukasından intikam isteyebilir mi? Bu ıztırapla emelde hayalimdeki dilber mükemmelde hâk olsun diye elimdeki bulunan toprağı yerlere saçtım. Ancak dediğim olmadı. Meğerse o saçtıklarım gül tohumu imiş. Süratle etrafımda güller bitmesin mi? Ben şu halât-ı acîbeden korkup kaçtım. Hayır kaçmak istedim de kaçamadım. zîrâ yolda eteğime gülün dikenleri sarıldı. Ben onunla uğraşırken güzel bir gül kokusu geldi. Baktım ki güller idrâk etmiş ah bütün giriftâr olduğum iptilalar hüsn-i zandandır. Dedim ki o dilberin hâki böyle gül oldu. Galiba en son bana fedakârlık yolunda bulunuyor. İşte o bir gül bana tekrar bin derd-i müşkil açtı. Yine iki cihanı kendime emel gördüm.

4

Bir müddet gülzârda oyalandım. Gönül bir de bülbül istedi. Hezarsız pazar olmaz dedi. Bir de ne bakayım alayla kargalar gelmiş açılan gülleri perişan edip goncaları zedelemiş. Düşününüz bendeki tâlii! Herkesin gülizarına bülbüller gelir benimkine kargalar kondu. Şu sırada güller lisan-ı hal ile dediler ki (hayır o bizim tâli'miz bakınız â hicab ve ıztırabımızdan yüzlerimiz kızardı. Lâleler terleyerek pür jâle oluyor) Ben o vakte kadar gülün rengine dikkat etmemiş idim. Zâhir kızarmaları utanmalardan olmuş dedim. Kalbim incedir. Esefe tahammül edemez mahzunluktan gözlerim doluksaydı. Bari biraz ateşlerini, paslarını alsın diye göz yaşlarımı güllerin üzerine saçtım. Ne çâre ki sirişkimde bayağı tizab kadar bir tesir var imiş güller dokunduğu yerler beyazlandı. İztirabım gibi dürenk oldular evet! Āgâh olunuz ki pelengi dedikleri kırmızılı beyazlı güller ben biçare âşıkın gözyaşları tesirâtındandır.

Artık bu iki renkle iki cihanın mahsul-ı gülzarım olan birer emel olduğuna şüphe edilir mi?

5

Çaresiz bir mevsim-i hazana muntazır oldum. Tâ güller demi savsın ben de şu gül aşk u sevdasından kurtulayım. Lâkin yine gülzârın tumarından vazgeçmeyi şevkim bırakmıyordu. Baktım ki ben meşgul iken bir taze bahar daha gelmiş tekrar yeni emeller zihnimi çalmış artık siz söyleyiniz. Ben bu emelin elinden bir türlü kurtulamayacağım değil mi? Evet teninde canı olanlar emelden kurtulamaz. Fakat emellerin böyle türlü şekillere girip insanı rahatsız etmesine bir çare bulmak lazım. Ben bu endişede iken o pîr-i fani üçüncü defa zuhûr ederek—çilen doldu ki erler için emeli savmağa uğraşmaktan oyalamağa yol bulmak evlâ olduğunu derk ettin. Onun tarîk-i eslemi Hakka tefvîz-i umûrdur—deyip yine gözümde gaib oldu. Kendi kendime dedim ki tefviz-i umur etmeyip de ne yapabileceğim. Bir karıncanın elinden ne gelir. Aczimi itirafla beraber umurumu Hakka tevdi edince gûya bana başka bir hal oldu. Her işte bir kutlu fal oldu. Âdetâ duman içinden sıyrılıp çıktım.

Ama neticeye dikkat ediyor musunuz? Emel başında kışladı. Artık nasıl iki cihan bana emel olmasın.

6

İyi ama teninde canı olanlar emelden kurtulamaz— demediniz mi? İmdi irtihâlinizde kurtulacaksınız demektir. Hayır ben o sözü sağ iken hayattan behresi olmayanlara mukabil söyledim. Siz orasını iyi biliniz ki emelin acize düşkünlüğü ziyadedir. Ondan dolayı zann u gümân budur ki beni şevkiyle nihayet şehid edecek. Sonra da ruhumla beraber evc-i âlâya kadar gidecek hatta umarım ki hâk-ı naçizimle bir müddet bu derece tatlı eğlendiğini unutamayıp ziyaret için kabrime indikçe herkes emelimin parlaklığına bakarak şurada bir garibin lahdine nûr indi diyeceklerdir. Halbuki o görünüş emelimin hem beni bırakmamasından hem de gözü bu toprakta kalmasından ibarettir. Artık iki cihanın bana parlak bir emel olduğuna şüpheniz kaldı mı?

Mehmet Şakir, "Kabıma Sığamadım" Sayı:25, 1 Rebiyyülevvel 1306/5 Kasım 1888, ss.204-206

Hazan

Bir zaman güzâr etti ki: O zamanın lâtif sabahında âftâb, kemal revnakla her tarafı tenvîr, hangi cihete imâle-i nigâh olursa lezzetli manzarası âdetâ ^{hürm-i cânân} tanzir ediyordu; cûy-bârın hafif dalgalarının sahildeki taşlara ilişmesinden hâsıl olan bir sadâ-yı lâtif, ağaç dalları arasında zemzeme-pîrâ-yı şetaret olan kuşların âhının ferah-fezalarına temas ettikçe vicdanı vecd-âver-i neşât oluverdi; latafet¹ seher—nur-ı mücessem gibi nazarlara başka bir nur, vicdanlara başka bir sürûr akıtıyordu.

O zamanki terennümât rû-efzalarını bedel şimdi o, kuşlar— âlemde teneffür etmiş bir bed-baht gibi— tavr-ı hüzn-alûd ile aşiyanelerine iltica ediyorlar; bâdiyeleri zîb u ziynete müstagrık eden şükûfe-zâr, güneşin şulesi dokundukça şafağ²ı tanzire kalkışan evrak u eşcâr rüzgarın tesir-i şedidine tâb-âver olamayarak âleme ilân-ı hüzn eden bir reng-i hasret-âmîz ile ser-be -zemin³ oluyorlar; safha-i fasfhası— nur ile imtizac etmiş bir şükûfe- deste-i letafet gibi

— kemal^ârevnakla mestur olan cûy-bârin hafif dalgaları o zamanki letâfete bedel — sûr-i mahşer gibi — müthiş bir sadâ ile etrafa çarptıkça sâmia- hırâş oluyor; baha-i havl-engizi — hiddetine galebe edemeyen dilberan gibi — dehşetli bir tavr ile bütün havası lerzân ediyor; fezâ-yı âsmâni ihâta eden sehâp pâreler — letâfet-i bahara hücum eden zulmet-i hazan gibi — bir reng-i siyah iltihâf ederek nüzûl-ı berfî sarahaten imâ ve kâinatın şu manzarası kulûbe — maşukasını gaib eden aşıkın evzâ'-ı rikkat - engizi kadar müessir — bir meyusiyet ilka ediyor; hava — sözlerinde sebatı olmayanlar gibi — her saatte başka bir reng irâe eyliyor; ne de müthiş hal !!!

Abdülvehhab Efendi, Bolu "Hazan", Sayı:26, Rebiyyülâhir 1306/5 Aralık 1888 s.224

Nâle-i Aşıkâne

Ey tabib! Tedavim yolunda beyhüde emek sarf etme, Mübtelâ olduğum illetten tahlis-i giribânım herhalde o tûtî-dehen gül beden mahbubemi görmeğe mütevakkıf.

Ey nâs! Ben de hem-cinsiniz insanımı. Fakat sizin^{gü}kefaf-ı nefs edemediğime müteaccib olmayınız. Ruhuma gıda sevgilim bir nigâh-ı revan-feza oluyor.

Ey rûhumu humar-alud-ı hayret eyleyen çeşm-i nergis, lâle-i çemenden beni vaz geçiren ebru, gâh gonca gahi vird olmakla gül-i-sürhâ gayret veren izarı^{lâq} gece safaya gündüz peymânı vefa arz eden gönca-fem Zarifane döküle saçıla gülzarın latif ve muattar salkımlarını piç ü tabıyla utandıran kökül ü gîsâ !!! Kudret-i ilahiye bunları nasıl bir veche toplayıp da ne güzel gülistan teşkil etmiş. Şu Firdevs-i herdem-bahar gözüme düş olalı artık temaşâ-yı lâle ve gül ve nergisten ferâg geldi. Bir büstânın uyün u ezhârı bütün onda var. Yüzünde lem'a-nisar olan şems-i melahat güyâ bir sehâb-ı şerm-sâri ü hicâb arasında doğuyor. Hadika-i cemalinin revnak ü bahâsı artıyor. Ancak hayfâ ki onu diğer gülzârlar gibi temâşâ edemiyorum.

Ey rûh u revân vuslata va'din tâki! Bak tabibler eline düştüm dil-zâr ü zebûn,

Gözlerindir kasirât-üt-araf fi-taht-ül-hıyâm

Şerbet-i şirin lebin sübhan-ı men yahyî-el-izâm

Gül cemalin olmayan Firdevsi vallah istemez

Dil ki didarındadır ol ravza-i dar-ül-islam

Ah hâlâ mı figanım tesir etmiyor. Tabîblerde mi nabızdan anlamaz oldu. Ben hekim isterim hiç olmazsa reçeteyi mektup suretine kosun, bana dildârından sana arz-i iştiyak olunur diye okusun. Biraz müteselli olayım.

Bilmez misiniz ki Kays hastalandı. Tabibler çare bulamadılar gîsû-yı leylânın leyle-i muzlîm hasreti içinde mutahayyir idi. Sonra bir hekim onu fark etti. Leylâ'dan mektupdur diye bir varak-pare çıkarıp okudu. Hitam bulunmazdan yatakta davranıp oturup aman bir daha okuyunuz dedi. İksir ü darudan rukye ve füsünden müessir olduğunu anladılar. Tekrar tekrar okudular, Okudukça vücûduna hayat geldi.

Ahmet Niyazi, Manastır, "Nâle-i Āşîkâne", Sayı:27, Cemaziyelevvel 1306/3 Ocak 1889, s.238

Gazel

Derya-dil isen meşreb-i rindâne karışma

Hükm-i kader hazret-i yezdâne karışma

Madem ki sen âlim-i esrar değilsin

Beyhude yere hikmet-i pinhana karışma

Sen kendine bak! Kalbini tehzi be devam et

Āhirdeki keyfiyyet-i vicdana karışma

Git beyhude gû! hem beni hem kendini yorma

Ya sus da otur! mebhas-ı irfana karışma

Meserretin mahsusu henüz etmedin idrâk

Ey safsata gû! mesele-i cana karışma

Güş etmeyeceklerse eğer söyleme pendi

Mezmumsa bile meslek-i ihvâna karışma

Rüşdi! ne şüûnât olacaksa olacak o

Sen zevkine bak hâlet-i devrana karışma

Hasan Rüşdi, Ermenek, "Gazel", Sayı:42, Şâban 1307/23 Mart 1890, s.476

Gazel

Rahm ü lütf eylemiyor nafîle ol yâr gönül
Yetişir bu nice zaman eylediğin zâr gönül

Etme beyhude ümid-i eser-i zevk-i visâl
Seni şâd etmeyecektir o sitemkâr gönül

Müsterih ol bu tasavvurları terk et gayri
Seni berbat edecek çünkü bu efkâr gönül

Arasan dehri seraser bulamazsın ne gezer
Hâiz-i mihr u vefâ mahrem-i esrâr gönül

Niçin âyâ bu tegâfûl nedir âyâ bu sitem
Şu senin hâlini bilmez mi o dildâr gönül

Recep Vahyi, "Gazel", Sayı:43, Ramazan 1307/21 Nisan 1890, s.492

İslah-üt-Takvim

Malumdur ki şimdiki sene-i maliyemiz 1205 sene-i hicriyyesinde ittihaz olunmuştur sene başısı eski Roma hükümetinde Romulus'un tesis ettiği takvim gibi ibtidâ-yı mart ve ayları on iki istilahi-i şemsi olarak evvelkisi Mart üçüncüsü Mayıs, altıncısı Ağustos isimleri Romulus ve halefinin Roma aylarına tahsis ettikleri esamiden tıpkı bu üç aya tahsis olunan isimler olup mütebaki dokuzdan (2) Nisan (4) Haziran (5) Temmuz (7) Eylül (8) Teşrin-i evvel (9) Teşrin-i sani (10) Kânun-i evvel (11) Kânun-i sani (12) Şubat isimleri kadimen Ber-ül-Şam'da Selefkos tarihinde bu aylara tahsis olunmuş olan esâmi-i şühur süryaniyedir. Aylarının mürekkep olduğu adâd-ı eyyam ile her dört senede bir usul-ı kebise ve takvimi dahi usul-ı takvim-i jülyen'den mütehavvil tarz-ı atik tarihi- miladinin ayındır.

Yani Mart 31, Nisan 30, Mayıs 31, Haziran 30, Temmuz 31, Ağustos 31, Eylül 30, Teşrin-i evvel 31, Teşrin-i şani 30, Kânun-ı evvel 31, Kânun-ı sani 31, Şubat üç senede yirmi sekiz, dördüncü sene 29'dur. İş bu mâli senesinin tarih rakamına gelince Martın ilk günü hangi sene-i kameriyede girerse o sene-i şemsiye mezkur sene-i kameriyenin tarih vakamını haiz olmakdan ibarettir. Fakat sene-i kameriye müddetinin şemsiye müddetinden küçük olması her otuz üç sene-i kameriyenin birinde ibtida-yı martın adem-i vücudunu istilzam edeceğinden o senenin tarih-i maliyede nâmı yâd olunmamak meselâ elli üç elli dört ve bu sıra ile tarihlenmekte iken elli dört hitamında elli altı elli yedi diye yâd olunup aralıkta 55 sene rakamı atlanmak ve buna da siviş *senesi* denilmek meslek ittihaz edilmiş ve bu usül 1288 senesine kadar icrâ kılınmış olduğu halde muahharen Fuat Paşa zamanında Konsült senedatı tab ve temsil olunduğunda 1288 senesinin mefkud olacağı tahattür olunamadığından 87 ve 88 ve 89 senesi diye üç yüz bu kadar senesine değin yürütülmüş olduğuna mebni siviş kaidesi ber taraf olarak sene-i maliye rakamının tarih-i kameriden bil iftirak bir tarih-i müstakil olmasını intaç etmiş gitmiş idi.

Sonradan buna kesb-i vukûf edilmekle beraber sene-i maliyemiz bir gûne esas u mikyâs ve kaîdeye merbut olmadığından ve tarih-i kamerimiz böyle ilerleyip gittikçe tarih-i şemsiyenin hangi gününe müsadif olduğu yekten bilinmek için bir gûne usul ittihaz edilemeyip mufassal cetvellere ihtiyaç bulunacağından vesair karışıklıktan dolayı bir tarih-i hicri-i şemsinin vaz'ı- tavsîye olunagelmiş idi.

Hatta medine-i münevvereyi teşrif-inebevi güz mevsiminde yevm-i tesavî-i leyl u nehâr olan mizân burcunun birinci derecesi olduğundan mukabili olup altı ay makadden yevm-i tesavi-i leyl ü nehâr olan martın sekizinci nevrüz gününün sene başı itibar edilmesi gösterilmiş idi.

İşte müşarün-ileyh Gazi Ahmet Muhtar Paşa Hazretleri bunun üzere tetkikât-i amika-i fazilane icra buyurarak mezkûr (ıslah-üt-takvim) nam telif-i kâmilânelerinde buna dair keşfiyat-ı ahirelerini izah etmişler ve hakikati hiçbir kimsenin reddedemeyeceği derecede açıkladıktan başka teshilat-ı umumiye cihetini göstermişlerdir. Şöyleki müşarün-ileyh

hazretlerinin re'y-i isabet-pezir-i hıdivilerince tarih-i hicri-i şemsimiz mubdi-i sahib-i şeriat efendimiz hazretlerinin hicretinden ve yılbaşı Kuba'ya vusulleri gününün tesadüf ettiği Rebiyyülevvelin sekizinci ve miladi 622 senesi Sebtemberinin yirminci tesavi-i leyl-i nehâr harifî günü olan pazartesinden muteber olup aylarının esami ve adad-ı eyyamı evvel harif 30 evsat-ı harif 30 evve-i şita 30, evsat-ı şitâ 30, âhir-i şita 30, evvel-i bahar 31, evsat-ı bahar 31, âhir-i bahar 31, evvel-i sayf 31, evsat-ı sayf 31, âhir-i sayf âdi senelerde 30 ve kebiseli senelerde 31, sayılmaktan ve (her dördüncü sene kebise edilip fakat her yüz yirmi sekizinci sene kebise edilmemekten yani yüz yirmi sekize küstürsüz taksim kabul etmemek şartıyla dörde taksim kabul eden her seneyi kebise kılmaktan ibaret olmak üzere tesis olunabilir.

Bu hesapça sene başımız şimdiki tarih-i maliyemize nazaran eylülün onbirinci günü olduğu ve (ıslah-üt-takvim) deki cetvel-i muntazama göre işbu 1308 sene-i hicriye-i *kameriyesi* muharrem'in ibtidası 1267 sene-i hicriye-i şemsiyesi ahir-i sayfı *mı* altıncı ve 1889 sene-i miladisi ağustosun yirmi sekizinci günü olduğu malum olur.

Şu usul-ı takvimin muhasenatına gelince birincisi mebdeinin alem-i islamiyet için en mukaddes bir gün olması, ikincisi mebde-i mezkurun yılbaşı ittihazına elyak bulunan semanın inkılabın ve itidalin nikat-ı erbaa-i asliyesinden biri ve belki mebde-i tarih olmağa enseb olanı bulunması , üçüncüsü herhangi şeye bir tarih yazılsa tarih muharririn tamamıyla ol yevm-i mübeccelden beri geçen müddetten ibaret olması, dördüncüsü, aylara fusûl-ı erbaaya göre isimler tahsis olunduğundan hangi ayın kaçınıcı gününde bulunduğu söylense mevsimin neresinde bulunduğunun def'aten bilinivermesi, beşincisi, otuz, otuz birli ayların muntazaman bir sırada olması, altıncısı, şemsin her burc-ı ibtidasına vusûli meh-mâ-emken ay evvellerine gelmesi, yedincisi fusûl-ı erbanın mümkün mertebe üçer ay müddetler ile tahdit edilmiş bulunması, sekizincisi, tesis olunan usûl-i kebise iktizasınca otuz beş bin seksen yedi sene kadar bir müddet zarfında şemsin evvel mizanına gelmesi zamanı meh-mâ-emken hep yılbaşı gününde kalıp ba'de ancak bir gün inhiraf edebilmesi kazıyyeleridir ki bu derece muhasenatı cem' etmiş bir tarih daha işitmediklerini müşarün-ileyh hazretlerinin beyan buyurmaları kabul-ı sahih-i vicdanı ile teslim olunur.

Hatta biz deriz ki hicret-i nebeviye rebiyyülevvelin içinde vukû bulduğu halde şuhûr-ı kameriyyenin birincisi muharrem olduğundan yevm-i hicretten iki ay on bu kadar gün makdem olan gurre-i muharrem-ül-haram sene başı ittihaz buyurulmuş olmasına göre tarih-i hicri-i şemside böyle sene başına ricat için birkaç aylar ilave edilmemesi ve her ne vakit işbu tavsiye olunan tarihe nazaran hicret-i nebeviyeden şu kadar sene ve ay sonra denilse bir gün tahalüf etneksizin sahil ve tam söylenmiş olması cümlesinden ziyade takdire sezadır.

Müellif-i dekaik aşinâ-yı müşarün-ileyh hazretleri hicri-i kamerisi ve şemsi ve miladi tarihlerinin her biri için mükemmel cetveller ve fecr u şafak sâdık u kâzib bahisleri gibi husûsat-ı nafia dahi derc u ilave buyurmuşlardır.

Her ne kadar bahstan hariç ise de hususat-ı nâfia dahi derc buyurulmuş olmasına nazaran şu kadar bir söz demekten kendimi alamıyorum ki eğer bu kitab-ı nefisin zeyline bir de her milletin bir sene zarfında az çok riayetine mecbur oldukları eyyam-ı mahsusa diğer milletlerin eyyam-ı mahsusa kaç gündenden ve nasıl menşe ve mebdein icabından ve ne güne usulden ibaret bulunduğu izahat-ı mümkünesiyle beraber cetvel-i mahsusada gösterilip millet-i osmaniye diğerlerinin kavaid-i milliyesini kolayca bilerek ekser takvimlerin rumuz-ı sakime-i cahilanesinden kurtarılsa veya tabir-i âhîrle takvim yazanlar bu yolda cehaletten tahlîs edilse hakikaten artık takvimlerimize dair ıslahat-ı müteferrî için hiçbir cihet kalmaksızın işbu ıslah-üt-takvime derc buyurulmuş diyebilirdim.

Böyle bir eser ali miktar ü nefisin mükerreren tab olduğu derkâr olup şu arz ettiğim cihetler ise eserin ehemmiyet-i mündericatına ve sahibinin müselle-i âlimiyan olan kemalatına nazaran gayet sehl-üt-tedvin görülmesiyle bilahire onun dahi ilave buyurulması me'mul ü müstedadır.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa, "Islah-üt-Takvim", Sayı:44, Şevvâl 1307/21 Mayıs 1890, ss.498-499

Gazel

Kemal-i hüsnüne hayranım ey mücessem-i nûr
Cihanda olsa esirin değil midir ma'zur

İnan ki vech-i bediin düşürdü aşka beni
Cemal-i pâkine biçâre cism u cân mecbur

Meram-ı dil nedir âyâ bilir misin güzelim
Dil-i hazini mi lütfunla eylemek mesrûr
Lebinde neşve-ikvseri mi mündemic meleşim
Onun yanında ne vâhi emel-i şarab zuhur

Şeref midir sana bilmem rakibe yüz vermek
Benim yerimde sen olsan kalır mı sende huzûr

Emel safâ-yı visâlin elemde hicranın
Senin elinde demektir bütün mesâr ü küdür

Meleşimsin ne güzelsin bedî vü kamilsin
Latifsin o kadar ki letafetin meşhûr

Recep Vahyi, "Gazel", Sayı:44, Şevvâl 1307/21 Mayıs 1890, s.506

Fransızca'dan Tercüme

Ferman ferma-yı kişver-i satvet ve nice zaman Avrupa'nın bir başından öbür başına kadar ketiberân-ı savlet ve dehşet olan büyük Napolyon vârestegi-i zevâl ancak mahsus-rabb-ı müteâl olmak kaidesinin enzâr-ı âlemiyanda bir daha cilve-sâz-ı ibret olması nevinden olarak âkıbet üftâde-i hakk-i idbâr ve Fransa'yı terkle diyâr be diyâr mecbur-ı firar olup nihayet İngiltere'ye dehâlet ve iltica etmiş ve İngiltere veliahdına şu ilticanameyi irsâl eylemiştir.

Vatanımı dû-çâr-ı tefrika eden fesadatın hedef-i tasvilatı ve en büyük Avrupa devletlerinin nişan-gâh-ı eslahe-i husûmâtı olarak meslek-i siyasimin nokta-i müntehasına vasıl oldum. (Temestokol)'un ilticası gibi ben dahi İngiliz kavmi meyanında zâviye-nişîn-i iltica olmağa geldim. Hasımlarım olan devletler içinde en ziyâde hâiz-i kudret u kuvvet ve en ziyâde bahre-yâb sebât u metanet ve cümlesine fâik mertebede muttasıf-ı ulûw cenab ve fütûvvet olan bir devlet sıfatıyla İngiliz devletinin himâye-i kavanin ve adaletini kendime

melce vü penah ittihaz ve himâye-i mezburenin hakkımda ibzalini zatt-ı haşmet simât-ı asilanelerinden niyâz eylerim.

İlticânâmeye İngiltere devleti tarafından iltifat olunmayıp müşarün-ileyh Napolyon hakkında esir-i harp muamelesi icrâ ve (Sen Elen) adasına nefy ü icla edilmesi mükarrer olduğu müşarün-ileyhe vapurda tebliğ olundukta İngiltere devleti aleyhinde işbu protestonameyi tahrir u tesyir eylemiştir.

Cebren şahsım ahz u girift ve hürriyetim gasb olunarak en mukaddes hukukum pay-mâl u şahsım hakkında cebr u şiddet istigmâl edilmiş olmaktan nâşi adalet-i rabbanîye ve hakkaniyet-i beşeriyye huzurunda kemal-i aleniyetle protesto ederim.

Ben (Bellorofon) gemisine hürriyetimle geldim. İngiltere'nin misafiriyim hiç bir vakitte esir-i harb değilim. Eğer arzu edersem beni ve maiyetimi hüsn-i kabul ile İngiltere'ye nakil etmesi için devlet-i matbûasından emir aldığı söyleyen kaptanın bizzat tekâlif ve teşvikiyle geldim. Ve emniyet-i tamme ile İngiltere kavaninin himayesine sığındım (Bellorofon) gemisinde celse-gir karar olunca İngiltere ahâlisinin hücre-i ~~hücre-i~~ bulunmuş oldum.

Eğer (Bellorofon) kaptanına beni ve maiyetimi hüsn-i kabul için emir vermekten maksat bir dâm-ı ihtiyal isti'mâli idiyse İngiltere hükûmeti nâmusumu pây-mâl ve bayrağını telvîs etmiştir. Muamele-i hukuk şikenane ikmâl olunursa bundan sonra İngilizlerin hukuk-perveri ve adalet gösteriden dem vurmaları beyhude olur.

(Bellorofon) misafir-perverliği İngiltere'nin hâiz olduğu itimad ve emniyeti endahte-i hafre-i zevâl eder. Tarihe dehâlet ederim: Tarih diyecek ki İngiltere ahaliyle daima muharib olan bir düşman vakt-ı idbarında onun kavanini himayesinde bir melce aradığı halde onun taktîr-i emanet ve emniyetine bundan daha büyük bir isbat olabilir mi? Lakin İngiltere böyle bir âlf-cenâblığa mukabil ne muamele etti. Bir düşmana sahte bir dest-i misafir-perveri italesiyle o düşman-ı müdebbir arz-ı metâ-ı teslim ettik de onu itlâf etti.

Protestonameye karşı Napolyon (Bellorofon) gemisinden (Nortonberlen) namında diğerk bir gemiye geçmeğe mecbur edildi. Bahriye nezaretinin emri Napolyon'un seyfini almağa dahi şâmil idi, fakat amiral (Kayıt) utanıp bu emri icra etmek istemedi. İngiltere'den müfârekatının yetmişinci günü Napolyon melce-i âhiri olan (Sen Elen) adasına ayak bastı ve orada Terk-i câng-i hayat ile salih-nâme-i ecele vaz-ı imzâ-yı memmat etti.

Osman Fâiz, Feraizcizade, "Fransızca'dan Tercüme", Sayı:45, Zilkade 1307/19 Haziran 1890, s.520

Latife

(Bir Türki işi, yahut eşeklik *mukosemesi*)

Eşek ahz u itâsında şöretli bulunan bir memlekette ahıra (eşeklik) ta'bir ederlermiş; bu tabir sakîmin tevlid ettiği sakameti orada bir türki işinde cereyan eden şu muhâvere pek tuhaf olarak gösteriyor:

Memur- Her şeyi bitirdik şimdi birşey kalmadı ya?

Ortadan büyük oğlan-yalnız bir (eşeklik) kaldı.

Küçük oğlan-Beş altı merkebe kifâyet edecek âlâ bir eşeklik.

Memur-Peki bunu kim alacak.

β. Oğlan-Eşeklik bende kalsın, ben biraderi hemşiremin nakden tavsiye edeyim.

κ. Oğlan-Hayır olmaz, eşeklik biraderimden ziyâde bana

Büyük oğlan-Ben eşekliği kimseye vermem, bana daha ziyade lazımdır.

Memur-Böyle olmaz, eşekliği, ikiniz de almayın, hemşirenizin hane-hüssesi mukabilinde ona verelim.

Kız-Hayır ben eşekliği kabul etmem, para isterim.

Samiyenden biri-Efendi hazretleri! Eşekliği resim mukabilinden siz alın, sonra satarsınız.

Memur-Estagfirah! Bize mal almak memnudur; sen al efendi!

O zât-Efendim benim eşekliğim bana yeter. Bir adam iki eşekliği ne yapsın.

Büyük oğlan-Efendim! Bu eşeklik bize babamızdan kaldı. Âhîre neden vereceğiz?
Bir eşekliği bana münasip görmüyor musunuz?

Küçük oğlan- Hayır ben eşekliği kimseye vermem, başka şey istemem; eşeklikten vazgeçmem!

Memur-Canım madem ki eşekliği kimseye vermeyeceksiniz; müştereken ikinizde kalsın.

Büyük oğlan-(Küçük biraderine hitaben) Birader bu eşeklik senden ziyâde bana lazımdır. Rız ol da bende kalsın.

Küçük oğlan-Sâir şeylerde her söz senin oldu, benim bir eşekliğe sözüm geçmeyecek mi?

Samiyeden bir daha-(Küçük oğlana hitaben) sen bunu biraderine terk et; sana başka yerden alalım. Ben taahhüd ederim ki sana bir eşeklik borcum olsun.

Küçük oğlan-peki, eşekliği senden isterim ha!

Memur-Canım müştereken alıp şimdilik beraberce kullanadurmalıydınız.

Büyük oğlan-Efendim! Bir eşeklik bana ancak yeter, biraderime sonra bir eşeklik bulur alırız.

Memur-Pekalâ eşeklik sende kalmak üzere defteri bitirip mühürlüyorum.

Büyük oğlan-Ah ömürler versin! Her şeyden ziyâde şu eşeklik bende kaldığına seviniyorum.

Memur-Ah mübarek etsin. Eşekliğe sahip etsin.

Bu hikâyenin râvisi : muhavere de bulunan memur olduğu için sıhhatine şüphe edilmez.

İsparta Meclis-i İdâre Kâtib-i Sânisi Nuri, "Lâtife", Sayı:49, Rebiyülevvel 1308/15 Ekim 1890, s.592

Gazel

Lerzân olurum rûyına baktıkça serapa
Giryân olurum rûyını ettikçe temâşa
Baktıkça semâvâtı görür dide-i cânım
Gizlenmiş o çeşmânına ulviyyet-i sevda
Müstagrak-ı enzârı iken dide-i pür-nem
Bin âlem-i gayb oldu bana onda hüveydâ

Gördükçe neden rûhum eder öyle teâlî
 Bildir bana bu hikmeti ey Rabb-ı teâlâ
 Neşr etmede gûyâ nefsi bû-yı behiştî
 Cennette mi perverde onu eyledin âyâ
 Kâdir olamam hissimi takrîre o mâha
 Eşkim tarafımdan oluyor hüzn ile gûyâ
 Ey leyle-i hasret ne kadar gamlı zalâmın
 Cânân vedâı gibi dâim-i belâya

Şarkı

Mevsim-i şâdide beklerken ehıbbâ râhımını
 Kimseler açmaz bu gün bâb-ı ikametgâhımını
 Vahdetimde dinlerim kendim enin ü âhımını

Nakarat

Kimseler açmaz bugün bâb-ı ikametgâhımını
 Saz-ı nağmeyle ederken subha dek leylim mürûr
 Meclisimde dostlarım olmazdı asla bî-huzur
 Şimdi ben vakf-ı gamım benden ehıbb oldu dûr

Nakarat

Kimseler açmaz bu gün bâb-ı ikametgâhımını
 Kaçtı yârân var ise benden değil âlamdan
 Âhdan başka sada çıkmaz bu zîr-i bâm
 Ben ki mahrumum neşât u handeden âramdan

Nakarat

Kimseler açmaz bugün bâb-ı ikametgâhımını

Nigar Hanım, "Gazel", Sayı:52, Cemaziyelâhir 1308/12 Ocak 1891, s.628

İstanbul'dan

Eylemem inkâr ben pek hoş edasın sevdiğim!
 Misl-i andır bir meleksin dil-rübâsın sevdiğim!
 Çok güzelsin, pek yamansın, işve- zâsın sevdiğim!
 Neyleyin lakin vefasız mehlikasın sevdiğim!
 Merhametten bi-habersin, pür-ce-fâsın sevdiğim!

Terk edip kaçtın beni gaddarsın ey cilvekâr
 Haklıyım tâ haşre dek etsem sana ben inkisar

Ağlayıp, el kaldırıp Hakka desem "ey girdiğâr
Olmasın ömründe hiç bir lahza canan-ı bahtiyar!"
Neyleyim lakin yakından akrabasın sevdiğim!

Ben dedikçe "merhamet kıl gülizarını bir nigâh!
Naz ederdin, cevr ederdin red ederdin gâh, gâh!
Eyledin bir düşmen-i âguşun nihâyet hacle-gâh.
Böyle bilmezdim seni ben pek sebatsızmışsın âh.
Durmadın va'dinde asla bi-vefasın sevdiğim!

Kârımı zâlim, bütün gün âh u efgân ettin âh.
Ye'si tezyid eyledin makhur-ı hicrân ettin âh.
Ben gibi bir âşıkı zâr u perişan ettin âh.
Fakr-ı hâlimden ibâ. ettinse isyan ettin âh.
Sen de âcizsin, fakir-i bi-nevasın sevdiğim!

...'yem layık mıdır Ali'yi giryân eylemek?
Lütf edip evvel nihayet böyle nisyan eylemek?
Şan mıdır bilmem sana ağyarı şâdan eylemek?
Can verir bir âşıkı meyus u nâlân eylemek?
El aman pek bî vefâsın, pür cefâsın sevdiğim?

Abdüllatif Ali, "İstanbul'dan", Sayı:52, Cemaziyelâhir 1308/12 Ocak 1891, s.634

Diyarbakır'dan

Gönül câna hemen sen sevgilim peykerde kalmıştır.
Okunmuş hatt-ı hüsnün ser-te-ser ezberde kalmıştır.
Sorarsan dil-pesendim zevk-ı aşkın nerde kalmıştır.
Hayal-i la'l-i nâbın câm-ı çeşm-i terde kalmıştır.
Humâr-ı bezm-i nûş-a-nûş-ı vaslın serde kalmıştır.

Nedir bunca tehâcüm gamze-i câdu sipahınla
Dağıldı ceşş-i aklım leşker-i fitne penahınla
Diğer gün oldu halim hasret-i çeşm-i sipahınla
Değildir bende dil ser-i germe-i fikr-i nigahınla
O pür mest-i muhabbetdir düşüp bir yerde kalmıştır.

Bu iřretgâh-ı âlemde gezenler sanma hürrem hep
 Birer sûretle gamgin gördüğün. efrad-ı âdem hep
 Hele mirat-ı dillerde görünen sûret-i gam hep
 Mükedderdir ser-a-ser meşreb-i eczâ-yı âlem hep
 Safâ-yı hatı ancak badede sagarda kalmıştır.

Acep hatem gelir mi bir daha yahut gelmez mi
 Bu mihmanhaneye bir hân-ı lutf-alüd gelmez mi
 Zarardır hep gelen hikmet nedir bir sûd gelmez mi
 Bu sırrı keşfe bir müşkil-güşâ-yı cûd gelmez mi
 Kerem bir lafz-ı bi-mânâ gibi dillerde kalmıştır.

Sakın ikbâl vücûd-ı kâmiye mahsur etmesin kâmi
 Cihana malik olsun da bırakıp gitmek encamı
 Gören âgâh kimdir bi-karar âlemde ârâmı
 Tekâpu etme sûd etmez bu tedbirin senin râmî
 Nice üftadegânın çeşmi ol dilberde kalmıştır.

Agah Beyefendi, "Diyarbakır'dan", Sayı:52, Cemaziyelâhir 1308/12 Ocak 1891, s.634

SONUÇ

Dergi monografilerinin ve tahlilî fihristlerin kütüphane imkânları az ve zamanı kısıtlı araştırmacılar için geniş bilgi tabanı oluşturmanın yanı sıra Türk kültür ve basın tarihimizde kendine ait köşeyi dolduracak çalışmalar olduğu muhakkaktır. **Nilüfer** dergisini bu anlamda ele aldığımız bu çalışmada Anadolu coğrafyasında ilk dergiler arasında tuttuğu yer bakımından değerlendirmeye çalıştık. Bir bütün olarak taşıdığı muhteva ve biçim tercihlerini işaret ettik. Yazar kadrosunu tesbit edip bulabildiğimiz kadarıyla haklarında bilgi verdik. Sahibi Feraizcizade Mehmet Şâkir'in **Nilüfer** üzerindeki belirleyici rolünü göstermeye çalıştık.

Neticede gördük ki 1887-1891 yılları arasında yayın hayatında olan **Nilüfer**, Anadolu coğrafyasının **Nevruz** (1884, İzmir)'dan sonra ikinci dergisidir. Bu bakımdan Bursa'nın yüklendiği kültürel manaya önemle işaret eder. Genel muhtevaya bakıldığında **Nilüfer**'in II. Abdülhamid dönemi ile barışık, muhalif sesler taşımayan "mutedil" bir muhteva taşıdığını gördük. Bu muhteva en başta edebiyat ve din üzerinde duruyordu. **Nilüfer**'in edebi anlamda döneminin çok üzerinde edebi atılımlarından söz etmek mümkün değildir. Dini anlamda ise **Nilüfer**, yine "İfrat ve tefritten uzak" mutedil bir dini potansiyel oluşturmak niyetindedir. Biçim tercihleri olarak ise **Nilüfer**, şiir, ardından düz yazı üzerinde ısrarlıdır. Yazar kadrosu genellikle taşralı isimlerdir, fakat İstanbul'dan yazan kalemler de az değildir. **Nilüfer**'in sahibi olan Feraizcizade Mehmet Şâkir'in dünya görüşü ve edebi tercihlerinin **Nilüfer**'in temel belirleyicisi olduğunu, adeta dergi ve sahibinin bütünleştiğini gördük.

Böylece **Nilüfer** dergisi örneğinde Meşrutiyet öncesinde taşrada güçlü bir kültür hamlesinin gerçekleştirilebilmiş olduğunu tesbit ettik. Türk kültür ve basın tarihinde Nilüfer, taşrada yer alan güçlü bir kültür hamlesi olarak dikkate değerdir.



YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- AKI, Niyazi : **XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosunda Devrim Hayat ve İnsan**, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1974.
- ALBAYRAK, Hüseyin : **Trabzon Basım Tarihi 1 1869-1928**, Ankara, 1994.
- BEKİROĞLU, Nazan : Nigâr Binti Osman, (Basılmamış Araştırma), Trabzon 1995.
- DEVELLİOĞLU, Ferit : **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Eski ve Yeni Harflerle (8. Ofset Baskı), Ankara 1988.
- DUMAN, Hasan : **İstanbul Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu 1828-1928**, İstanbul 1986.
- GÖVSA, İbrahim Alâaddin : **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, [y.y.], 1946.
- İMLA KLAUVUZU : (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 525, Ankara 1993).
- İNAL, İbnül Emin Mahmut Kemal : **Son Asır Türk Şairleri**, (3. Baskı), Dergâh Yay., C.3, İstanbul 1988.

- İSKİT, Servet : **Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları**,
Başvekâlet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü
Yayınlarından:2, İstanbul 1943.
- KABAKLI, Ahmet : **Türk Edebiyatı**, Cilt: 1, Türkiye Basımevi, Ankara
1965.
- LEVEND, Āgâh Sırrı : **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, (3.
Baskı), TDK Yay., Ankara 1972.
- MEYDAN LAROUSSE : C.3, Meydan Yayınevi, İstanbul 1973.
- NECATİGİL, Behçet : **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, (11. Baskı),
Varlık Yay., İstanbul 1983.
- OKAY, Orhan : **Servet-i Fünun Şiiri**, Erzurum 1988.
- SEVENGİL, Refik Ahmet : **Tanzimat Tiyatrosu**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
1968.
- ŞAKİR, Feraizcizade Mehmet : **Evhami**, (Yeniden Düzenleyen: Cevdet Kudret),
Varlık Yay., İstanbul 1974.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi : **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, (4. Baskı),
İstanbul 1976.
- TOKGÖZ, Ahmet İhsan : **Matbuat Hatıralarım**, İletişim Yay., İstanbul 1993.
- TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ: Feraizcizade Mehmet Şakir Mad., Cilt 3
Dergâh Yay., İstanbul 1979.
- TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ: Mecmua Maddesi, Cilt 6, Dergâh Yay.,
İstanbul 1986.
- TÜRKİYE DİYANET VAKFI : **İslam Ansiklopedisi**, Cild 12, İstanbul, 1995
- UNAT, Faik Reşit : **Hicrî Tarihleri Milâdi Tarihe Çevirme Klavuzu**,
7. Baskı, TTK Basımevi-Ankara 1994.

b. Makaleler

- AKGÜN, Adnan
Resmi HalTercümeleleri-III : "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın
Feraizcizade Mehmet Şakir", **Yedi İklim**, Sayı: IV/33,
(Aralık 1992).ss.81-85.
- ALBAYRAK, Nurettin : "Feraizcizade Mehmet Şakir", **İslam Ansiklopedisi**,
Cilt: 12, (1995).s.287.
- ANDI, M. Fatih : "Ö. Faruk Huyugüzel 1928'e Kadar İzmir'de Çıkmış
Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu", **İlmî
Araştırmalar 3**, İlim Yayma Cemiyeti, (1996).s.231
- KURMUŞ, Ömer S. : "Bursa'da Basılan Kitaplar 1869-1928", **Türk
Dünyası Araştırmaları**, S.76, (Şubat 1992).ss.157-
170



EKLER

Fihrist Hazırlanırken:

- 1- Yazarı belli olmayan metinlerin başına sıralı nokta koyulmuştur.
- 2- Açıklama amacıyla ilâve edilen bilgiler köşeli parantez [] içine koyulmuştur.
- 3- Yazar adları dergideki haliyle muhafaza edilmiştir. Söz gelimi bazı künyelerde "Ağlarcazade Mustafa Hakkı" olarak zikredilen isim, başka bir yerde "İsparta'dan Ağlarcazade Mustafa Hakkı Efendi" olarak; "Recep Vahyî" olarak zikredilen isim, bir başka yerde "Recep Vahyî Efendi" olarak karşımıza çıkabilmektedir .
- 4- Soyadı kanununun olmadığı dönemde, benzer isimleri ayırıcı özellik taşıyan şehir isimleri olduğu gibi muhafaza edilmiştir.
- 5- Sayılar boyunca süregelen yazılar için [devamı] ifadesi kullanılmıştır. Bu tür yazıların muhtevasına ilişkin bilgi ilk sayıda verilmiştir.
- 6- Seri yazıların son bulunduğu sayıda [bitti] ifadesi kullanılmıştır.
- 7- Noktalama ve imlâda mümkün mertebe İMLÂ KILAVUZU, (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurum Yayınları:525, Ankara 1993) esas alınmıştır.
- 8- Eski harfli metinlerin günümüz harflerine çevirilmesi esnasında; inceltme işaretleri korunmuş, anlam değişikliği doğurabilecek veya telâffuzu okuyucuya yabancı gelebilecek durumlarda uzatma işaretleri de konulmuş, bunun dışında uzatma, hemze, ayın gibi işaretler çok gerekli görülmedikçe kullanılmamıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Hasan ÇELİK, Trabzon'un Akçaabat ilçesinde 1967 yılında dünyaya geldi. Ailesinin Trabzon'a göç etmesi üzerine tahsil hayatına burada başladı. Namık Kemal İlkokulu'nu bitirdikten sonra Zehra Kitapçıoğlu Ortaokulu'na devam etti ve ardından Trabzon Endüstri Meslek Lisesini bitirdi. Ordu Meslek Yüksek Okulu'na bağlı Makine Resim Konstrüksiyon Bölümünde okudu. Ancak edebiyata duyduğu merak onun K.T.Ü. Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girmesine vesile oldu. Bu Bölümden 1993 yılında mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin açtığı Yüksek Lisans sınavını kazanarak Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitime başladı. Yüksek Lisans eğitimi yanında öğretmenlik mesleğini de sürdürmektedir.

ÇELİK, bekar olup İngilizce bilmektedir.